

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM NGHỆ THUẬT TRUNG ƯƠNG**

NGUYỄN MINH HẢI

**DẠY HỌC SÁO H'MÔNG CHO HỌC VIÊN
TẠI TRUNG TÂM VĂN HÓA - ĐIỆN ẢNH
TỈNH SƠN LA**

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
LÝ LUẬN VÀ PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC ÂM NHẠC
Khóa 13 (2019 – 2021)**

Hà Nội, 2023

BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM NGHỆ THUẬT TRUNG ƯƠNG

NGUYỄN MINH HẢI

DẠY HỌC SÁO H'MÔNG CHO HỌC VIÊN
TẠI TRUNG TÂM VĂN HÓA - ĐIỆN ẢNH
TỈNH SƠN LA

LUẬN VĂN THẠC SĨ

Chuyên ngành: Lý luận và phương pháp dạy học Âm nhạc

Mã số: 8140111

Người hướng dẫn khoa học: PGS.TS Trần Hoàng Tiến

Hà Nội, 2023

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nêu trong luận văn là trung thực, chưa có ai công bố tại bất cứ công trình nào. Nếu sai lời cam đoan, tôi xin chịu hoàn toàn trách nhiệm.

Hà Nội, ngày tháng năm 2023

Tác giả

Nguyễn Minh Hải

DANH MỤC CHỮ VIẾT TẮT

BCHTW	Ban chấp hành Trung ương
Gv	Giáo viên
HS	Học sinh
Nxb	Nhà xuất bản
Tp	Thành phố
tr	Trang
TW	Trung ương
VHNT	Văn hóa nghệ thuật
UBND	Ủy ban nhân dân
TTVHĐA	Trung tâm Văn hóa – Điện ảnh
VHNT&DL	Văn hóa nghệ thuật và Du lịch
CLB	Câu lạc bộ
THPT	Trung học phổ thông
THCS	Trung học cơ sở
PTDTNT	Phổ thông Dân tộc nội trú

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN DẠY HỌC SÁO H'MÔNG, GIỚI THIỆU TRUNG TÂM VĂN HÓA- ĐIỆN ẢNH TỈNH SƠN LA	7
1.1. Một số khái niệm	7
1.1.1. Dạy học	7
1.1.2. Dạy học sáo H'Mông	10
1.2. Khái quát trung tâm Văn hóa- Điện ảnh tỉnh Sơn La	12
1.2.1. Quá trình hình thành, phát triển	12
1.2.2. Tổ chức đội ngũ cán bộ, cơ sở vật chất	13
1.3. Hoạt động câu lạc bộ sáo H'Mông	16
1.4. Nội dung chương trình dạy học sáo H'Mông tại Trung tâm Văn hóa - Điện ảnh tỉnh Sơn La	27
1.5 Cấu tạo, kỹ thuật, đặc điểm diễn tấu sáo H'Mông	34
1.5.1. Cấu tạo sáo H'Mông	34
1.5.2. Những kỹ thuật tiêu biểu của sáo H'Mông	38
Tiểu kết	44
Chương 2: THỰC TRẠNG DẠY HỌC SÁO H'MÔNG TẠI TRUNG TÂM VĂN HÓA- ĐIỆN ẢNH TỈNH SƠN LA	46
2.1. Thực trạng dạy học sáo H'Mông	46
2.1.1. Làn điệu dân ca Thái, H'Mông	46
2.1.2. Một số ca khúc trong dạy học sáo H'Mông	51
2.2. Chỉ số thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông	57
2.2.1. Kết quả học tập giai đoạn 1 (2010- 2018)	57
2.2.2. Kết quả học tập giai đoạn 2 (2019- 2021)	69
2.2.3. Kết quả học tập giai đoạn 3 (từ 2022 đến nay)	70
2.3. Những thuận lợi, khó khăn trong dạy học sáo H'Mông	74
2.3.1. Thuận lợi	74

2.3.2. Khó khăn	76
Tiểu kết	79
Chương 3: BIỆN PHÁP NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG DẠY HỌC SÁO H'MÔNG TẠI TRUNG TÂM VĂN HÓA ĐIỆN ẢNH TỈNH SƠN LA	81
3.1. Một số biện pháp nâng cao chất lượng dạy học sáo H'Mông	81
3.1.1. Bổ sung kiến thức lý thuyết âm nhạc, xướng âm	81
3.1.2. Dạy sáo H'Mông theo bản phổ	85
3.1.3. Phương pháp tự học, luyện tập sáo H'Mông	91
3.2. Tăng cường tổ chức biểu diễn sáo H'Mông	96
3.2.1. Dẫn đầu sáo H'Mông trong du lịch, quảng bá văn hóa Sơn La	97
3.2.2. Khuyến khích biểu diễn sáo H'Mông trong trường phổ thông	99
3.3. Đề xuất ý kiến	100
Tiểu kết	104
KẾT LUẬN	106
TÀI LIỆU THAM KHẢO	108
PHỤ LỤC	112

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Sơn La là tỉnh miền núi Tây Bắc Việt Nam, theo thống kê UBND tỉnh Sơn La (2021) hiện có 12 tộc người cùng chung sống, trong đó khoảng 114.578 người H'Mông (12%) với nhiều ngành khác nhau: H'Mông Đơ (Trắng), H'Mông Lênh (Hoa), H'Mông Si (Đỏ), H'Mông Đu (Đen), ngoài ra có tên theo nghĩa phẩm chỉ do tộc người xung quanh gọi: Mèo, Mẹo, Miêu. Tiếng H'Mông thuộc nhóm ngôn ngữ H'Mông-Dao, là cơ sở hình thành nhiều làn điệu dân ca độc đáo, ngoài ra hệ thống nhạc cụ H'Mông rất đặc sắc, được giới nghiên cứu âm nhạc dân gian quan tâm, chú ý: kèn Phàn Ty (tương tự kèn Bát của người Việt), khèn H'Mông. Nhưng nổi bật là sáo H'Mông (tên phổ biến là sáo Mèo), phiên ngữ tiếng Quan thoại: Miêu tộc địch, trong sinh hoạt hàng ngày, sáo H'Mông là nhạc cụ biểu hiện tâm tư, tình cảm giao duyên giữa các đôi trai gái.

Xuất phát từ nhu cầu thực tế, nhiều năm qua Trung tâm Văn hóa- Điện ảnh tỉnh Sơn La mở một số Câu lạc bộ văn hóa, nghệ thuật thu hút tầng lớp xã hội đến sinh hoạt cùng sở thích, ngoài hoạt động văn nghệ quần chúng: hát dân ca, múa thì CLB sáo H'Mông được duy trì, tổ chức thường xuyên. Đây là nhiệm vụ chính trị được Sở Văn Hóa, Thể thao và Du lịch giao cho Trung tâm Văn hóa- Điện ảnh tỉnh Sơn La khuyến khích, phổ biến nhằm phổ cập, quảng bá người học diễn tấu sáo H'Mông, góp phần bảo tồn, gìn giữ giá trị âm nhạc tộc người tại Sơn La.

Để dạy học sáo H'Mông, ban chủ nhiệm CLB cố gắng, vận dụng linh hoạt điều kiện cơ sở vật chất sẵn có, tạo điều kiện để người dạy, người học có địa điểm, không gian riêng. Dù còn hạn chế, khó khăn do nguyên nhân khách quan, chủ quan (thiếu lớp học đặc thù, tài liệu, giáo trình), nhưng bằng tinh thần nỗ lực, CLB sáo H'Mông đem lại nhiều kết quả tích cực, đặc biệt các em học sinh người H'Mông các trường phổ thông: THCS,

PTTH, trong đó nhiều học sinh từ trường Dân tộc nội trú đến tham gia học đông, tạo niềm vui, khích lệ cán bộ, giáo viên CLB sáo H'Mông.

Là giáo viên giảng dạy Âm nhạc tại trường Trung cấp VHNT&DL tỉnh Sơn La, tôi nhận thức rõ tầm quan trọng nhiệm vụ trao truyền nghệ thuật sáo H'Mông cho những người yêu thích, say mê. Liên tục từ 2015 đến nay, tôi là thành viên tích cực của CLB sáo H'Mông, đồng hành, tổ chức, xây dựng chương trình dạy học sáo H'Mông, bồi dưỡng kiến thức âm nhạc cơ bản, đồng thời hỗ trợ sáo H'Mông tham gia biểu diễn trong nhiều chương trình văn hóa văn nghệ, hội diễn, góp phần phổ biến sáo H'Mông đến thế hệ trẻ Sơn La.

Xuất phát từ lý do trên, tôi chọn đề tài: ***Dạy học Sáo H'Mông cho học viên tại Trung tâm Văn hóa- Điện ảnh tỉnh Sơn La*** làm luận văn Cao học Lý luận và phương pháp dạy học âm nhạc.

2. Lịch sử nghiên cứu

Trong quá trình thực hiện luận văn, sau khi tìm hiểu một số công trình nghiên cứu liên quan, cùng hướng đề tài, tôi thấy một số sách, tài liệu tiêu biểu sau:

2.1. Sách chuyên khảo

Âm nhạc dân tộc H'Mông (1997) [67] toàn bộ sách là công trình nghiên cứu thuộc lĩnh vực Âm nhạc Dân tộc học được tác giả Hồng Thao sưu tầm trong thời gian dài, miêu tả chi tiết, tỉ mỉ, giới thiệu đầy đủ làn điệu, các loại khí nhạc người H'Mông phía Bắc Việt Nam.

Văn hóa Tộc người H'Mông (2017) [37] do 2 tác giả Chu Thái Sơn - Trần Thị Thu Thủy viết qua nhiều lần điền dã, khảo sát đời sống văn hóa H'Mông vùng Lào Cai, đặc biệt tại Sapa. Sách là cuốn tư liệu văn hóa tộc người có giá trị trong nghiên cứu nghi lễ, phong tục, tổ chức cộng đồng người H'Mông.

Tiếp cận Văn hóa H'Mông (2015) [19] do 2 tác giả Mã A Lành, Từ Ngọc Vụ viết. Sách trình bày văn hóa truyền thống H'Mông qua các phong tục cổ truyền cùng nhiều nét sinh hoạt mới khi người H'Mông tiếp xúc tộc người khác vùng Tây Bắc Việt Nam.

Nhạc khí dân tộc vùng Tây Bắc Việt Nam trong hoạt động giáo dục phổ thông dân tộc nội trú (tại tỉnh Hòa Bình, Sơn La) [41] do tác giả Trần Hoàng Tiến (chủ biên) cùng tập thể các nhà khoa học tiến hành điền dã, khảo sát mức độ sử dụng nhạc khí vùng Tây Bắc (trong đó có sáo H'Mông) trong các trường PTDTNT tại 2 tỉnh Hòa Bình, Sơn La. Những số liệu trong sách là minh chứng khẳng định sáo H'Mông là nhạc cụ phổ biến, được giới trẻ Sơn La yêu thích, học tập.

Về với Sơn La là tập ca khúc do Trung tâm Văn hóa tỉnh Sơn La (nay là Trung tâm văn hóa- Điện ảnh) phát động nhân dịp kỷ niệm 115 năm (1895- 2010) thành lập tỉnh. Nhiều ca khúc mang âm hưởng dân ca Tây Bắc, trong đó nổi bật là âm điệu riêng H'Mông được chúng tôi sử dụng.

Nội dung các sách chuyên khảo trên trình bày một số làn điệu dân ca H'Mông, đặc biệt các nhạc cụ Khèn, Kèn, sáo thường xuyên diễn tấu trong sinh hoạt, dịp lễ, tết của đồng bào nơi đây.

2.2. Bài báo khoa học:

Bài viết: *Âm nhạc dân gian Việt Nam- Khí nhạc* [36] của tác giả Hoàng Sơn (nguyên Phó viện trưởng Viện Văn hóa Nghệ thuật Việt Nam) đăng trong cuốn sách “Dân ca Châu Á Thái Bình Dương”, do Trung tâm Văn hóa châu Á- Thái Bình Dương của Unesco- Nhật Bản (“Folk songs of Asia and Pacific”. Asia/Pacific Cultural Centre fore UNESCO – ACCU) biên tập, phát hành. Trong bài viết, nhạc sĩ Hoàng Sơn nêu bật sự đa dạng, giàu bản sắc của âm nhạc dân gian Việt Nam trong khu vực Đông Nam Á. Về khí nhạc, nhạc sĩ Hoàng Sơn đã nêu một số khí nhạc tộc người tiêu biểu, trong đó có sáo H'Mông.

Bài viết: *Khái quát về lịch sử phát triển nhạc khí truyền thống Việt Nam* [46, tr.236], nhạc sĩ Tô Vũ xác định sáo H'Mông là loại sáo ngang, thổi qua lưỡi lam đồng tạo âm thanh. Quá trình cải tiến từ dạng ban đầu, đến nay sáo H'Mông kết hợp 2- 3 ống (nam và nữ) nhằm mở rộng âm vực, thể hiện đa dạng tâm tư, tình cảm con người.

3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

3.1. Mục đích nghiên cứu

Từ thực trạng dạy học sáo H'Mông tại Trung tâm Văn hóa - Điện ảnh tỉnh Sơn La, mục đích nêu ra một số biện pháp để nâng cao chất lượng dạy học sáo H'Mông nhằm quảng bá, tuyên truyền nghệ thuật thổi sáo độc đáo trong hoạt động văn hóa, du lịch, góp phần gìn giữ, bảo lưu lối diễn tấu sáo H'Mông trong cộng đồng 12 tộc người ở Sơn La.

3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

Luận văn tập trung giải quyết các nhiệm vụ sau:

Đánh giá thực trạng dạy học sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La, nêu thuận lợi và khó khăn

Nghiên cứu về tiến trình dạy học sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La.

Đưa ra biện pháp dạy học nhằm thu hút, phổ biến nghệ thuật diễn tấu sáo H'Mông tại tỉnh Sơn La

4. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

4.1. Đối tượng nghiên cứu

Những người yêu thích sáo H'Mông, có nhu cầu tham gia CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La.

Các kỹ thuật diễn tấu và những làn điệu dân ca H'Mông, một số ca khúc chuyển soạn cho sáo H'Mông diễn tấu.

4.2. Phạm vi nghiên cứu

- Về không gian: tại trung tâm Văn hóa- Điện ảnh tỉnh Sơn La.
- Về thời gian: từ tháng 3/2020 đến tháng 3/2023.

- Một số làn điệu dân ca H'Mông
- Các ca khúc mang âm hưởng dân ca H'Mông:
  - + Bài ca trên núi (sáng tác: Nguyễn Văn Thương)
  - + Từ trên đỉnh núi (sáng tác: Nguyễn Nhung)
  - + Một số bài hát trong tập ca khúc *Về với Sơn La* [36]

5. Phương pháp nghiên cứu

- Phương pháp nghiên cứu lý thuyết:
  - + Phân tích: giai điệu các ca khúc chuyển soạn, làn điệu dân ca H'Mông để người dạy truyền đạt cụ thể, chi tiết kỹ thuật thổi sáo H'Mông, giúp người học hiểu, nắm vững phương pháp diễn tấu.
  - + Tổng hợp: các phương pháp đặc thù trong dạy và học sáo H'Mông.
  - + So sánh, đối chiếu cách dạy học truyền khẩu dân gian với nhìn bản nhạc thị phạm trực tiếp.
- Phương pháp nghiên cứu thực tiễn: nhằm tổ chức, vận hành giờ dạy học sáo H'Mông đạt chất lượng, hiệu quả tại Trung tâm Văn hóa - Điện ảnh tỉnh Sơn La.

6. Những đóng góp của luận văn

- Làm rõ lối dạy học truyền ngón, truyền khẩu sáo H'Mông.
- Nêu sự cần thiết đổi mới, nâng cao chất lượng dạy học sáo H'Mông tại Trung tâm Văn hóa- Điện ảnh tỉnh Sơn La.
- Xác định sáo H'Mông là nhạc cụ độc đáo, đặc sắc cần phổ biến, quảng bá trong hoạt động âm nhạc cộng đồng, đại chúng ở tỉnh Sơn La.
- Luận văn là nguồn tài liệu tham khảo phù hợp cho hướng nghiên cứu dạy học sáo H'Mông và một số nhạc cụ dân tộc vùng Tây Bắc Việt Nam trong hoạt động âm nhạc phổ thông, đại chúng ở tỉnh Sơn La.

7. Bộ cục luận văn

Ngoài phần Mở đầu, Kết luận, Tài liệu tham khảo và Phụ lục, luận văn có bộ cục 3 chương:

Chương 1: Cơ sở lý luận dạy học sáo H'Mông, giới thiệu Trung tâm Văn hóa Điện ảnh tỉnh Sơn La.

Chương 2: Thực trạng dạy học sáo H'Mông tại Trung tâm Văn hóa-Điện ảnh tỉnh Sơn La.

Chương 3: Biện pháp nâng cao chất lượng dạy học sáo H'Mông tại Trung tâm Văn hóa Điện ảnh tỉnh Sơn La.

Chương 1

CƠ SỞ LÝ LUẬN DẠY HỌC SÁO H'MÔNG, GIỚI THIỆU TRUNG TÂM VĂN HÓA- ĐIỆN ẢNH TỈNH SƠN LA

1.1. Một số khái niệm

Để trình bày tổng quan hoạt động dạy học sáo H'Mông tại trung tâm Văn hóa- Điện ảnh tỉnh Sơn La, trong mục này nêu một số khái niệm liên quan: dạy học, dạy học nhạc cụ vùng Tây Bắc, dạy học sáo H'Mông.

1.1.1. Dạy học

Với ý nghĩa trao truyền tri thức nhân loại cho thế hệ tương lai, giáo dục đóng vai trò quan trọng, được UNESCO xác định là yếu tố cơ bản hình thành xã hội. Tại nhiều quốc gia trên thế giới, giáo dục phổ thông được ghi trong hiến pháp với nghĩa vụ bắt buộc. Ở Việt Nam, quan điểm của Đảng, nhà nước ta luôn khẳng định giáo dục là quốc sách, nền tảng xây dựng nguồn lao động tri thức, trình độ cao. Trong giáo dục, dạy học là quy trình sư phạm được cụ thể hóa mục đích qua nhiều hoạt động của người dạy, người học, 2 chủ thể cùng tương tác, tạo mối quan hệ ràng buộc chặt chẽ. Hoạt động dạy và học biểu đạt bằng phương tiện (sách, vở, bảng, phấn, máy tính, máy chiếu, hình ảnh, âm thanh...) cùng nhiều phương pháp (tiếng Anh: *methode*) khác nhau trong phạm vi, giới hạn tiết học, học phần (môn học), kỳ học. Để đánh giá khối lượng, chất lượng kiến thức, cuối kỳ học, năm học, người học trải qua đợt kiểm tra bắt buộc, yêu cầu xác định mức độ hiểu biết đã tích lũy, như vậy dạy học trong nhà trường (phổ thông, chuyên nghiệp) đồng nghĩa với chuyển tải (người dạy), tiếp nhận (người học) những tri thức khoa học của nhân loại. Như vậy, dạy học kết hợp hai chủ thể được tổ chức, hướng dẫn chặt chẽ trong môi trường giáo dục toàn diện. Phạm Viết Vượng nêu khái niệm tổng quát dạy học “là quá trình hoạt động của hai chủ thể, trong đó dưới sự tổ chức, hướng dẫn và điều khiển của giáo viên, học sinh nhận thức lại nền văn minh nhân loại và rèn

luyện hình thành kỹ năng hoạt động” [47, tr.58]. Khái niệm dạy học xác định hoạt động chính của người dạy, người học qua những yêu cầu cấp thiết, bắt buộc:

Hoạt động người dạy tập trung vào tổ chức, hướng dẫn, điều khiển giúp người học lĩnh hội tri thức khoa học, kỹ thuật tiêu biểu nền văn minh nhân loại đạt được.

Nhiệm vụ người học: tiếp nhận (hoặc nhận thức) nền văn minh nhân loại, chủ động rèn luyện hình thành kỹ năng hoạt động bản thân theo cách hiểu ứng dụng lý thuyết đã học thành hành động thực tiễn ngoài xã hội.

Là quá trình hoạt động xuyên suốt trong môi trường học đường, mục đích dạy học nêu bật phương pháp huấn luyện, phát triển ý thức tự học biểu hiện trong kỹ năng ứng dụng kiến thức Ở nghĩa tổng thể, dạy học là trình tự được tổ chức theo hệ thống, trong đó từng bộ phận (trong hệ thống) có chức năng riêng, cùng gắn bó thành thể thống nhất giữa: kinh nghiệm xã hội, vai trò cá nhân đảm bảo nguyên tắc, phương pháp tiếp cận phù hợp điều kiện lịch sử, bối cảnh xã hội khác nhau. Ví dụ: từ thời nhà Nguyễn trở về trước (phong kiến), người học luôn nhớ câu: *tiên học lễ, hậu học văn*, mục đích hình thành phẩm cách: nhân, lễ, nghĩa, chí, tín. Đến giai đoạn đầu thế kỷ XXI, quan niệm dạy học tiếp thu nhiều phương pháp hiện đại, giúp tiến trình dạy học đảm bảo kiến thức, xây dựng nhân cách con người sống vì cộng đồng, có trách nhiệm với bản thân qua những đặc điểm dưới đây:

Kiến thức nghề nghiệp: tri thức tự nhiên, xã hội, con người, khoa học, nghệ thuật, kỹ thuật, phương thức hoạt động sáng tạo.

Xác định rõ hiệu quả dạy học, giải quyết mục đích xây dựng, tổ chức hoạt động dạy học qua hành vi giao tiếp. Nhu cầu dạy học xuất phát từ đòi hỏi thực tiễn xã hội, yếu tố hình thành mối quan hệ giữa người dạy và người học, ảnh hưởng tâm lý, đạo đức hai chủ thể. Người dạy có tri thức, nhân cách giúp người học ý thức học tập, tăng cường ý chí vươn lên.

Cơ sở vật chất, điều kiện dạy học là yếu tố cần và đủ, góp phần thúc đẩy quá trình dạy học đạt hiệu quả, cụ thể: sách, vở, phòng học, môi trường sống (nông thôn, thành thị, vùng sâu, vùng xa), địa điểm dạy học...tất cả tác động, ảnh hưởng sâu sắc đến quy trình dạy học.

Nguyễn Lăng Bình nêu rõ: “*Dạy học là một hiện tượng xã hội có chức năng phát triển cá nhân và cộng đồng thông qua việc truyền thụ kinh nghiệm xã hội đến thế hệ người học. Ở đâu có người học thì ở đó có giáo dục, dạy học là nền tảng, cốt lõi của giáo dục*” [5, tr.15].

Khái niệm dạy học trên xác định dạy học là *hiện tượng xã hội*, nhấn mạnh chức năng dạy học: *phát triển cá nhân và cộng đồng*. Đồng thời khẳng định dạy học là *nền tảng, cốt lõi của giáo dục*. Sự khác biệt khái niệm dạy học của Phạm Viết Vượng và Nguyễn Lăng Bình ở vai trò, chức năng. Phạm Viết Vượng tập trung giải quyết *vai trò* mối quan hệ giữa 2 chủ thể: *người dạy, người học* trong môi trường học đường (phổ thông từ Tiểu học đến phổ thông Trung học). Còn Nguyễn Lăng Bình coi dạy học là *hiện tượng xã hội*, có *chức năng* truyền thụ kinh nghiệm giữa các thế hệ (còn gọi là chuyển giao tri thức) có phạm vi phổ quát hơn với ý nghĩa nghề nghiệp trong bối cảnh, điều kiện xã hội cụ thể.

Từ luận giải 2 khái niệm vừa trình bày, chúng tôi nêu khái niệm: *dạy học là quá trình hoạt động có tổ chức của người dạy, trao truyền cho người học hiểu, nắm vững giá trị năng lực tư duy cá nhân về tri thức khoa học, kỹ thuật, nghệ thuật nhân loại, từ đó chủ động xác định vai trò bản thân trong từng lĩnh vực đời sống, xã hội*. Khái niệm dạy học tập trung giải quyết nội hàm nhiệm vụ, mục đích luận văn đề ra: dạy học sáo H'Mông cho tất cả đối tượng yêu thích nghệ thuật âm nhạc dân tộc Việt Nam. Đặc biệt nêu cao yêu cầu phổ thông, đại chúng cho con em đồng bào dân tộc thiểu số, trong đó có người H'Mông ở tỉnh Sơn La.

1.1.2. Dạy học sáo H'Mông

Là nhạc cụ do người H'Mông sáng tạo, sáo H'Mông là cụm từ quen thuộc chỉ định khác sáo trúc/tre của người Việt, ngoài cấu tạo, vị trí cao độ từ các lỗ bấm dọc thân sáo, điểm đặc biệt sáo H'Mông xuất phát lỗ thổi đặt 1 lưỡi gà bằng đồng tạo âm thanh riêng biệt. Như đã trình bày, 2 khái niệm: dạy học (tiểu mục 1.1.1), dạy học nhạc cụ Tây Bắc là điều kiện tiên quyết để nêu khái niệm dạy học sáo H'Mông (có nguồn gốc từ vùng Tây Bắc), loại nhạc cụ được nhiều người dân tỉnh Sơn La yêu thích, học cách diễn tấu, sử dụng trong hoạt động văn hóa, văn nghệ, góp phần xây dựng cuộc sống bản làng, nâng cao tinh thần đoàn kết, yêu thương, đùm bọc nhau. Ngoài phương pháp dạy học sáo H'Mông chuyên nghiệp (tại trường CĐ.VHNT Tây Bắc), dạy học sáo H'Mông kết hợp truyền khẩu và truyền ngón là hình thức phổ biến. Truyền khẩu được người dạy chỉ dẫn cách đặt (hoặc áp) môi vào lỗ thổi, phương pháp thổi (đẩy hơi) theo lực mạnh, nhẹ tùy thuộc lỗ bấm và một số kỹ thuật đặc trưng sáo H'Mông. Truyền ngón là thể bấm tạo vị trí cao độ qua cách bịt, chặn, vuốt, lướt tạo âm thanh, màu sắc giai điệu. Với người học, đây là phương pháp tiếp thu trực tiếp, thực hiện kiểu *cầm tay, chỉ việc*, người dạy đến đâu, làm theo đến đó, thích hợp đối tượng quần chúng nhân dân. Như vậy, truyền khẩu, truyền ngón là phương pháp dạy học sáo H'Mông phù hợp điều kiện xã hội vùng Tây Bắc nói chung, tại Sơn La nói riêng.

Từ đặc điểm con người, sinh hoạt cộng đồng bản làng trên Sơn La, chúng tôi nêu khái niệm: *dạy học sáo H'Mông theo lối truyền khẩu, truyền ngón đáp ứng nhu cầu, sở thích của quần chúng nhân dân. Qua đó góp phần bảo tồn, phát huy giá trị nghệ thuật âm nhạc độc đáo, giàu bản sắc dân tộc vùng Tây Bắc, là cơ sở phát hiện tài năng biểu diễn sáo H'Mông từ phong trào, giới thiệu cho cơ sở đào tạo âm nhạc chuyên nghiệp từ cấp tỉnh đến trung ương.*

Khái niệm dạy học sáo H'Mông nêu rõ 3 nội dung chính: (1) dạy và học theo lối truyền khẩu, truyền ngón để người học (không biết nhạc lý) có thể tiếp thu, hiểu đúng nội dung lý thuyết, thực hành của người dạy, luyện tập tại chỗ, đảm bảo thể hiện chính xác giai điệu, sắc thái bài nhạc; (2) dạy học sáo H'Mông nhằm cụ thể hóa thực hiện chủ trương, chính sách của Đảng, nhà nước ta về bảo tồn, phát huy giá trị nghệ thuật âm nhạc dân tộc giàu bản sắc vùng Tây Bắc. Đây là yêu cầu quan trọng, cần quán triệt, cụ thể hóa các cấp, ngành, địa phương, sáo H'Mông là nhạc cụ độc đáo, được nhiều nhạc sĩ, nghệ sĩ chuyên nghiệp quan tâm, chú ý sáng tác, biểu diễn trong khoảng 30 năm trở lại đây, nhiều tác phẩm độc tấu sáo H'Mông trở nên nổi tiếng, quen thuộc với công chúng yêu nhạc trong ngoài nước. Đây là lý do khái niệm dạy học sáo H'Mông gắn liền nhiệm vụ *bảo tồn, phát huy giá trị nghệ thuật âm nhạc độc đáo, giàu bản sắc dân tộc vùng Tây Bắc*; (3) với đối tượng là người yêu thích, có nhu cầu học sáo H'Mông, khái niệm nêu rõ hoạt động phổ cập, đại chúng là cơ sở phát hiện tài năng biểu diễn âm nhạc, đặc biệt tầng lớp thanh thiếu nhi, từ đó bồi dưỡng chuyên sâu, giới thiệu vào trường nghệ thuật chuyên nghiệp cấp tỉnh, trung ương, tiếp tục học tập, rèn luyện trở thành nhân tài đất nước.

Như vậy, 3 khái niệm: dạy học, dạy học nhạc cụ Tây Bắc, dạy học sáo H'Mông đã sáng tỏ vai trò, chức năng dạy học từ mức độ phổ quát chung (dạy học) đến chi tiết (dạy học sáo H'Mông), các khái niệm có mối liên hệ, gắn bó, giải thích vì sao dạy học sáo H'Mông tại trung tâm Văn hóa- Điện ảnh tỉnh Sơn La sử dụng phương thức truyền khẩu, truyền ngón dân gian. Đồng thời đề cập phương pháp dạy học nhạc cụ chuyên nghiệp với phương pháp truyền dạy của nghệ nhân nhằm nêu rõ khác biệt giữa đào tạo trường quy với hình thức Câu lạc bộ mà luận văn này đề cập. Khái niệm dạy học sáo H'Mông là căn cứ triển khai nội dung hoạt động văn nghệ quần chúng, trong đó có sáo H'Mông tại trung tâm Văn hóa- Điện ảnh tỉnh Sơn La.

1.2. Khái quát trung tâm Văn hóa- Điện ảnh tỉnh Sơn La

1.2.1. Quá trình hình thành, phát triển

Trung tâm Văn hóa- Điện ảnh tỉnh Sơn La (TTVHĐA) là đơn vị công lập thuộc sở VH TT&DL tỉnh Sơn La, đồng thời chịu sự chỉ đạo chuyên môn của cục Văn hóa cơ sở, cục Điện ảnh (Bộ VH TT&DL). Được thành lập năm 1987 với tên gọi: Trung tâm Văn hóa theo quyết định số: 485/QĐ-UB, kiện toàn theo Quyết định số: 2165/QĐ- UBND ngày 18/8/2009 của Ủy ban nhân dân tỉnh Sơn La. Đến 31/10/2018, sở VH TT&DL tỉnh Sơn La ban hành quyết định số 446/QĐ-SVH TT&DL sáp nhập phòng Nghiệp vụ Điện ảnh (thuộc sở VH TT&DL) vào trung tâm, đổi tên thành TTVHĐA. Địa điểm trụ sở chính: tổ 8, phường Chiềng Lè, thành phố Sơn La, tỉnh Sơn La. Căn cứ chức năng, nhiệm vụ, bộ máy lãnh đạo, tổ chức TTVHĐA gồm:

Trải qua trên 35 năm xây dựng, phát triển, TTVHĐA tỉnh Sơn La có nhiều cố gắng, đa dạng hóa nhiều hoạt động văn hóa, nghệ thuật, tuyên truyền, phổ biến nhiệm vụ chính trị, đáp ứng nhu cầu sáng tạo, hưởng thụ văn hóa tinh thần nhân dân. Cụ thể trong năm 2022, TTVHĐA đã hoàn thành khối lượng hoạt động lớn như: tăng số lượng CLB âm nhạc, múa, thể thao. Hướng dẫn chuyên môn, nghiệp vụ, tổ chức tốt phong trào văn nghệ, thể thao quần chúng, du lịch cộng đồng, tập huấn hạt nhân cơ sở, tổ chức các sự kiện ở địa phương. Chủ động, tích cực mở các lớp năng khiếu phát hiện, bồi dưỡng tài năng, trong đó quan tâm đặc biệt các em thiếu niên, nhi đồng Thái, H'Mông và tộc người khác, phối hợp, giúp đỡ những đơn vị trên địa bàn, kết quả đạt được:

Xây dựng, duy trì trên 2000 đội văn nghệ quần chúng khắp các xã, phường, thị trấn, cơ quan, trường học (từ thành phố đến vùng sâu, vùng xa, vùng đặc biệt khó khăn, biên giới) được Bộ VH TTDL, lãnh đạo tỉnh Sơn La ghi nhận thành tích đặc biệt này. Tạo niềm tin, phấn khởi trong các bản đồng bào thiểu số, nâng cao đời sống tinh thần người dân.

Chỉ đạo, hướng dẫn, phát triển 570 CLB, 200 Nhà văn hoá (NVH) xã, 1.200 NVH bản, tổ, tiểu khu góp phần nâng cao đời sống tinh thần đồng bào tộc người.

Xây dựng trên 1000 buổi tuyên truyền chủ trương chính sách của Đảng, pháp luật của nhà nước (bằng chương trình nghệ thuật tổng hợp) tại nhiều điểm vùng sâu, vùng xa, vùng biên giới, giúp đồng bào hiểu, thực hiện đúng pháp luật.

Tổ chức nghiên cứu, sưu tầm, phục dựng nhiều lễ hội, âm nhạc truyền thống, múa dân gian, hát dân ca nhằm lưu giữ, bảo tồn văn hóa, nghệ thuật tộc người tại Sơn La.

Tóm lại, TTVHĐA tỉnh Sơn La là đơn vị chuyên tổ chức hoạt động văn hóa, nghệ thuật quần chúng, đáp ứng nhu cầu sinh hoạt, sở thích tất cả tầng lớp nhân dân trong tỉnh, đồng thời thực hiện nhiệm vụ chính trị: tuyên truyền, phổ biến chủ trương, chính sách của Đảng, nhà nước đến cộng đồng tộc người ở vùng sâu, vùng xa, vùng biên giới, giúp người dân hiểu, nắm vững, thực hiện đúng quy định pháp luật, xây dựng cuộc sống ấm no, hạnh phúc trong từng bản làng. Sự sáp nhập văn hóa với điện ảnh tạo tính đa dạng mới trong TTVHĐA tỉnh Sơn La qua cơ cấu tổ chức dưới đây.

1.2.2. Tổ chức đội ngũ cán bộ, cơ sở vật chất

Thực hiện quyết định số 446/QĐ-SVHTT&DL, cơ cấu tổ chức, đội ngũ cán bộ, viên chức TTVHĐA tỉnh Sơn La được bố trí gồm:

- Ban giám đốc: 03 người

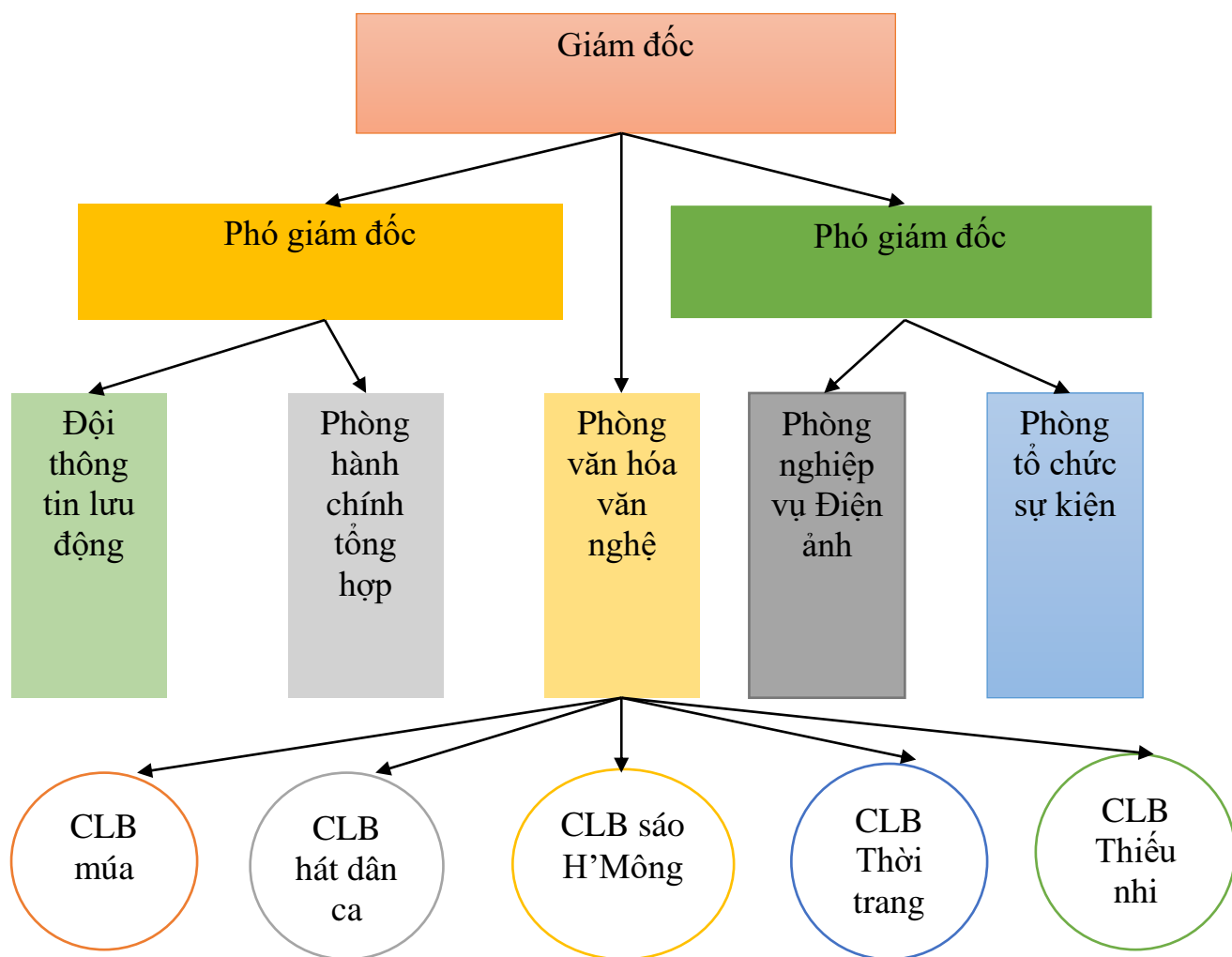
+ Giám đốc: chịu trách nhiệm quản lý hoạt động, cơ sở vật chất, phân bổ kinh phí hàng năm trước pháp luật và dưới sự chỉ đạo trực tiếp của giám đốc sở VHTT&DL tỉnh Sơn La.

+ 2 phó giám đốc: chịu trách nhiệm các nội dung theo phân công của giám đốc TTVHĐA.

- Các phòng, ban, đội trong TTVHĐA:

- + Phòng hành chính tổng hợp.
- + Phòng nghiệp vụ Điện ảnh.
- + Phòng nghiệp vụ văn hóa, văn nghệ (nơi quản lý hoạt động CLB, trong đó có CLB sáo H'Mông)
- + Đội thông tin tuyên truyền lưu động
- + Phòng tổ chức sự kiện

**SƠ ĐỒ TỔ CHỨC TRUNG TÂM VĂN HÓA- ĐIỆN ẢNH
TỈNH SƠN LA**

Phòng văn hóa văn nghệ là bộ phận xuất hiện sớm nhất, trải qua thời gian, đội ngũ cán bộ phòng làm việc, cọ sát thực tế đã tích lũy nhiều kinh nghiệm xây dựng phong trào, tổ chức hoạt động văn hóa giúp đời sống tinh

thần người dân ổn định, lạc quan, tin tưởng vào đường lối, chính sách của Đảng, nhà nước, góp phần giữ gìn an ninh, trật tự trong các bản làng có đồng bào thiểu số sinh sống.

Hiện nay, tổng số công chức, viên chức TTVHĐA tỉnh Sơn La có 45 người, gồm 42 biên chế (25 nam, 17 nữ), 03 hợp đồng ngoài biên chế, tuổi đời cao nhất là 57, thấp nhất là 25 tuổi.

Trình độ Đại học 27, Cao đẳng 03, Trung cấp 09, trình độ khác: 6, có 5 cán bộ đang học Đại học.

Chi bộ có 21 Đảng viên, Chi đoàn thanh niên có 20 Đoàn viên.

- Cơ sở vật chất:

TTVHĐA tỉnh Sơn La có diện tích 8.257m², gồm 01 hội trường 460 ghế ngồi, 03 phòng chuyên tổ chức CLB nghệ thuật, 01 ô tô 16 chỗ ngồi, 01 ô tô chuyên dụng tuyên truyền lưu động cơ sở, 01 máy phát điện, 02 bộ sân khấu, 01 bộ trang âm, ánh sáng. Nhà làm việc có 08 phòng, đã xây xong 1 nhà công vụ 2 tầng, lắp đặt, hoàn thiện một số trang thiết bị văn phòng đáp ứng nhiệm vụ trao đổi thông tin, văn bản nội bộ và bên ngoài. Cảnh quan, môi trường TTVHĐA nhiều cây xanh, phù hợp tổ chức hoạt động, sinh hoạt đông người. Là trung tâm văn hóa, nghệ thuật, điện ảnh đại diện tỉnh Sơn La, đội ngũ cán bộ, viên chức luôn cố gắng, có trách nhiệm, đảm bảo thực hiện tốt nhiệm vụ cấp trên giao, đáp ứng nhu cầu sở thích nhân dân. Một trong hoạt động thu hút người tham gia là CLB với nhiều hình thái đa dạng: múa, dân ca, thời trang, thiếu nhi, trong đó CLB sáo H'Mông được ban giám đốc TTVHĐA, phòng nghiệp vụ văn hóa, văn nghệ quan tâm đặc biệt. Điều này xuất phát từ sức thu hút của sáo H'Mông qua chương trình biểu diễn trên phương tiện truyền thông. Ngoài ra, TTVHĐA tỉnh Sơn La tích cực tuyên truyền, duy trì nhiều hoạt động thể dục thể thao (chức năng của phòng văn hóa văn nghệ trước đây) như CLB dưỡng sinh, bóng chuyền, võ thuật, được người dân tích cực, hăng hái tham gia.

1.3. Hoạt động câu lạc bộ sáo H'Mông

Cùng với một số CLB khác, CLB sáo H'Mông duy trì hoạt động thường xuyên. Là CLB trực thuộc phòng văn hóa văn nghệ, thành lập từ năm 2010, nhận được sự động viên, hưởng ứng của quần chúng nhân dân, đặc biệt các em học sinh từ các trường phổ thông dân tộc nội trú liên cấp THCS&THPT tham gia nhiệt tình, CLB sáo H'Mông do 2 giáo viên là Lê Văn Quảng, Thào A Tùng. Đến hè năm 2023, CLB sáo H'Mông trải qua 13 năm với 3 giai đoạn khác nhau: giai đoạn đầu mở lớp dạy học sáo H'Mông miễn phí từ 2010 đến 2018; giai đoạn 2: 2019- 2021; giai đoạn 3 từ 2022 đến nay.

- *Giai đoạn đầu (2010- 2018):*

Thực hiện chủ trương bảo tồn, phát huy bản sắc văn hóa nghệ thuật tộc người của UBND tỉnh Sơn La, từ năm 2010, TTVHĐA tổ chức mô hình CLB, ngoài múa và hát dân ca, CLB sáo H'Mông hình thành trên cơ sở đáp ứng nhu cầu, sở thích diễn tấu sáo H'Mông của mọi người. Do yếu tố khách quan, chủ quan (chưa có kinh phí hoạt động, giáo viên là nghệ nhân, cơ sở vật chất không đồng bộ, sơ sài) từ 2010 đến 2015, CLB sáo H'Mông tổ chức vào dịp hè, phòng văn hóa văn nghệ mời được nghệ nhân Lê Văn Quảng tình nguyện dạy miễn phí cho người có nhu cầu tìm hiểu, muốn học sáo H'Mông. Qua vận động, tuyên truyền, khuyến khích, hè 2010 có 11 người tham gia. Đây là kết quả được BGD.TTVHĐA tỉnh Sơn La đánh giá cao, lần đầu tiên tổ chức 1 lớp sáo H'Mông, đối tượng học tập đa dạng thành phần tộc người. Cụ thể: 5 H'Mông, 2 Kinh, 2 Mường, 1 Thái, 1 Mường, 1 Khơ Mú [PL3, tr.123]. Trong suốt 3 tháng hè, CLB sáo H'Mông tổ chức tuần/1 buổi vào chiều chủ nhật. Dưới sự hướng dẫn nhiệt tình của giáo viên- nghệ nhân Lê Văn Quảng, 11 người học trong CLB sáo H'Mông làm quen, học cách thổi sáo đúng yêu cầu của người dạy. Kết thúc khóa học, giáo viên, học sinh cùng nhau thổi làn điệu *Ru con* trong *gầu*

plênh (khúc hát tình yêu) dân ca H'Mông. Trong buổi tổng kết năm đầu tiên thành lập CLB sáo H'Mông, các thành viên CLB bày tỏ xúc động khi tham gia học sáo H'Mông, mọi người vui vẻ khi thấy bản thân có thể diễn tấu một số ca khúc mang âm hưởng dân ca H'Mông, Thái. Mặc dù còn vướng mắc kỹ thuật, chưa đạt mức độ thành thạo, nhưng tất cả khẳng định TTVHĐA tỉnh Sơn La đã tạo sân chơi bổ ích, lý thú, cần duy trì CLB sáo H'Mông những năm tiếp theo. Đặc biệt, 5 em người H'Mông tham gia lần đầu là học sinh trường PTDTNT tỉnh Sơn La được giáo viên Lê Văn Quảng dìu dắt, giới thiệu (do nghệ nhân Lê Văn Quảng là cộng tác viên dạy sáo H'Mông ngoại khóa của trường).

* số lượng, tỷ lệ tộc người CLB sáo H'Mông (2010)

Thành phần	Số lượng	Tỷ lệ %	Ghi chú
H'Mông	5/11	45,46	
Mường	2/11	18,18	
Kinh	2/11	18,18	
Thái	1/11	9,09	
Khơ Mú	1/11	9,09	

Trong 2 năm 2011- 2012, TTVHĐA nhận nhiều nhiệm vụ lớn của tỉnh và sở VH TT&DL Sơn La giao, đồng thời kiện toàn bộ máy tổ chức cán bộ nhằm tinh gọn qua sáp nhập một số bộ phận, điều này ảnh hưởng đến hoạt động CLB sáo H'Mông, nếu hè năm 2011 có 10 đăng ký học, thì 2012 chỉ còn 5 người tham gia [PL3. tr.123]. Nguyên nhân để CLB tự chủ hoạt động, người học không có sáo H'Mông, do đó giáo viên dạy phải mang sáo cho người học mượn luyện tập. Trong báo cáo tổng kết năm 2011, 2012, sau khi nghe góp ý, tư vấn của giáo viên, phòng văn hóa văn nghệ xác định CLB sáo H'Mông là một trong CLB chủ chốt bảo tồn, phát huy giá trị di

sản văn hóa, nghệ thuật tộc người tỉnh Sơn La. Là nhạc cụ phổ biến, được giới trẻ yêu thích, diễn tấu sáo H'Mông thu hút, hấp dẫn, phù hợp điều kiện sinh hoạt bản làng đồng bào thiểu số, góp phần nâng cao đời sống tinh thần, tạo không khí lạc quan, vui tươi, hăng hái lao động, sản xuất. Mặc dù thành lập CLB sáo H'Mông đạt kết quả bước đầu, nhưng duy trì lâu dài cần phương pháp, cách thực hiện đạt kết quả bền vững. Dưới đây là số lượng, tỷ lệ tộc người học sáo H'Mông hè 2011, 2012.

* Số lượng, tỷ lệ tộc người CLB sáo H'Mông (2011)

Thành phần	Số lượng	Tỷ lệ %	Ghi chú
H'Mông	3/10	30,00	
Mường	1/10	10,00	
Kinh	2/10	20,00	
Thái	2/10	20,00	
Khơ Mú	2/10	20,00	

số lượng, tỷ lệ tộc người CLB sáo H'Mông (2012)

Thành phần	Số lượng	Tỷ lệ%	Ghi chú
H'Mông	1/5	20,00	
Mường	0/5	0,00	
Kinh	1/5	20,00	
Thái	2/5	40,00	
Khơ Mú	1/5	20,00	

Đến hè 2013, phòng văn hóa văn nghệ cử 1 cán bộ chuyên trách 3 CLB: sáo H'Mông, hát dân ca, múa, các giáo viên cùng lập kế hoạch, phối hợp chặt chẽ trong quảng bá, giới thiệu đặc điểm loại hình nghệ thuật riêng. Ví dụ: hát dân ca Thái, Mường, Khơ Mú, Dao, H'Mông; múa tập trung vào xòe Thái qua sưu tầm, tuyển chọn âm nhạc để biên đạo, xây dựng tiết mục đáp ứng hoạt động lễ hội, du lịch trong, ngoài thành phố Sơn La. Với CLB

sáo H'Mông, từ đầu hè giáo viên cùng cán bộ phòng văn hóa văn nghệ đến một số trường THCS, PTTH tuyên truyền, vận động các em học sinh tham gia. Kết quả CLB sáo H'Mông thu hút 12 người, là học sinh PTTH và trường PTDTNT [PL3, tr.123], thành phần tộc người đa dạng: 5 H'Mông, 3 Kinh, 2 Khơ Mú, 1 Mường, 1 Dao. Như đã trình bày, CLB sáo H'Mông không thu phí, giáo viên, người học tự nguyện tham gia theo nhu cầu tạo bầu không khí trong CLB cởi mở, chân thành, thoải mái. Qua phương pháp truyền khẩu, truyền ngón, người học nhanh chóng tập lấy hơi, đặt môi theo hướng dẫn. Những âm thanh sáo vang lên diễn tả niềm vui, hân hoan của người học. Trong 3 tháng hè, thầy trò CLB sáo H'Mông là điểm nhấn tích cực giữa các CLB trong TTVHĐA tỉnh Sơn La. Có thể khẳng định, từ năm 2010 thành lập, hè năm 2013 CLB sáo H'Mông bắt đầu tạo vị thế được nhiều người biết đến.

* Số lượng, tỷ lệ tộc người CLB sáo H'Mông (2013)

Thành phần	Số lượng	Tỷ lệ%	Ghi chú
H'Mông	6/15	41,66	
Mường	1/15	8,34	
Kinh	2/15	25,00	
Dao	2/15	8,34	
Khơ Mú	2/15	16,66	

Từ 2014 đến 2016, CLB sáo H'Mông duy trì tổ chức lớp vào dịp hè, thu hút nhiều học sinh, người yêu thích đến học, trong đó chủ yếu là con em đồng bào thiểu số: H'Mông, Thái, Khơ Mú, Mường, Dao...đến từ các trường PTDTNT liên cấp THCS&PTTH. Mặc dù cuộc sống khó khăn, nhưng các em cố gắng luyện tập với ước mơ có thể sử dụng thành thạo, diễn tấu sáo H'Mông trong liên hoan, hội diễn. Ngoài giáo viên- nghệ nhân

Lê Văn Quảng, TTVHĐA đã mời Thào A Tùng, người H'Mông tốt nghiệp Cao đẳng sáo trường CĐVHNT Tây Bắc, sống tại thành phố Sơn La làm giáo viên cộng tác. Như vậy, từ 2014, CLB sáo H'Mông có 2 giáo viên thường xuyên tham gia dạy cho đối tượng yêu thích học sáo H'Mông, số lượng người học từ 2014 đến 2016 duy trì 15- 18 học viên. Trong điều kiện cơ sở vật chất chưa đáp ứng dạy học âm nhạc, nhưng bằng tinh thần nhiệt tình, gắn bó, đoàn kết, CLB sáo H'Mông thu được nhiều kết quả tốt đẹp, điểm chú ý đại đa số đối tượng tham gia là thanh thiếu niên, học sinh THCS, PTTH. Trong khoảng thời gian ngắn (3 tháng hè), nhiều em bộc lộ năng khiếu rõ rệt, có khả năng diễn tấu sáo H'Mông tương đối thành thạo. Dưới đây là bảng số lượng, tỷ lệ thành phần tộc người tham gia học sáo H'Mông từ 2014 đến 2016 được thống kê trong phụ lục 3 [PL3, tr.123]

* Số lượng, tỷ lệ tộc người CLB sáo H'Mông từ 2014 đến 2018

Năm 2014:

Thành phần	Số lượng	Tỷ lệ%	Ghi chú
H'Mông	6/15	40,00	
Mường	1/15	6,68	
Kinh	2/15	13,33	
Dao	2/15	13,33	
Khơ Mú	2/15	13,33	
Thái	2/15	13,33	

So 4 năm đầu, từ 2014 số lượng tham gia CLB sáo H'Mông đông hơn (15 người). Mặc dù yêu thích, ham học nhưng đại đa số thành viên bộc lộ hạn chế do không biết nhạc lý, đọc bản nhạc, phải qua cách dạy truyền ngón trực tiếp của giáo viên. Nhưng khả năng tiếp thu của các em nhanh, qua hướng dẫn trên lớp, người học chủ động nghe giai điệu, tập luyện lại tương đối chính xác giai điệu một số ca khúc, làn điệu dân ca.

Năm 2015:

Thành phần	Số lượng	Tỷ lệ%	Ghi chú
H'Mông	8/18	44,44	
Mường	1/18	5,57	
Kinh	3/18	16,66	
Dao	2/18	11,11	
Khơ Mú	2/18	11,11	
Thái	2/18	11,11	

Đến năm 2015, số lượng học viên lên tới 18 người, phân làm 2 nhóm do 2 giáo viên Lê Văn Quảng, Thào A Tùng phụ trách, trong đó nhóm H'Mông (5 người), Dao (4 người) được Thào A Tùng hướng dẫn đem lại kết quả tương đối tốt. Cuối kỳ các em diễn tấu trọn vẹn 1 ca khúc mang âm hưởng dân ca H'Mông, tạo niềm vui, phấn khởi toàn CLB sáo H'Mông.

Năm 2016:

Thành phần	Số lượng	Tỷ lệ%	Ghi chú
H'Mông	5/17	29,42	
Mường	1/17	5,89	
Kinh	3/17	17,65	
Dao	4/17	23,52	
Khơ Mú	2/17	11,76	
Thái	2/17	11,76	

Tương tự như năm 2016, số lượng tham gia CLB sáo H'Mông có 17 thành viên. Qua thống kê cho thấy, từ năm 2010 đa số người học là con em đồng bào thiểu số, trong đó người H'Mông chiếm tỉ lệ đông, còn lại Thái, Khơ Mú, Dao, Mường. Nhóm thành phần Kinh chiếm số ít, đây là đặc

điểm cư trú tại tỉnh Sơn La. Là sáo do người H'Mông sáng tạo nên, do đó các em ý thức bảo ban nhau, cố gắng học, luyện tập.

Năm 2017:

Thành phần	Số lượng	Tỷ lệ%	Ghi chú
H'Mông	6/16	37,50	
Mường	1/16	6,24	
Kinh	3/16	18,75	
Dao	3/16	18,75	
Khơ Mú	1/16	8,24	
Thái	2/16	12,50	

Để duy trì, ổn định hoạt động CLB sáo H'Mông, trước khi hè đến, trong họp giao ban, ban giám đốc TTVHĐA thường xuyên chỉ đạo, yêu cầu quảng bá, tuyên truyền mở rộng đối tượng tham gia. Hè 2017 có 16 học viên do 2 giáo viên Lê Văn Quảng, Thào A Tùng dạy. Để đảm bảo chất lượng, TTVHĐA vận động các em mang sáo cá nhân đến học, cố gắng chấm dứt tình trạng mượn giáo viên, tuy vậy do điều kiện khó khăn, chỉ có 3/16 người có sáo, còn lại chưa mua.

Năm 2018:

Thành phần	Số lượng	Tỷ lệ%	Ghi chú
H'Mông	8/18	44,44	
Mường	1/18	5,56	
Kinh	4/18	22,22	
Dao	2/18	11,11	
Khơ Mú	1/18	5,56	
Thái	2/18	11,11	

Hè 2018, CLB sáo H'Mông đón nhận nhiều học sinh từ các trường THCS, PTHH và PTDTNT, kết quả hợp tác giữa 2 giáo viên với một số trường phổ thông, PTDTNT tại thành phố Sơn La, 100% người học có sáo cá nhân mang đến, chấm dứt tình trạng mượn sáo, phản ánh nhận thức các em chủ động nhạc cụ, giúp quá trình từ tiếp thu hướng dẫn của giáo viên thành luyện tập, phát triển khả năng diễn tấu theo năng khiếu từng cá nhân. Tương tự như các năm trước, tỉ lệ người H'Mông chiếm số đông (44,44%), còn lại là Kinh (22,22%), Mường, Dao, Khơ Mú, Thái. Trong buổi báo cáo cuối khóa, toàn bộ 18 em báo cáo 1 chương trình, tạo không khí tươi vui, phấn khởi, nhiều em bộc lộ khả năng biểu diễn tương đối thành thạo. Tất cả bày tỏ mong muốn tiếp tục học nâng cao trình độ, giải quyết tốt kỹ thuật thổi sáo, thể hiện đa dạng ca khúc, tác phẩm sáng tác, chuyển soạn cho sáo H'Mông. Ban giám đốc TTVHĐA, phòng văn hóa văn nghệ sau khi lắng nghe nguyện vọng người học đã nêu ý kiến chỉ đạo, xây dựng phương hướng phát triển CLB sáo H'Mông những năm tiếp theo, nhấn mạnh sáo H'Mông là di sản nghệ thuật của tỉnh Sơn La, cần bảo tồn, phát huy giá trị độc đáo trong đời sống, sinh hoạt hàng ngày, đồng thời qua vai trò, chức năng CLB sáo H'Mông, kịp thời phát hiện tài năng, sớm quy hoạch, giới thiệu đi học tại các cơ sở đào tạo âm nhạc chuyên nghiệp.

Giai đoạn 2 (2019- 2021)

Kết thúc khóa học hè 2018, khi TTVHĐA lên kế hoạch phát triển CLB sáo H'Mông, chuẩn bị công tác tuyên truyền, quảng bá rộng rãi đến tất cả người dân, tộc người sinh sống tại tỉnh Sơn La thì đại dịch Covid- 19 xảy ra, tác động mạnh đời sống xã hội. Trước yêu cầu phòng chống dịch, TTVHĐA tạm dừng hoạt động các CLB, tập trung hoàn thành nhiệm vụ không để dịch lan rộng. Trong bối cảnh đó, CLB sáo H'Mông không tổ chức nhằm đảm bảo sức khỏe cộng đồng. Liên tiếp trong 2 hè 2019, 2020 toàn bộ tỉnh Sơn La thực hiện nghiêm chỉ đạo của chính phủ: không tập trung đông người, sớm phát hiện trường hợp bị Covid, hạn chế đi lại...

Sau khi có thuốc điều trị, phòng ngừa, mọi người tiêm phòng đầy đủ, một số sinh hoạt, lao động sản xuất dần trở lại bình thường, hè 2021 TTVHĐA quyết định cho phép một số CLB văn hóa, nghệ thuật tái hoạt động, nhưng hạn chế gặp gỡ đông người (offline), khuyến khích hình thức trao đổi trực tuyến (online). Dưới sự chỉ đạo của phòng văn hóa văn nghệ, CLB sáo H'Mông tiếp tục mở lớp dạy học qua phần mềm Microsoft Teams vào chiều thứ 7 hàng tuần, mục đích tạo điều kiện giúp mọi người (chủ yếu là thanh thiếu niên) chủ động chuyển đổi trạng thái tâm lý tù túng, bức bách, căng thẳng suốt thời gian đại dịch xảy ra. Dưới sự giúp đỡ nhiệt tình của giáo viên, 5 học viên đăng ký tham gia học sáo H'Mông [PL3, tr.123] theo hình thức online, 2,3 buổi học đầu thầy trò gặp khó khăn khi sử dụng, giao tiếp online, sau đó tất cả làm quen cách dạy học gián tiếp. Trong 3 tháng hè 2021, tất cả buổi học thực hiện đúng nội dung, phương pháp dạy truyền ngón, truyền khẩu phát huy tác dụng, thầy thổi mẫu, chỉnh sửa cách đặt môi, lấy hơi được người học tiếp thu, tập luyện say mê. Có thể nhận thấy tinh thần trách nhiệm, thái độ tự nguyện, tự giác là điểm nổi bật của CLB sáo H'Mông. Do người học chưa biết nhạc lý nên truyền ngón là cách dạy được áp dụng, đem lại hiệu quả khi đại dịch Covid-19 diễn biến phức tạp. Dưới đây là bảng thống kê số lượng, thành phần tộc người tham gia CLB sáo H'Mông năm 2021.

* Số lượng, tỷ lệ tộc người CLB sáo H'Mông (2021)

Thành phần	Số lượng	Tỷ lệ%	Ghi chú
H'Mông	1/5	20,00	
Kinh	1/5	20,00	
Khơ Mú	1/5	20,00	
Thái	2/5	40,00	

Mặc dù chỉ 5 học viên, nhưng đem lại hiệu quả lớn, hoạt động CLB sáo H'Mông được duy trì, củng cố niềm tin, ổn định tâm lý người học khi đại dịch Covid tác động xấu đến toàn bộ xã hội. Đây là giai đoạn tỉnh Sơn

La nói chung, TTVHĐA nói riêng gặp nhiều khó khăn, thử thách, nhưng bằng quyết tâm, chấp hành nghiêm chỉ đạo của chính phủ, tất cả cùng nhau vượt qua, trong đó CLB sáo H'Mông trở thành điểm sáng trong hoạt động CLB của TTVHĐA giai đoạn đại dịch (2019- 2021)

- *Giai đoạn 3 từ 2022 đến nay*

Sau đại dịch, đến hè 2022, TTVHĐA tiếp tục tổ chức, cho phép các CLB quay trở lại sinh hoạt bình thường, CLB sáo H'Mông thông báo mở lớp, tiếp nhận 9 em học sinh THCS, THPT, PTDTNT trong địa bàn thành phố Sơn La. Từ mục đích ban đầu bảo tồn giá trị nghệ thuật dân tộc, khuyến khích, tập hợp người yêu thích sáo H'Mông, thực hiện quan điểm thu hút mọi tầng lớp xã hội, qua giai đoạn 1, 2, hoạt động CLB sáo H'Mông dần ổn định, mặc dù cách dạy học truyền ngón, truyền khẩu đem lại một số kết quả, tạo điều kiện người không biết nhạc lý biết thổi sáo, nhưng lâu dài cần trang bị kiến thức âm nhạc cơ bản, giúp người học đọc nốt nhạc (xương âm), hiểu lý thuyết (khóa, hóa biểu, quãng, trường độ, các loại nhịp, tốc độ...), qua đó nhìn bản nhạc, tự tập luyện. Do đó, từ hè 2022 đến nay, phòng văn hóa văn nghệ TTVHĐA tỉnh Sơn La tiến hành mở lớp lý thuyết, xương âm dành cho thành viên 2 CLB: hát dân ca, sáo H'Mông.

Hè 2022, CLB sáo H'Mông có 9 thành viên, năm 2023 số lượng người học lên tới 14, đây là kết quả khích lệ, tạo niềm vui, phấn khởi trong dạy học giữa thầy và trò CLB sáo H'Mông [PL3, tr.123]

* Số lượng, tỷ lệ tộc người CLB sáo H'Mông (2022, 2023)

Năm 2022:

Thành phần	Số lượng	Tỷ lệ%	Ghi chú
H'Mông	1/9	11,11	
Mường	1/9	11,11	
Kinh	3/9	33,34	
Dao	1/9	11,11	
Khơ Mú	1/9	11,11	
Thái	2/9	22,22	

Trên thực tế, hè năm 2022, số đăng ký tham gia CLB sáo H'Mông là 12, nhưng khi yêu cầu học xướng âm, lý thuyết, một số em rút lui với nhiều lý do: không có thời gian học nhạc, chỉ muốn học thổi sáo H'Mông hoặc gia đình chưa đồng ý học âm nhạc, sợ ảnh hưởng đến văn hóa. Một số gia đình, phụ huynh tư duy theo nếp cũ, coi trọng văn hóa, chưa chú ý đam mê, sở thích âm nhạc các em. Để phát triển tài năng, bổ sung kiến thức âm nhạc (xướng âm, lý thuyết) đóng vai trò quan trọng, mục đích giúp người học sáo hiệu, nắm vững ngôn ngữ âm nhạc: nốt nhạc, dòng kẻ, trường độ, sắc thái biểu hiện...từ đó chủ động nhìn bản nhạc tự tập, rèn luyện kỹ năng, kỹ xảo. Qua đó, người học hiểu bản thân, phấn đấu hoàn thiện khả năng diễn tấu sáo H'Mông.

Năm 2023:

Thành phần	Số lượng	Tỷ lệ%	Ghi chú
H'Mông	3/14	21,42	
Mường	1/14	7,14	
Kinh	3/14	21,42	
Dao	4/14	28,57	
Khơ Mú	2/14	14,28	
Thái	1/14	7,14	

Trong dịp hè năm 2023, sau khi rút kinh nghiệm, tổng kết đánh giá thực trạng hoạt động các CLB, TTVHĐA nhận thấy tầm quan trọng bổ sung kiến thức âm nhạc, để xóa bỏ nạn mù nhạc, phòng văn hóa văn nghệ mời Nguyễn Minh Hải (người viết luận văn) là giáo viên trường Trung cấp VHNT&DL Sơn La tham gia dạy xướng âm, lý thuyết cho tất cả đối tượng trong 3 CLB: hát dân ca, sáo H'Mông và Thiểu nhi. Trong đó, số lượng người học sáo H'Mông lên tới 14 em, là học sinh trường THCS, PTTH, PTDTNT xung quanh thành phố Sơn La. Tuy vậy, từ hiểu kiến thức âm nhạc đến vận dụng đọc bài nhạc đòi hỏi quá trình lâu dài, trong 3 tháng hè,

tuần/1 buổi (tổng số 10 buổi) khó chuyển tải đầy đủ nội dung lý thuyết, xướng âm. Tuy vậy, quan niệm có học sẽ biết rõ hơn, lớp kiến thức âm nhạc góp phần giúp người học sáo H'Mông nhận rõ tầm quan trọng của ngôn ngữ âm nhạc, phần lớn cố gắng tham dự tích cực.

Tóm lại, từ khi thành lập (2010) đến nay, CLB sáo H'Mông đã trải qua các giai đoạn khác nhau, từ quan niệm gìn giữ, bảo tồn di sản văn hóa nghệ thuật tộc người, CLB sáo H'Mông thành nơi hội tụ người yêu thích, đam mê thổi sáo, mong muốn trình diễn thành thạo sáo H'Mông trong sinh hoạt cộng đồng, liên hoan, lễ hội, phục vụ tham quan du lịch tại Sơn La. Ngoài số ít người có nguyện vọng thổi được sáo H'Mông, đại đa số là học sinh trường THCS, PTTH, PTDTNT với nhiều thành phần tộc người, điều này cho thấy sáo H'Mông là một trong nhạc khí có âm sắc độc đáo, được giới trẻ yêu thích, tìm hiểu, đam mê học, luyện tập.

1.4. Nội dung chương trình dạy học sáo H'Mông tại Trung tâm Văn hóa- Điện ảnh tỉnh Sơn La

Từ mục đích phổ cập sáo H'Mông cho tất cả mọi người, CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La đáp ứng đúng nhu cầu, nguyện vọng của giới trẻ. Ngay khi thành lập CLB, phòng văn hóa văn nghệ hiểu khó khăn, thách thức như người học sáo H'Mông không biết nhạc lý, xướng âm, cơ sở vật chất hạn chế, không có nguồn kinh phí trang trải...trong đó yêu cầu thực tế cần xây dựng kế hoạch dạy học sáo H'Mông theo tiến độ. Hè năm 2017, phòng văn hóa văn nghệ đề nghị giáo viên Nguyễn Minh Hải (người viết luận văn) trường Trung cấp VHNT&DL Sơn La kết hợp 2 giáo viên sáo H'Mông Lê Văn Quảng, Thào A Tùng viết chương trình dạy học sáo H'Mông. Trên cơ sở khảo sát, tìm hiểu tình hình, 3 giáo viên thống nhất một số nội dung, tiêu chí sau:

- Chương trình dạy học sáo H'Mông dành cho tất cả đối tượng có nhu cầu, yêu thích sáo H'Mông.

- Sử dụng phương pháp truyền ngón, truyền khẩu trong dạy và học, do đối tượng là quần chúng chưa biết nhạc lý.

- Không giải quyết kỹ thuật phức tạp, có độ khó trên mức trung bình.

- Mục đích giúp người học có thể diễn tấu độc lập 1 làn điệu hoặc 1 bài hát cho sáo H'Mông độc tấu.

- Số lượng buổi học 1 khóa căn cứ vào 3 tháng nghỉ hè của học sinh.

Mục đích:

- Giúp người học tiếp thu nhanh, luyện tập trực tiếp trên sáo H'Mông.

- Cuối khóa học có thể biểu diễn 1 ca khúc phù hợp cấu tạo, đặc điểm riêng biệt của sáo H'Mông.

- Học sáo H'Mông góp phần bảo tồn giá trị nghệ thuật tộc người.

Từ xác định rõ tiêu chí, mục đích đạt được, cấu trúc chương trình dạy học sáo H'Mông dành cho đối tượng yêu thích, chưa biết kiến thức âm nhạc được nhóm 3 giáo viên xây dựng, hoàn thành nội dung chương trình dạy học sáo H'Mông, thời gian tổ chức trong 3 tháng hè, tạo điều kiện, thu hút các em học sinh phổ thông đang học THCS, PTTH, PTDTNT trên địa bàn tỉnh Sơn La. Tổng số buổi: 12. CLB sáo H'Mông tổ chức dạy học miễn phí, khuyến khích các nhà tài trợ, hảo tâm hỗ trợ, đóng góp để duy trì cơ sở vật chất (sáo, trang phục, nước uống...), động viên tinh thần thầy trò khi sinh hoạt, lên lớp, đặc biệt trong buổi báo cáo kết thúc khóa học.

Chương trình dạy học sáo H'Mông được thiết kế chi tiết, phù hợp trình độ phổ thông, đại chúng, nhưng đặt ra một số yêu cầu đạt được [PL2, tr.121] giúp người học hiểu, nắm vững phương pháp, cách thể hiện đúng, chính xác những kỹ thuật cơ bản sáo H'Mông. Trên tổng số 12 buổi (60 tiết), chương trình tập trung giải quyết 3 nội dung cơ bản sau:

- Thứ nhất: giới thiệu, làm quen sáo H'Mông, số buổi: 2 (10 tiết): đây là giai đoạn quan trọng, giúp người học cảm nhận, làm quen cấu tạo, đặc điểm riêng sáo H'Mông. Trong giờ lên lớp giáo viên trình bày 2 loại sáo:

nam, nữ, ngoài sử dụng độc lập, có thể ghép 2 sáo thành 1 cặp nhằm mở rộng tầm âm trên 2 quãng 8. Ngoài sáo Đô (âm chuẩn là nốt đô), còn các loại sáo khác lấy âm rê, mi, fa, sol, la...làm chuẩn. Như vậy sáo H'Mông tạo nên sự đa dạng, phong phú, nhiều âm chuẩn khác nhau, nhưng phổ biến nhất là sáo Đô, học viên được học loại sáo này trong giai đoạn đầu.

Trong 10 tiết đầu tiên, người học nghe, xem trực tiếp giáo viên đặt môi vào lỗ thổi đúng phương pháp, sau đó thực hiện lại chính xác theo hướng dẫn. Quá trình áp toàn bộ môi vào lỗ thổi để âm thanh lam đồng thoát ra nghe rõ ràng đòi hỏi người học tập trung luyện tập nhiều giờ. Ngoài đặt môi đúng phương pháp, người học tập lấy hơi sâu từ ổ bụng, mục đích giúp điều khiển hơi theo ý muốn. Với đối tượng bắt đầu học, hơi đóng vai trò quan trọng, điều tiết, phân phối sức, hơi thở. Khi có cột hơi, biết nén, đẩy hơi, người học sáo H'Mông có thể thổi liên tục nhiều giờ, không mệt mỏi, choáng váng. Do đó, hướng dẫn lấy hơi đúng cách là điều kiện tiên quyết, bắt buộc tất cả người bắt đầu học sáo, đồng thời hơi thở là nội dung cơ bản theo suốt quá trình diễn tấu sáo H'Mông.

* 10 tiết đầu tiên trong dạy học sáo H'Mông [PL2, tr.121]

Buổi	Số tiết	Nội dung	Yêu cầu người học	Ghi chú
1	5	Giới thiệu sáo H'Mông	- Cách đặt môi - Lấy hơi - Vị trí lỗ bấm	
2	5	Cách thổi và bấm từng âm từ thấp lên cao và ngược lại	- Âm thanh nghe đều đặn, rõ - Cách bịt, chặn, mở lỗ bấm để âm phát ra đúng vị trí cao độ	

Cùng phương pháp đặt môi, điều tiết hơi thở, vị trí lỗ bấm trên thân sáo được giáo viên hướng dẫn tỉ mỉ, chi tiết. Các lỗ bấm đóng vai trò quyết định cao độ, cường độ, sắc thái...tạo khác biệt âm thanh sáo H'Mông với các loại sáo khác. Người học bắt buộc đặt ngón tay bịt, mở lỗ bấm đúng cách nhằm tạo tiếng sáo trong trẻo, có lực vang. Như vậy, nội dung 2 buổi đầu tiên (10 tiết) tập trung giới thiệu cấu tạo, cách thổi, vị trí đặt ngón, tư thế áp môi lỗ thổi, mục đích giúp người học cảm nhận rõ phương pháp đặc thù phát âm thanh của sáo H'Mông. Sự khác biệt âm sắc bằng lam đồng tạo tiếng sáo H'Mông nghe ấm áp, truyền cảm ở âm vực thấp, lên cao nghe ngân nga như lời mời gọi, nhắn nhủ, thì thầm trai gái H'Mông giao duyên với nhau.

- Thứ hai: ứng dụng, luyện tập một số làn điệu dân ca, ca khúc nổi tiếng, phù hợp sáo H'Mông. Số buổi: 7 (35 tiết): đây là phần trọng tâm chương trình dạy học sáo H'Mông, ngoài 2 tác phẩm tiêu biểu *Bài ca trên núi* (sáng tác: Nguyễn Văn Thương), *Từ trên đỉnh núi* (sáng tác: Nguyễn Nhung), người học được giáo viên hướng dẫn chọn bài phù hợp vị trí âm thanh (theo đặc điểm cấu tạo sáo H'Mông) trong tập bài hát *Về với Sơn La* [31]. Mỗi buổi lên lớp có mục tiêu rõ ràng hướng đến mục đích phát triển, hoàn thiện một số kỹ năng cơ bản thổi sáo H'Mông. Ví dụ: buổi 3 [PL2, tr.121] người học nghe và luyện tập một số làn điệu dân ca H'Mông, Thái nhằm ổn định dần cách lấy hơi đều đặn, phương pháp bịt, chặn, mở lỗ bấm tạo âm thanh đúng cao độ. Như đã nêu, hơi thở đóng vai trò quan trọng với người thổi sáo, luyện hơi là phần được giáo viên yêu cầu người học chủ động rèn luyện liên tục trong giờ lên lớp, từ đó biết lấy hơi, tạo cột hơi vững chắc.

Trong 3 buổi lên lớp 4, 5, 6 (15 tiết), giáo viên hướng dẫn 2 làn điệu: *Inh Lả ời, Tuaj peb Hmoob lab zos* (Gửi hàng về bản) cho người học luyện tập. Là làn điệu dân ca H'Mông rất nổi tiếng, có beat nhạc đệm, giai điệu

Tuaj peb Hmoob lab zos (Gùi hàng về bản) bay bổng, người học cảm nhận rõ tình yêu tha thiết của trai gái H'Mông. Ngoài ra, giáo viên trình bày một số bài trong tập ca khúc *Về với Sơn La*, giúp người học chủ động tìm hiểu, lựa chọn bài phù hợp khả năng cá nhân như: *Sơn La tình yêu đôi mình* (sáng tác: Phạm Trường), bài *Chè quê tôi* (sáng tác: Mùi Hái)...Như đã trình bày, đại đa số người học không biết nhạc lý, đọc nhạc nên cách dạy học sáo H'Mông sử dụng phương pháp truyền ngón, truyền khẩu, giáo viên thị tấu trực tiếp từng tiết, câu nhạc, người học thực hiện lại đúng theo chỉ dẫn, sai đâu sửa đó theo kiểu *học bằng tai*. Đây là khó khăn, hạn chế phát triển tài năng, chưa thể khắc phục trong giai đoạn đầu mở CLB.

* 15 tiết (buổi 4, 5, 6) dạy học sáo H'Mông [trích PL2, tr.121]

Buổi	Số tiết	Nội dung	Yêu cầu người học	Ghi chú
4	5	Hướng dẫn học làn điệu: <i>Inh Lả ơi</i> (dân ca Thái)	- Cách bịt, mở ngón tạo âm lướt, tô điểm	
5	5	Hướng dẫn học làn điệu: <i>Gùi hàng về bản</i> (dân ca H'Mông)	- Cách nén tạo hơi dài. - Cách đánh lưỡi đơn	
6	5	Ôn, luyện tập thành thạo 2 làn điệu: <i>Inh Lả ơi; Gùi hàng về bản</i>	- Cách vuốt nốt - Cách đánh lưỡi đơn	

Trong các buổi 7, 8, 9 tiếp theo, chương trình dạy học sáo H'Mông đưa ra ca khúc mẫu *Bài ca trên núi* (sáng tác: Nguyễn Văn Thương), đồng thời giáo viên lựa chọn một số ca khúc trong tập bài hát *Về với Sơn La* để người học lựa chọn, luyện tập. Giai điệu *Bài ca trên núi* có nhiều nốt luyến láy theo hơi người hát, phù hợp kỹ thuật đặc trưng sáo H'Mông, để người học nắm vững kỹ thuật vuốt, luyến nốt, rung hơi, giáo viên thổi mẫu toàn bộ bài, giải thích kỹ ý, câu nhạc cần giải quyết kỹ thuật. Để diễn tấu trọn vẹn, có nhạc cảm bài *Bài ca trên núi*, trong buổi học 7 người học bắt buộc dành

nhều thời gian tự luyện. Tuy vậy, những năm trước, người học ít bỏ tiền mua sáo, tình trạng mượn sáo thầy để học diễn ra phổ biến, do không có sáo người học khó tập, tiến bộ chậm.

Tóm lại, sau phần đầu giới thiệu tổng quan sáo H'Mông, đặc điểm diễn tấu sáo nam, nữ và các loại sáo theo các giọng khác nhau, từ buổi 3 đến 9, chương trình dạy học sáo H'Mông đưa ca làn điệu dân ca cùng một số bài hát phù hợp diễn tấu sáo H'Mông. Phương pháp truyền ngón, truyền khẩu khi lên lớp giúp giáo viên, học sinh tiến hành luyện tập tại chỗ, ứng dụng ngay vào ý, câu nhạc theo giai điệu. Một số kỹ thuật phức tạp, có độ khó không đưa vào chương trình do liên quan kiến thức, hiểu biết âm nhạc. Sau khi học đến buổi 9, từ buổi 10 đến 12, người học bước sang nội dung 3: ôn tập và biểu diễn báo cáo kết quả.

- Thứ 3: tổ chức ôn tập, biểu diễn báo cáo kết quả học tập cuối khóa: trong giai đoạn cuối cùng, nhằm củng cố, thuộc lưu loát một số bài đã học, giáo viên dành 2 buổi 10, 11 ôn tập, luyện khả năng độc tấu trước lớp, chuẩn bị tâm lý, tăng cường khả năng tập trung thể hiện bài sáo. Ngoài ra khuyến khích một số học viên khá, giỏi của lớp tập thêm các bài trong cuốn sách nhạc: *Về với Sơn La* hoặc bài độc tấu sáo H'Mông: *Xuân về bản Mèo* (sáng tác: Tiến Vượng). Qua đó phát hiện khả năng thổi sáo từng cá nhân, chủ động đánh giá, phân loại trình độ, năng khiếu âm nhạc. Là giai đoạn xác định hiệu quả, chất lượng dạy và học, ôn tập, củng cố phương pháp độc tấu đóng vai trò quan trọng với người học, phản ánh trung thực, khách quan kỹ năng, kỹ thuật cá nhân. Để chuẩn bị tâm lý vững vàng, giáo viên tiến hành báo cáo thử trên lớp, từng người lên diễn tấu, sai hoặc mắc lỗi được giáo viên chỉnh sửa, uốn nắn, thổi mẫu ngay. Hình ảnh thầy và trò cùng thổi 1 bài diễn ra thường xuyên, việc rút kinh nghiệm, hoàn chỉnh bài giúp người đang diễn tấu cùng thành viên trong CLB nghe, tự liên hệ bản thân để biểu diễn đạt kết quả tốt.

* 15 tiết (buổi 10, 11, 12) dạy học sáo H'Mông [trích PL2, tr.121]

Buổi	Số tiết	Nội dung	Yêu cầu người học	Ghi chú
10	5	Ôn tập và chọn một trong các ca khúc trong tập <i>Về với Sơn La</i> hoặc bài: <i>Xuân về bản Mèo</i> (sáng tác: Tiến Vượng)	- Thành thạo các bài đã học - Chủ động chọn 1 bài để biểu diễn	
11	5	Ôn tập các bài đã học	Luyện tập biểu diễn sáo H'Mông	
12	5	Biểu diễn báo cáo	- Thuộc bài - Biểu diễn lưu loát	
Tổng cộng	60 t	Đạt mục đích biết diễn tấu sáo H'Mông lưu loát một số ca khúc, làn điệu dân ca H'Mông	Hoàn thành kỹ thuật cơ bản thổi sáo H'Mông	

Trong buổi báo cáo, ngoài thầy trò CLB sáo H'Mông, khách mời là gia đình, bạn bè, cán bộ phòng văn hóa văn nghệ đến xem, nghe, cổ vũ tạo không khí vui tươi, phấn khởi, náo nhiệt. Điểm lưu ý, quá trình báo cáo biểu diễn không tổ chức chấm điểm, chỉ xếp phân loại giỏi, khá, trung bình, yếu. Mục đích đánh giá năng lực người học với yêu cầu: diễn tấu trọn vẹn, đầy đủ 1 bài sáo, do đó người học cảm thấy thoải mái, phấn khích thể hiện.

Đánh giá chung: sau 7 năm (2010- 2016) hoạt động, CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La lần đầu tiên (2017) có chương trình dạy học bám sát thực tế, phù hợp đối tượng là người yêu thích, có nguyện vọng học sáo H'Mông để diễn tấu trong sinh hoạt cộng đồng. Xuất phát từ đặc điểm người học chưa có kiến thức âm nhạc cơ bản (lý thuyết, xướng âm), CLB sáo H'Mông sử dụng lối truyền ngón, truyền khẩu tiến hành dạy và học sáo, mặc dù còn nhiều hạn chế, nhưng không phủ nhận thành công, kết quả đạt được. Đó là đáp ứng yêu cầu xã hội, tạo sân chơi nghệ thuật lành

manh, bổ ích cho tất cả người dân, CLB sáo H'Mông thu hút mọi đối tượng đến sinh hoạt, không phân biệt trình độ, lứa tuổi, giới. Qua đó thực hiện chủ trương, chính sách của Đảng, nhà nước về bảo tồn, phát huy di sản văn hóa tộc người tại tỉnh Sơn La. Cùng CLB hát dân ca, Thiếu nhi, CLB sáo H'Mông trở thành địa chỉ quen thuộc của các em học sinh THCS, PTTH, PTDTNT, ngoài học tập, rèn luyện cách thổi sáo, các em được nhìn, nghe những bản nhạc do giáo viên diễn tấu trên lớp với trình độ kỹ thuật hoàn thiện, điều này tác động mạnh đến tư tưởng, tình cảm, nhận thức cá nhân, nâng cao hiểu biết, tình yêu quê hương, đất nước Việt Nam.

1.5 Cấu tạo, kỹ thuật, đặc điểm diễn tấu sáo H'Mông

Trong đời sống sinh hoạt hàng ngày, sáo H'Mông có tên gọi phổ biến theo ngữ âm tiếng Việt được giản hóa: sáo Mông hoặc sáo Mèo, là nhạc cụ do người H'Mông sáng tạo nên. Từ những năm 60, thế kỷ XX, sáo H'Mông xuất hiện trên các phương tiện truyền thông, nhanh chóng được công chúng yêu thích do âm hưởng mới, lạ khác biệt so với các loại sáo trúc, tre của người Việt.

1.5.1. Cấu tạo sáo H'Mông

Là loại sáo ngang, trong thực tế sáo H'Mông có 2 loại: sáo nam, sáo nữ. Quãng âm sáo nam trầm, ấm, âm thanh sáo nữ cao hơn sáo nam 1 quãng 8. Hình thức sáo H'Mông nam có đường kính ống to, dài hơn sáo H'Mông nữ. Trong biểu diễn sáo H'Mông, các nghệ sĩ, nghệ nhân thường ghép 2 sáo nam, nữ thành 1 cặp nhằm mở rộng tầm âm, biểu hiện đa dạng các tác phẩm chuyên soạn hoặc giai điệu vượt quá âm vực sáo nam (tầm âm cao) hoặc nữ (tầm âm thấp). Cấu tạo sáo nam, nữ H'Mông như nhau gồm 2 bộ phận chính: lỗ thổi; thân cộng hưởng theo chiều thân sáo.

Hiện nay, chất liệu sáo H'Mông sử dụng ống nứa hoặc trúc, ngoài ra một số nhà sản xuất nhạc cụ dân tộc ở Việt Nam còn học tập bên Trung Quốc chế tạo sáo H'Mông bằng gỗ, nhựa, kim loại, nhưng phổ biến là nứa do dễ chế tác, màu sắc đẹp tự nhiên. Để làm 1 cây sáo H'Mông, những yêu

cầu đạt chuẩn tương đối khắt khe: nửa đủ độ già cần thiết, tỷ lệ nước ở mức độ khô, kiệt (không quá 15%), nhằm giảm tối đa hiện tượng cong, vênh trong quá trình sử dụng, đồng thời không để sáo H'Mông bị tác động ngoại cảnh làm sáo biến dạng: phơi ngoài trời nắng, nhiệt độ cao quá 25⁰C, đánh rơi, bị va đập mạnh gây dập, nứt...

Như đã nêu trong chương 1, CLB sáo H'Mông do 2 giáo viên giàu kinh nghiệm diễn tấu sáo giảng dạy, đồng thời là người chế tác, sản xuất sáo H'Mông tại thành phố Sơn La, giáo viên Thào A Tùng cho biết, để làm ra 1 cây sáo phải lên núi, tìm loại nửa (hoặc trúc) già, đủ tuổi làm sáo, sau đó cắt mang về phơi nắng, hong bếp khô từ 6 tháng đến 2 năm. Ngoài nửa, có thể sử dụng trúc đá, nhưng trên Sơn La do điều kiện thổ nhưỡng, nửa nhiều hơn trúc, phổ biến là lấy nửa chế tác thành sáo.

Về kích thước, sáo H'Mông nam có chiều dài 30- 50cm, nữ khoảng 20- 30cm, chiều dài sáo liên quan xác định giọng chủ: Đô, Rê, Mi, Fa, Sol, La, Si thành tên gọi sáo, ví dụ sáo Đô do âm Đô ở nốt thấp nhất (còn lỗ định âm là nốt Sol thấp hơn Đô 1 quãng 4. Xem vị trí cao độ thực tế trong ví dụ 11). Điều này liên quan chặt chẽ trong biểu diễn, thể hiện tác phẩm viết cho sáo H'Mông, căn cứ tone/giọng điệu, người trình diễn sử dụng loại sáo phù hợp để thể hiện. Đường kính trong ống sáo khoảng 1,5- 2,0cm, độ dày thân sáo khoảng 0,2- 0,5cm.

Ví dụ 1: hình ảnh sáo H'Mông nam [nguồn: Nguyễn Minh Hải]

Sáo H'Mông kép nam nữ [nguồn: Nguyễn Minh Hải]

Trong thực tế hiện nay, ở Sơn La sáo H'Mông tone/giọng Đô phổ biến nhất do tầm âm (từ âm thấp đến cao nhất, không gồm âm phát ra từ lỗ định âm) có thể diễn tấu nhiều bản nhạc, ca khúc mang âm hưởng dân ca H'Mông, phù hợp người bắt đầu học.

Điểm đặc biệt tạo âm thanh sáo H'Mông ở lỗ thổi đặt 1 miếng lam đồng (còn gọi là lưỡi gà) có độ đàn hồi, hình tam giác cân, gắn dưới lỗ thổi bằng sáp ong. Toàn bộ lỗ thổi sáo H'Mông là bộ phận riêng biệt, cấu tạo tương tự 1 hộp kín bao quanh, chỉ lộ 1 khe khoảng 2cm đón luồng hơi làm rung lưỡi gà bên trong, toàn bộ môi trên, dưới bao trùm lỗ thổi không để khí thoát ra ngoài. Đây là chi tiết khác sáo Việt: lỗ thổi dài 1cm, ngang khoảng 0,8cm, lộ tự nhiên, môi dưới tì chặt miệng sáo, môi trên chụm tạo âm thanh bằng luồng hơi thẳng vào lỗ.

Như đã trình bày, chất liệu sáo H'Mông trên Sơn La chủ yếu được chế tác từ nứa già kiệt nước mọc trên núi đá, ít loại bằng trúc, nhựa hoặc gỗ như nơi khác. Trước đây, thân sáo là ống liền cùng lỗ thổi, khoảng 20 năm trở lại đây, sáo H'Mông được cải tiến, toàn bộ ống độc lập, tách riêng lỗ thổi qua 1 khớp nối đem lại nhiều tác dụng hữu ích như: lắp dễ dàng, bảo quản kịp thời, chỉnh sửa lưỡi gà đúng cao độ thanh âm trong quá trình sử dụng, ngoài ra tháo rời nhanh để vào hộp sáo, giúp người thổi sáo chủ động diễn tấu thuận theo tay phải, trái, tạo tính thẩm mỹ, bảo vệ an toàn khi di chuyển. Toàn bộ thân sáo là hộp cộng hưởng, tiếng sáo nghe mượt, rõ, chắc khỏe, vang đòi hỏi quá trình chế tác công phu, nhiều kinh nghiệm, tùy theo

chất liệu, hiểu biết, trình độ cá nhân làm mà từng cây sáo H'Mông có âm thanh khác nhau (tròn, rền, sáng sủa, ám...).

Đọc theo thân sáo là hệ thống lỗ bấm tạo cao độ, sáo H'Mông: 8 lỗ, nữ: 6 lỗ (ngoài lỗ định âm và lỗ thổi). Tương tự như sáo Việt, lỗ bấm để ngón tay bịt, mở nhanh, dễ dàng, đường kính: 0,8- 0,9cm, ngang: 0,6- 0,7cm, khoét hình tròn (khác lỗ bấm hình elip của sáo trúc Việt). Quá trình diễn tấu, lỗ bấm là nơi âm thanh thoát ra ngoài hoặc bịt chặt, thực hiện nhiều động tác kỹ thuật, thể hiện sắc thái tác phẩm. Để khoét chính xác vị trí lỗ tạo cao độ, trước hết xác định lỗ định âm nốt Đô² (C²) phía dưới mặt sáo cạnh lỗ thổi. Từ khoảng cách đuôi sáo khoảng 7cm tạo lỗ phát âm Sol (sáo Đô), đường kính: 0,3- 0,5cm. Sau khi lỗ định âm hoàn thành, lỗ cao độ được khoét theo khoảng cách quy định tính từ lỗ thổi. Mặc dù hiện nay có nhiều cải tiến nhằm mở rộng tầm âm sáo H'Mông, nhưng kết quả chưa rõ rệt, điều này xuất phát từ đặc thù âm sắc, vị trí lỗ trên thân sáo. Trong 1 quãng 8, vị trí cao độ từ thấp lên cao gồm các nốt dưới đây (nốt Sol phía dưới là âm mở rộng sau khi cải tiến)

Ví dụ 2: vị trí cao độ sáo H'Mông tone/giọng Đô (có nốt Mib)

Trên Sơn La, các nghệ nhân chế tác sáo H'Mông tạo hàng âm có nốt Mib, Sib, đây là thói quen sử dụng trong đời sống sinh hoạt người H'Mông. Ở một số nơi khác, người ta chuyển dịch, thay đổi nốt Mib sang Mi (giữ nguyên nốt Sib) nhằm tạo hàng âm có thể diễn tấu nhiều bản nhạc có âm hưởng dân ca Tây Bắc.

Ví dụ 3: vị trí cao độ sáo H'Mông tone/giọng Đô (chuyển dịch Mib sang Mi). Chú ý nốt Sol (trong ngoặc đơn) là âm mở rộng ngoài quãng 8.

Ngoài âm phát tự nhiên từ lỗ định âm (ví dụ 11: nốt Sol trong ngoặc đơn), tầm âm sáo H'Mông nam không vượt quá quãng 8, do đặc điểm sáo H'Mông vị trí cao độ có lực thổi khác nhau tạo âm thanh (sẽ trình bày kỹ phần sau). Ở sáo Đô, có 8 âm luôn để ngón tay bịt chặt, chỉ mở khi cao độ xuất hiện. Như vậy, từ đặc điểm cấu tạo sáo H'Mông, giới hạn các nốt trong khoảng âm quãng 8 (không tính nốt Sol là lỗ thoát âm mở rộng) khác sáo trúc Việt điển tấu trên 2 quãng 8. Để sáo H'Mông thổi được 2 quãng 8, phổ biến là ghép 2 sáo H'Mông nam, nữ thành 1 cặp, để tạo tính thẩm mỹ trong trình diễn, sáo nam được bố trí phía ngoài, che sáo nữ ẩn phía trong. Hiệu quả tầm âm tăng khi sử dụng 2 tone/giọng khác nhau, sáo nam Đô, sáo nữ Sol.

Tóm lại, cấu tạo sáo H'Mông có nhiều cải tiến nhằm thích ứng nhu cầu thưởng thức âm nhạc giai đoạn hiện nay. Để mở rộng tầm âm, khai thác màu sắc âm thanh độc đáo sáo H'Mông, hiện tượng ghép 2 sáo nam nữ (hoặc 3 sáo) ở 2 tone/giọng khác nhau giúp sáo H'Mông diễn tả đa dạng một số tác phẩm sáng tác cho sáo H'Mông của nhạc sĩ Việt Nam, đồng thời có thể diễn tấu nhiều ca khúc Trung Quốc. Những khác biệt vị trí âm thanh trong cấu tạo sáo H'Mông (ví dụ nốt Mi, Mib) cho thấy sáo H'Mông nhận sự quan tâm, chú ý của giới biểu diễn chuyên nghiệp, đại chúng, phản ánh sự phổ biến, yêu thích sáo H'Mông trong đời sống người dân trên Sơn La và nhiều nơi khác.

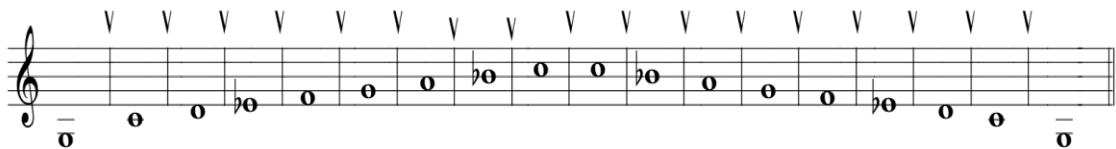
1.5.2. Những kỹ thuật tiêu biểu của sáo H'Mông

Là nhạc cụ hơi, kỹ thuật sáo H'Mông gần gũi, tương đồng với sáo trúc Việt, nhưng có đặc trưng riêng. Trong nội dung này trình bày một số kỹ thuật hơi thổi, di chuyển ngón cơ bản của sáo H'Mông.

Kỹ thuật dẫn luồng hơi, tạo âm thanh tròn, đều, vang: một trong kỹ thuật cơ bản thổi sáo H'Mông (và các loại sáo khác) là phương pháp lấy hơi, tạo luồng hơi sâu, lực thổi đều, dài. Với người đầu tiên học sáo, quá

trình lấy hơi bắt buộc thực hiện đúng theo hướng dẫn, nếu lấy hơi kiểu hít thở tự nhiên sau này khó chỉnh sửa (do hình thành thói quen). Tư thế lấy hơi hiệu quả là đứng thẳng (hoặc ngồi thẳng), toàn bộ miệng, mũi kết hợp lấy hơi sâu vào ổ bụng, nén dần xuống phía dưới bụng (cách rốn khoảng 3cm), tiếp theo dùng cơ hoành thành bụng đẩy dần hơi lên miệng, đầu lưỡi dẫn hơi qua môi mím nhẹ thoát ra ngoài. Quá trình luyện tập lấy hơi nhằm tạo cột hơi ổn định, luân chuyển hơi ra vào nhịp nhàng theo chủ đích. Để hơi dài, sâu, không bị lỏng, phương pháp lấy hơi đòi hỏi luyện tập kỹ, đúng cách nhằm vận chuyển luồng hơi nhanh, dễ dàng. Giai đoạn đầu học sáo H'Mông, những hướng dẫn của giáo viên đóng vai trò quan trọng qua các bài thổi theo từng hơi kết hợp đúng, mở lỗ bấm vị trí nốt trên sáo H'Mông. Trong CLB sáo H'Mông ở TTVHĐA tỉnh Sơn La, buổi học đầu tiên là giới thiệu sáo đầy đủ nội dung: lấy hơi, cách đặt môi vào lỗ thổi cùng thế bấm ngón từ âm thấp nhất lên cao nhất và ngược lại như ví dụ dưới.

Ví dụ 4: cách lấy hơi kết hợp bấm lỗ thổi trên sáo H'Mông

Trong thực tế, đại đa số người học trong CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La chưa biết lý thuyết, xướng âm, do đó phương pháp truyền khẩu, truyền ngón kết hợp thị phạm trực tiếp được giáo viên chỉ bảo cụ thể, chi tiết. Ví dụ 4 trên, người biết kiến thức âm nhạc nhìn vào vị trí nốt dễ cảm nhận sự *đơn giản, đơn điệu* do kết cấu hàng âm đi lên đi xuống có trường độ nốt tròn, nhưng với người học sáo H'Mông, dòng kẻ nhạc trong ví dụ 4 bắt buộc luyện tập liên tục suốt khóa học 3 tháng hè, bởi đây là phương pháp lấy hơi cơ bản, hình thành cột hơi ổn định, cơ sở tạo âm thanh sáo tròn, đầy, vang.

Như vậy, kỹ thuật lấy hơi, dẫn luồng hơi để thổi sáo H'Mông đóng vai trò quan trọng, mục đích tạo cột hơi ổn định để diễn tấu nhiều bản nhạc khác nhau, nếu không có cột hơi, dẫn đến tình trạng hơi ngắn, hỗn hển, một số trường hợp người học cảm thấy choáng váng, mắt hoa, sức khỏe bị ảnh hưởng, thường xuyên mệt mỏi trong quá trình học sáo, gây ra hiện tượng tâm lý sợ, ngại học sáo H'Mông.

Kỹ thuật đánh lưỡi đơn: cùng với kỹ thuật lấy hơi, đánh lưỡi đơn là kỹ thuật bắt buộc, điều kiện tiên quyết giúp người học sáo H'Mông điều khiển âm thanh theo chủ ý cá nhân. Từ đặc điểm cấu tạo sáo H'Mông, khi hơi đẩy vào lỗ thổi, toàn bộ lam đồng rung lên (khác sáo trúc Việt hơi vào thẳng), người diễn tấu sáo H'Mông sau khi đẩy hơi xong (dài hoặc ngắn) bắt buộc dùng đầu lưỡi chặn nhẹ luồng hơi, ngăn không phát sinh tiếng bồi của lam đồng, nếu giải quyết được kỹ thuật đánh lưỡi đơn, âm thanh không bị rè, khàn từ âm bồi lam đồng vọng ra từ cuối luồng hơi.

Trong quá trình dạy học sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La, giáo viên hướng dẫn kỹ loại kỹ thuật đánh lưỡi đơn theo phương pháp truyền khẩu, truyền ngón trực tiếp. Khẩu hình kết hợp sử dụng đầu lưỡi đánh bật hơi vào lỗ thổi theo âm “tshe”, nhưng không phát thành tiếng. Các bước tiến hành: toàn bộ lưỡi nâng lên sát vòm họng, đẩy hơi từ ổ bụng để lưỡi đón luồng hơi, đầu lưỡi cong, chụm tạo lực đẩy nhanh vào lỗ thổi, lực hơi cần gọn, đều. Để người học hiểu, luyện tập đúng phương pháp đánh lưỡi đơn, giáo viên vừa thị phạm trên sáo vừa giải thích, nhiều trường hợp yêu cầu người học đặt tay vào bụng giáo viên để cảm nhận rõ hơi vận chuyển. Về phương pháp, đánh lưỡi đơn là kỹ thuật cơ bản dành cho người bắt đầu học sáo H'Mông và tất cả loại sáo khác, do sử dụng thường xuyên trong quá trình diễn tấu. Nếu không luyện tập thành thạo đánh lưỡi đơn, người học sáo H'Mông gặp nhiều khó khăn, không chủ động điều khiển tiếng sáo, âm thanh tự do thoát ra ngoài, đặc biệt khi thổi các nốt có trường độ móc

đơn, kép, staccato/nảy tiếng hoặc có dấu nhấn, cường độ mạnh, nhẹ... sẽ không đảm bảo, thể hiện đầy đủ, rõ nét. Tóm lại, kỹ thuật đánh lưỡi đơn là nội dung bắt buộc với người bắt đầu học sáo H'Mông, khi kết hợp cùng hơi thở sẽ phát huy hiệu quả, tạo âm thanh sáo gọn, êm, mượt mà, dễ dàng thể hiện sắc thái bản nhạc, giàu sức sáng tạo cá nhân. Đồng thời giúp người học đảm bảo sức khỏe, tâm lý hưng phấn diễn tấu sáo H'Mông.

Vuốt ngón: là kỹ thuật phổ biến, biểu hiện nét đặc trưng độc đáo của sáo H'Mông, Về phương pháp có 2 dạng vuốt từ dưới lên và trên xuống, các vị trí cao độ lần lượt xuất hiện (nhanh hoặc chậm) do chuyển động của ngón tay bật, mở dần lỗ bấm. Kỹ thuật vuốt ngón yêu cầu điểm chạm lưỡi đẩy luồng hơi kết hợp ngón tay ở vị trí nốt đầu tiên, sau đó lướt sang nốt sau. Có thể vuốt ngón từ 1- 3 nốt khác nhau ở tốc độ nhanh nhưng vẫn nghe rõ cao độ. Dưới đây là câu mở đầu 1 lần điệu dân ca H'Mông: *Tuaj peb hmoob lub zos* (tạm dịch: Gửi hàng về bản).

Ví dụ 5: vuốt ngón lên, xuống câu đầu trong làn điệu dân ca H'Mông: *Tuaj peb hmoob lub zos* (Gửi hàng về bản) [PL1, tr.114].

TUJAJ PEB HMOOB LUB ZOS

(Gửi hàng về bản)

Dân ca H'Mông

Trong ví dụ 5, các nốt phụ xuất hiện trước nốt chính vừa đi lên vừa đi xuống. Để thực hiện, người thổi sáo sử dụng 2 kỹ thuật vuốt. Cụ thể:

Vuốt ngón đi lên: đẩy hơi qua lưỡi mở nốt phụ, dùng ngón tay miết, mở dần lỗ bấm, lúc này ngón tay mở nhanh, chậm dựa vào tính chất, sắc thái giai điệu, các vị trí cao độ lướt dính vào nhau, tạo âm thanh uốn lượn từ dưới lên trên (xem ví dụ 5).

Vuốt ngón đi xuống: tương tự như kỹ thuật vuốt ngón đi lên nhưng ở chiều ngược lại, dùng lưỡi đẩy luồng hơi vào nốt thứ nhất để âm thanh phát ra, ngón tay đóng dần lỗ bấm, hạ dần cao độ về vị trí nốt chính.

Là kỹ thuật không khó, nhưng tạo âm thanh đẹp, đầy, giai điệu nghe mượt mà, êm như giọng người đòi hỏi người học luyện tập lâu dài. Tại CLB sáo H'Mông ở TTVHĐA tỉnh Sơn La, vượt ngón lên, xuống là yêu cầu bắt buộc, giúp người học hiểu, nắm vững kỹ thuật vượt ngón để thể hiện đa dạng làn điệu dân ca, bài hát do nhạc sĩ Việt Nam sáng tác.

Láy, vỗ ngón: thuật ngữ âm nhạc là từ *tremolo* (tiếng Anh), *trille* (tiếng Pháp) theo nghĩa tiếng Việt là láy tiếng. Trong diễn tấu sáo H'Mông, láy ngón sử dụng phổ biến nhằm tạo hiệu quả âm thanh 2 nốt láy vào nhau, ngoài ra có thể thực hiện chùm 3, 4 nốt lượn hình sóng.

Ví dụ 6: láy ngón ô nhịp mở đầu *Bài ca trên núi* (trích) (sử dụng sáo Đô kép nam nữ).

BÀI CA TRÊN NÚI

Nhạc: Nguyễn Văn Thương
Lời: Tô Hoài

Ồ... đầu trời có sao chiều sao sớm

Để luyện tập láy, vỗ ngón, ngoài hơi đầy dài, các ngón tay kết hợp nhanh, chính xác đóng, mở lỗ bấm đảm bảo âm láy phát ra đều đặn, tự nhiên (nghe rền tiếng). Đây là kỹ thuật tương đối khó, giáo viên luôn thị phạm kết hợp giải thích, yêu cầu người học tập chậm, tạo phản xạ di chuyển ngón tay. Trước hết, người học nâng cao ngón, chủ động bịt, mở lỗ bấm chính xác, nhanh, dứt khoát. Như vậy, kỹ thuật láy ngón liên quan đến vỗ ngón, qua luyện tập, ngón tay trở nên nhạy bén, điều khiển dễ dàng.

Tại CLB sáo H'Mông ở TTVHĐA tỉnh Sơn La, đến cuối khóa người học tiếp cận kỹ thuật này, do phải hoàn thiện đánh lưỡi đơn, vượt ngón (như đã nêu trên). Mặc dù dạy truyền ngón, truyền khẩu, nhưng nhiều người học bộc lộ năng khiếu, giải quyết tốt kỹ thuật láy, vỗ ngón có độ khó, ngoài ra giáo viên khuyến khích các em mở rộng, tìm kiếm làn điệu

dân ca H'Mông, Thái, một số bài hát mang âm hưởng Tây Bắc để đưa vào chương trình dạy học sáo H'Mông, tạo đa dạng, phong phú trong lựa chọn bài diễn tấu. Dưới sự chỉ bảo tận tình của 2 giáo viên Lê Văn Quảng, Thào A Tùng, kết quả học tập sáo H'Mông được TTVHĐA ghi nhận, CLB sáo H'Mông là địa điểm thu hút người yêu thích âm nhạc Tây Bắc.

Tóm lại, trong điều kiện còn hạn chế, người học chưa được trang bị kiến thức âm nhạc, CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La vẫn chủ động mời giáo viên hướng dẫn bằng phương pháp truyền ngón, truyền khẩu. Qua đó, người học hiểu, thực hiện một số kỹ thuật cơ bản của sáo H'Mông, ứng dụng vào diễn tấu các làn điệu dân ca tộc người Tây Bắc và bài hát do nhạc sĩ Việt Nam sáng tác (mang âm hưởng dân gian). Để người học tiếp cận, hiểu cách thổi sáo H'Mông, 4 dạng kỹ thuật được giáo viên hướng dẫn gồm: kỹ thuật dẫn luồng hơi, tạo âm thanh tròn, đều, vang; kỹ thuật đánh lưỡi đơn; kỹ thuật vuốt ngón; kỹ thuật láy, vỗ ngón. Tất cả cùng lồng ghép vào các bài, làn điệu trong quá trình dạy học, giúp người học ứng dụng, luyện tập tại chỗ. Một số kỹ thuật phức tạp, chuyên sâu chưa có điều kiện triển khai như: đánh lưỡi kép, lướt ngón, rung hơi không đưa vào chương trình, nhằm đảm bảo tính vừa sức, phù hợp đối tượng tham gia CLB sáo H'Mông. Lý do chủ yếu xuất phát từ mục đích phổ thông hóa diễn tấu sáo H'Mông, giúp đối tượng yêu thích, có nhu cầu học tiếp cận nhanh, có thể trình diễn ngay sau khóa học. Tính đại chúng là tiêu chuẩn CLB sáo H'Mông hướng tới, do đó tùy theo năng lực, khả năng học tập từng cá nhân, các kỹ thuật trên chỉ trang bị ở mức độ đạt được, còn thành thạo, điều luyện cần quá trình luyện tập lâu dài, để tiếng sáo H'Mông tròn, đều, đầy đặn, vang, thể hiện đa dạng sắc thái đòi hỏi người học kiên trì, say mê, cần cù học hỏi.

Tiểu kết

Toàn bộ chương 1 nêu rõ cơ sở lý luận dạy học sáo H'Mông, đồng thời giới thiệu TTVHĐA tỉnh Sơn La. Trong mục đầu tiên nêu rõ một số khái niệm liên quan chặt chẽ với nhau. Khái niệm dạy học là tiền đề giải thích rõ mối quan hệ giữa 2 chủ thể người dạy, người học, đồng thời nêu quan điểm của tác giả Nguyễn Lăng Bình về dạy học khi xác định dạy học là hiện tượng chỉ xuất hiện trong xã hội loài người. Từ một số khái niệm của các tác giả, người viết nêu khái niệm dạy học phù hợp hướng tiếp cận của luận văn, làm rõ nội dung: *dạy học là quá trình hoạt động có tổ chức của người dạy, trao truyền cho người học hiểu, nắm vững giá trị năng lực tư duy cá nhân về tri thức khoa học, kỹ thuật, nghệ thuật nhân loại, từ đó chủ động xác định vai trò bản thân trong từng lĩnh vực đời sống, xã hội.*

Khái niệm dạy học là cơ sở sáng tỏ dạy học nhạc cụ Tây Bắc, tất cả có mối liên hệ chặt chẽ khái niệm dạy học sáo H'Mông, làm rõ dạy học nhạc cụ chuyên nghiệp, phổ thông. Từ tên đề tài, chúng tôi xác định dạy học nhạc cụ Tây Bắc là phương cách trao truyền giá trị nghệ thuật tộc người nơi đây qua hình thức sinh hoạt cộng đồng, đại chúng. Những dẫn giải 2 khái niệm trên giải thích khái niệm dạy học sáo H'Mông theo cách truyền ngón, truyền khẩu phổ biến trong đời sống tộc người vùng Tây Bắc nói chung, Sơn La nói riêng.

Sau khi trình bày một số khái niệm liên quan, luận văn giới thiệu TTVHĐA tỉnh Sơn La qua 2 tiểu mục: trình bày lịch sử hình thành, phát triển; đội ngũ cán bộ cùng hệ thống cơ sở vật chất. Là cơ quan quản lý nhà nước các CLB văn hóa, nghệ thuật, TTVHĐA tỉnh Sơn La trở thành đơn vị ươm mầm tài năng nghệ thuật qua hoạt động CLB, trong đó có CLB sáo H'Mông, mô hình tập hợp những người chung sở thích, có nhu cầu học, luyện tập loại sáo do người H'Mông sáng tạo nên. Thành lập từ năm 2010, trải qua thời gian, CLB sáo H'Mông thường xuyên mở lớp vào dịp hè,

phương châm dành cho đối tượng phổ thông, đại chúng, do đó đối tượng học không yêu cầu biết lý thuyết, xướng âm. Ngoài những năm bị ảnh hưởng đại dịch Covid-19, CLB sáo H'Mông góp phần xây dựng hình ảnh THVHĐA tỉnh Sơn La là đơn vị bảo tồn, phát huy giá trị nghệ thuật tộc người. Cuối chương 1 trình bày chi tiết chương trình dạy học sáo H'Mông qua số buổi, lượng tiết toàn bộ khóa học, những yêu cầu cần đạt của người học. Như vậy, toàn bộ chương 1 nêu nội dung cơ bản, cần thiết, chuẩn bị cho chương 2 triển khai thực trạng dạy học sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La trong bối cảnh hiện nay.

Chương 2

THỰC TRẠNG DẠY HỌC SÁO H'MÔNG TẠI TRUNG TÂM VĂN HÓA- ĐIỆN ẢNH TỈNH SƠN LA

2.1. Thực trạng dạy học sáo H'Mông

Như đã trình bày trong chương 1 (xem mục 1.4), toàn bộ chương trình dạy học sáo H'Mông được giáo viên Nguyễn Minh Hải (người viết luận văn) cùng 2 giáo viên Lê Văn Quảng, Thào A Tùng đã tìm hiểu, khảo sát thực tế, thống nhất tiêu chí xây dựng nội dung chương trình khóa học sáo H'Mông trong 3 tháng hè tại CLB sáo H'Mông, TTVHĐA tỉnh Sơn La, toàn bộ chương trình được triển khai từ 2017 đã đáp ứng nhu cầu, sở thích học sáo H'Mông của nhiều người, trong đó đối tượng học sinh THCS, PTTH được quan tâm đặc biệt (PL 2, tr.121). Trong phần thực trạng này, chúng tôi tập trung trình bày 3 nội dung liên quan dạy và học sáo H'Mông: những làn điệu dân ca H'Mông, Thái tiêu biểu; một số ca khúc mang âm hưởng dân ca H'Mông và vùng Tây Bắc. Từ đó nêu rõ quá trình dạy học sáo H'Mông theo phương pháp truyền ngón, truyền khẩu.

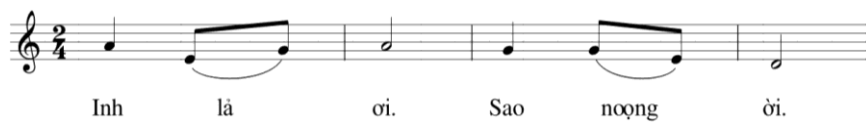
2.1.1. Làn điệu dân ca Thái, H'Mông

Sau khi xây dựng, ban hành chương trình dạy học sáo H'Mông, trong 2 mùa hè: 2017, 2018 nhóm giáo viên xác định thực hiện theo tiến độ khóa học. Như đã nêu trong chương 1, những buổi đầu tiên (10 tiết), giáo viên hướng dẫn người học làm quen cách đặt đúng vị trí môi, lấy hơi sâu ở bụng, giới thiệu thế tay đặt đúng lỗ bấm. Nhưng tiết học sáo H'Mông đầu tiên diễn ra trong không khí thân thiện, giúp người học tiếp thu nhanh, một số cá nhân chưa biết lấy hơi, lúng túng đặt ngón, để hơi thoát, tán ra ngoài, không có cao độ, chỉ nghe âm rè rè, giáo viên kiên nhẫn vừa thị phạm mẫu, vừa chỉnh sửa tại chỗ. Sau 2 buổi đầu, đến buổi thứ 3, giáo viên diễn tấu 2 làn điệu dân ca Thái, H'Mông: *Inh Lả oi*, *Gùi hàng về bản* để người học cảm nhận. Sử dụng lời truyền khẩu, truyền ngón, hướng dẫn, chỉnh sửa lỗi

trực tiếp từng cá nhân là hoạt động xuyên suốt buổi học. Như đã nêu, 2017 có 16 học viên, 2018 có 18 học viên [PL3, tr.123], phân thành 2 nhóm do 2 giáo viên Lê Văn Quảng, Thào A Tùng dạy, cụ thể:

Làn điệu *Inh Lả ời* (dân ca Thái): để biết vị trí nốt trên lỗ bấm, giáo viên thổi mẫu từng tiết nhạc, hướng dẫn người học cách bịt, mở từng ngón. Ví dụ: 4 ô nhịp đầu lấy hơi sâu toàn bộ miệng, mũi, dồn xuống ổ bụng, đẩy hơi ra từ từ, đầu lưỡi chụm, tạo hơi thành tia *tse* dài thẳng vào lỗ thổi, các ngón tay bịt chặt lỗ bấm, mở lỗ dứt khoát để âm thanh phát ra đúng cao độ. Quá trình kết hợp hơi và lỗ thổi rất quan trọng, đòi hỏi người học kiên trì luyện tập đúng phương pháp.

Ví dụ 7: 4 nhịp đầu làn điệu *Inh Lả ời* (dân ca Thái)

Với giáo viên dạy sáo H'Mông, cột hơi ổn định, dài, sâu, âm thanh phát ra đủ lực nên thổi đủ 4 ô nhịp, với người bắt đầu học, 4 ô nhịp ví dụ 7 phân thành 2 lần lấy hơi như dưới đây:

Phân hơi (dấu v) 2 ô nhịp/lần cho người bắt đầu học sáo H'Mông:

Trong 4 ô nhịp (ví dụ 16), xuất hiện 2 dạng kỹ thuật: vuốt nốt lên và xuống ở ô nhịp 1, 3. Giáo viên thổi mẫu, thuyết trình cách đẩy hơi kết hợp vuốt nốt qua phương pháp mở ngón theo đúng trường độ nốt đơn (khác vuốt nốt hoa mỹ, nốt phụ). Người học luyện tập hơi, vị trí môi áp chặt toàn bộ lỗ thổi đảm bảo hơi thoát ra đều, căng. Trong suốt buổi dạy, người học tập liên tục từng tiết nhạc, ghép chậm, ghi nhớ giai điệu, thuộc chỗ lấy hơi, bấm chính xác từng lỗ, đồng thời luyện vuốt nốt, nắm vững kỹ thuật, tạo

thói quen diễn tấu sáo H'Mông. Làn điệu *Inh Lả Ơi* có 16 ô nhịp, được giáo viên sử dụng cho đối tượng bắt đầu học sáo H'Mông.

Ví dụ 8: làn điệu *Inh Lả Ơi* dành cho người bắt đầu học sáo H'Mông

INH LẢ ƠI

Dân ca Thái

Inh lả Ơi. Sao noọng Ơi. Khấp núi
rừng Tây Bắc sáng ngời. Mùa xuân đến ngàn
hoa hé cười. Inh lả Ơi. Sao noọng Ơi.

Chỗ phân hơi cho người bắt đầu học sáo H'Mông (ví dụ 8) trong thực tế là phần giáo viên yêu cầu người học tập nhiều, mục đích hình thành thói quen lấy hơi sâu, tạo cột hơi dưới ổ bụng. Các nốt có dấu luyện (ví dụ 8) người học nắm vững cách vuốt ngón đi lên, xuống, bịt, mở lỗ tự nhiên, thanh thoát, không căng cứng, cần kết hợp chính xác với luồng hơi.

Tóm lại, làn điệu *Inh Lả Ơi* (dân ca Thái) phù hợp số đông đối tượng lần đầu tiên học sáo H'Mông, chưa tiếp xúc nhạc lý, xướng âm. Do cấu trúc giai điệu dễ nhớ, dễ thuộc nên quá trình dạy và học diễn ra tự nhiên, cách dạy truyền ngón, truyền khẩu là phương pháp chính trong 2 mùa hè 2017, 2018. CLB sáo H'Mông thu hút nhiều người tham gia, ngoài số ít thanh niên, trung niên, đại đa số là học sinh THCS, PTTH, PTDTNT, là con em đồng bào thiểu số có nhu cầu, yêu thích sáo H'Mông. Sau làn điệu *Inh Lả Ơi*, buổi học tiếp theo giáo viên hướng dẫn làn điệu dân ca H'Mông: *Gùi hàng về bản* (tiếng H'Mông: *Tuaj peb Hmoob lub zos*) rất phổ biến trong cộng đồng người H'Mông tại Sơn La.

Làn điệu *Gùi hàng về bản* (dân ca H'Mông): để diễn tấu được làn điệu *Gùi hàng về bản*, người học cần giải quyết kỹ thuật đánh lưỡi đơn. Qua lối truyền khẩu, truyền ngón, người học tiếp nhận kiểu *trực quan* (nhìn, nghe trực tiếp các tiết, câu nhạc thị phạm mẫu) theo hướng dẫn của giáo viên.

Ví dụ 9: *Gùi hàng về bản* (dân ca H'Mông) (trích) [PL1, tr.114]

Xyoo tshab lub paaj tawg, moob pluag tsi xyiv faab. Nyob zeb zog tshaib

Khi thổi các nốt đơn, người học bắt buộc sử dụng đầu lưỡi chặn hơi, không để hơi thừa tác động vào lam đồng gây hiện tượng rè âm, kỹ thuật này gọi là đánh lưỡi đơn (đã nêu phần trên). So với làn điệu *Inh Lả oi*, đường nét giai điệu *Gùi hàng về bản* phức tạp hơn về kỹ thuật, ngoài hơi thở, có vuốt ngón đi lên, xuống, đặc biệt người học sáo bắt đầu làm quen đánh lưỡi đơn chặn hơi theo chủ ý. Mục đích tạo âm thanh mượt, êm, đủ lực, đồng thời biết nén hơi, vận hơi để thổi các nốt tròn không bị ngắt. Diễn hình 2 ô nhịp 15, 16 trong làn điệu *Gùi hàng về bản* như dưới đây.

Ví dụ 10: nén, vận hơi 2 ô trường độ nốt trắng (trích) [PL1, tr.114]

plaab nis nuas. Moob neu yawg koob huj, muaj mom

Trong 2 mùa hè 2017, 2018, nhiều người học tiến bộ, hiểu và thực hiện tương đối thuần thục kỹ thuật đánh lưỡi đơn, âm thanh sáo H'Mông nghe thanh thoát, mềm mại, mặc dù tiếng chưa tròn, đầy, do hơi thổi còn ngắn, yếu. Tiến bộ nhanh, được giáo viên khen (đạt loại giỏi) là các em học sinh đến từ trường PTDTNT tỉnh Sơn La như:

Năm 2017: Giàng Sao, Bàn thị Khả, Vi Thị Lả, Giàng Páo.

Năm 2018: Vừ Di, Lùng May, Seo Chín, Thào A Quây [PL3, tr.123]

Thực tế các em biết thổi sáo H'Mông trước khi tham gia CLB, biết lấy hơi và một số kỹ thuật cơ bản, khi tham gia CLB, được giáo viên truyền dạy phương pháp đã lĩnh hội, ứng dụng tốt vào diễn tấu bài.

Tóm lại, dạy học theo chương trình [PL2, tr.121] do nhóm giáo viên CLB sáo H'Mông thống nhất soạn, áp dụng từ hè 2017 đã thay đổi tư duy coi CLB là nơi gặp gỡ, truyền dạy tự phát, thích gì học nấy từ những năm trước. Qua một số làn điệu dân ca tiêu biểu Thái, H'Mông, người học nhận thức rõ hơn tình yêu quê hương, đất nước, con người Việt Nam, hiểu rõ lợi ích học sáo H'Mông không chỉ biết 1 nhạc cụ nổi tiếng vùng Tây Bắc, mà còn tự rèn luyện bản thân: chủ động học tập, nắm vững phương pháp luyện tập, tôn trọng giá trị văn hóa tộc người, quan trọng nhất là tu dưỡng bản lĩnh, cố gắng vượt khó khăn trong điều kiện, hoàn cảnh còn hạn chế, củng cố niềm tin học tập mở rộng kiến thức, trở thành người lao động tri thức, sẵn sàng thích nghi, đáp ứng nhanh biến đổi xã hội.

Ngoài 2 làn điệu *Inh Lá ơi*, *Gùi hàng về bản*, giáo viên khuyến khích người học tìm kiếm nhiều làn điệu dân ca Tây Bắc khác phù hợp đặc điểm cấu tạo sáo H'Mông, như làn điệu *Ru con* (H'Mông) hoặc giai điệu hát *Khấp* (Thái).

Ví dụ 11: Ru con (dân ca H'Mông) [PL1, tr.114]

RU CON

Dân ca H'Mông
Dịch lời Việt: Lê Cát Trọng Lý

Bé có nghe cây ngô cười, gió lén nhìn vào nhà, em chưa ngủ. Rét thán
 ba, cây ngô ngủ, bé lén nhìn mẹ buồn không đi ngủ.

Các làn điệu dân ca Thái, H'Mông được người học tìm kiếm, mang đến CLB sáo H'Mông góp phần bổ sung vào khối lượng bài, giúp dạy và

học sáo trở nên đa dạng, phong phú, đồng thời thúc đẩy khả năng tiến bộ trong diễn tấu của người học.

2.1.2. Một số ca khúc trong dạy học sáo H'Mông

Sau khi học 2 làn điệu Thái, H'Mông nêu trên, giáo viên hướng dẫn 2 ca khúc nổi tiếng mang âm hưởng dân ca H'Mông: *Bài ca trên núi* (nhạc: Nguyễn Văn Thương; lời: Tô Hoài), *Từ trên đỉnh núi* (sáng tác: Nguyễn Nhung). Về hình thức, 2 ca khúc được giáo viên hướng dẫn cách thổi đúng nguyên bản giai điệu, chưa xuất hiện chuyển soạn hoặc chỉnh sửa, người học tập từng câu nhạc, thực hiện chính xác, đúng kỹ thuật cơ bản. Trong bài hát: *Bài ca trên núi* [PL1, tr.114] có kỹ thuật mới: lấy ngón 3 nốt, vỗ ngón, rung hơi. Để thực hiện, giáo viên thị phạm nhiều lần, giải thích cách thổi, bịt, mở lỗ thổi đúng phương pháp. Cụ thể: người học tập vỗ ngón theo các bước: nén chặt hơi, đẩy từ từ theo luồng từ nhỏ (đóng môi) đến to dần (mở môi), kết hợp vỗ ngón: bật ngón từ chậm đến nhanh sát lỗ thổi. Cách luyện ngón hiệu quả: giơ cao ngón để thành thạo thao tác, sau đó hạ thấp dần. Tùy khả năng cá nhân, kỹ thuật hoàn thành nhanh, chậm qua quá trình chịu khó tập. Nhiều người học cảm nhận độ khó khi thổi những âm đầu tiên trong ca khúc *Bài ca trên núi*.

Ví dụ 12: 3 ô nhịp đầu và nhịp lấy đà ca khúc *Bài ca trên núi* (trích) [PL1, tr.114]

BÀI CA TRÊN NÚI

Bay bổng- Tha thiết
Tri.....

Nhạc: Nguyễn Văn Thương
Lời: Tô Hoài

Ồ... đầu trời có sao chiều sao sớm.

Là ca khúc nổi tiếng mang âm hưởng dân ca H'Mông, câu đầu tiên trong *Bài ca trên núi* đòi hỏi người học kiên nhẫn, chịu khó. Trong 2 mùa hè năm 2017, 2018, ít em trong CLB sáo H'Mông thực hiện trọn vẹn do bắt

đầu học nên bờ ngõ, chưa nắm vững kỹ thuật lấy ngón, vỗ ngón. Như đã trình bày, ngoài một số em đã biết thổi sáo H'Mông trước khi tham gia CLB, còn lại đa số lần đầu tiếp xúc do yêu thích hoặc bạn bè rủ đi học cho vui. Do đó, yêu cầu học kỹ thuật thổi sáo là điều kiện tiên quyết, bắt buộc giáo viên hướng dẫn kỹ, chi tiết. Đến buổi học 7 (xem PL2, tr.121), các phần lấy hơi, vị trí lỗ bấm cùng vuốt, miết ngón được giáo viên giải thích, truyền đạt rõ ràng, sự tiến bộ của người học lúc này phụ thuộc vào tinh thần tập luyện. Nói chung, để người tiếp thu, hiểu, học thuộc lòng toàn bộ ca khúc *Bài ca trên núi* cần thời gian khoảng 1 tháng giải quyết kỹ thuật, sắc thái và diễn tấu theo nhạc beat. Tuy vậy, chất lượng tiếng sáo H'Mông chỉ dừng ở mức độ vừa phải, do hơi chưa ổn định và bộc lộ hạn chế kiến thức âm nhạc, điều này cho thấy cần bổ sung kiến thức lý thuyết, xướng âm giúp người học chủ động nhìn bản nhạc tự tập. Từ thực tế, nhóm giáo viên xây dựng kế hoạch hè 2019 mở lớp học kiến thức âm nhạc, giúp thành viên CLB sáo H'Mông, hát dân ca tại TTVHĐA tỉnh Sơn La làm quen bản phở, có thể đọc nhạc, tự vỗ bài.

Trong quá trình dạy học truyền ngón, truyền khẩu, năng lực người học dần bộc lộ, ngoài các làn điệu dân ca Thái, H'Mông, từ buổi 7, chương trình dạy học sáo tại CLB sáo H'Mông được giáo viên hướng dẫn 2 ca khúc: *Bài ca trên núi* (nhạc: Nguyễn Văn Thương, lời: Tô Hoài), *Từ trên đỉnh núi* (sáng tác: Nguyễn Nhung), vào giờ lên lớp buổi 8, người học bắt đầu tập vỗ ca khúc *Từ trên đỉnh núi*. Đây là ca khúc có độ khó kỹ thuật cao hơn so với *Bài ca trên núi*, do đó cần 2 buổi 8, 9 để người học hiểu, thực hiện thành thạo các dạng kỹ thuật cũ, mới.

Sự khác biệt diễn tấu sáo H'Mông giữa làn điệu dân ca với ca khúc qua cách thể hiện tiếng sáo khỏe, chắc, vang, tròn, không phát sinh âm rè, kết quả quá trình học liên tục từ buổi đầu tiên đến buổi 6. Cấu trúc giai điệu trong làn điệu không phức tạp như ca khúc, do đó để người học tiếp nhận

lần điệu dân ca Thái, H'Mông, giáo viên truyền dạy theo tiến trình, tiếp cận kỹ thuật thổi sáo từ chưa biết đến biết, hiểu. Từng buổi học người dạy luôn củng cố bài đã học kết hợp nội dung bài mới. Sau lần điệu dân ca, các buổi sau chuyển dần sang 2 ca khúc (nêu trên) đảm bảo liền mạch, không tạo độ khó gây ức chế, khó khăn cho người học. Việc sắp xếp ca khúc *Từ trên đỉnh núi* sau *Bài ca trên núi* có chủ ý, liên quan đến quá trình nâng cao, hoàn thiện kỹ thuật thổi sáo H'Mông. Là hình thức CLB đại chúng, đa số đối tượng học sáo H'Mông chưa có kiến thức âm nhạc, lần đầu tiếp xúc nên cảm giác bỡ ngỡ, vụng về diễn ra phổ biến. Đây là lý do giải thích vì sao chương trình dạy học sáo H'Mông giới hạn mức độ kỹ thuật, không yêu cầu cao cách thể hiện, xử lý sắc thái. Kết thúc khóa học chỉ yêu cầu người học diễn tấu trôi chảy, trọn vẹn 1 lần điệu dân ca, hoặc 1 ca khúc mang âm hưởng dân gian vùng Tây Bắc. Dưới đây là ví dụ so sánh giai điệu lần điệu *Inh Lá ơi* và *Bài ca trên núi* để rõ tiến trình dạy học.

Ví dụ 13: so sánh 2 giai điệu *Inh Lá ơi* (buổi lên lớp thứ tư) và ca khúc *Bài ca trên núi* (buổi lên lớp 7) trên tổng số 12 buổi [PL2, tr.121]

Inh Lá ơi (trích):

rừng Tây Bắc sáng ngời. Mùa xuân đến ngàn
hoa hé cười. Inh lá ơi. Sao noọng ơi.

Bài ca trên núi (trích):

trời, dù đi khắp núi, trời chi có chi có sao sớm sao chiều.
Núi chi có hai người, hai người yêu nhau.

Sự khác biệt rõ qua âm vực, dạng kỹ thuật phải giải quyết chính xác, cụ thể: toàn bộ làn điệu *Inh Lả ơ* trong phạm vi quãng 6, *Bài ca trên núi* có âm vực mở rộng trên quãng 8 (quãng 11); phân hơi trong *Bài ca trên núi* dài theo giai điệu chịu ảnh hưởng từ lời ca so với cách lấy hơi ngắn, đều của *Inh Lả ơ*...

Như vậy, đến buổi 7, người học sáo H'Mông hiểu cách ứng dụng kỹ thuật vào diễn tấu, giáo viên hướng dẫn 1 ca khúc có kỹ thuật khó hơn so với bài trước. Mục đích giúp người học sáo thực hiện đúng từng tiết, câu nhạc ca khúc *Từ trên đỉnh núi* (nhạc và lời: Nguyễn Nhung)

Ví dụ 14: 5 ô nhịp đầu ca khúc *Từ trên đỉnh núi* [PL2, tr.121]

TỪ TRÊN ĐỈNH NÚI
(1959)

Vừa phải- Tha thiết *Nhạc và lời: Nguyễn Nhung*

Ư à ư a nị mây nhùa ơ. Mẹ sinh

Chỉ trong 5 ô nhịp đầu tiên (ví dụ 14) yêu cầu người học giải quyết 2 dạng kỹ thuật: hơi đẩy ra liền tạo các nốt luyến, vuốt ngón, trong đó phương pháp điều tiết hơi lúc mạnh, lúc nhẹ đóng vai trò quan trọng, các nốt luyến ô nhịp đầu tiên cần âm thanh mềm mại, không căng, cứng, thể hiện rõ lối hát ru của người H'Mông, giai điệu đung đưa, nhịp nhàng. Trong ô nhịp 3, vuốt ngón đi lên, xuống yêu cầu âm thanh tinh tế, có độ dính giữa 2 nốt, nhưng đảm bảo nghe rõ từng vị trí cao độ. Ngón tay và cách vuốt rất quan trọng, người học bắt buộc nghe hướng dẫn của giáo viên trong phần thị phạm trực tiếp giai điệu kết hợp giải thích cách luyện tập đúng phương pháp.

Ở các câu nhạc sau trong bài *Từ trên đỉnh núi*, người học tiếp tục tập từng tiết nhạc theo lối truyền ngón, truyền khẩu ở tốc độ chậm. Về phương pháp, giáo viên dạy theo câu, học đến đâu biết đến đó, ngoài một vài em có

kỹ thuật vượt trội trong lớp, số còn lại giáo viên yêu cầu không vội vã biết cả bài, cần thái độ kiên trì, chịu khó tự luyện cá nhân.

Ví dụ 15: câu nhạc trong ca khúc *Từ trên đỉnh núi* (trích) [PL1, tr.114]

Giờ đây con ơi con như cành lá mùa xuân vươn lên cùng đất
nước đang nảy lộc đâm chồi. Kìa trông ánh điện như sao trời bùng
lên soi bước con trên đường. Đi xây tương lai về trên núi non hùng
vĩ. Mẹ mừng con lớn. Ư a ư a nĩa mây nhùa
ơ. ...ơ. Nhìn mắt con long lanh ngời sáng. Như vì

Trong 2 buổi học (8, 9) theo chương trình dạy học sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La [PL2, tr.121], người học được giáo viên truyền đạt toàn bộ ca khúc *Từ trên đỉnh núi*. Là bài có độ dài, nhiều dạng kỹ thuật (so với làn điệu dân ca Thái, H'Mông), vấn đề thuộc bài đóng vai trò quan trọng, bằng cách học đến đâu thuộc đến đấy, toàn bộ ca khúc *Từ trên đỉnh núi* ngoài 2 buổi học (8, 9), người học tiếp tục tập luyện hết khóa học.

Buổi học 10 (xem PL2, tr.121), chương trình dạy học sáo H'Mông mở rộng, tạo điều kiện để nhóm học viên đạt loại khá, giỏi chủ động chọn 1 trong 2 ca khúc: *Sơn La tình yêu đôi mình* (sáng tác: Phạm Trường) và *Chè quê tôi* (sáng tác: Mùi Hái) trong tập sách: *Về với Sơn La* hoặc tác phẩm độc tấu sáo H'Mông: *Xuân về bản Mèo* (sáng tác: Tiến Vượng). Dưới đây là phần dạy học sáo H'Mông ca khúc nổi tiếng, được giới trẻ Sơn La yêu thích: *Sơn La tình yêu đôi mình*.

Ví dụ 16: 5 ô nhịp đầu ca khúc *Sơn La tình yêu đôi mình* [PL1, tr.114]

Là ca khúc phổ biến trên Sơn La, nên giáo viên giới thiệu, người học biết toàn bộ giai điệu *Sơn La tình yêu đôi mình*, có thể tự mò các nốt, thổi đúng cao độ. Giáo viên có nhiệm vụ hướng dẫn cách lấy hơi, chỗ cần vượt ngón, luyện âm, đặc biệt bài hát viết ở nhịp 6/8 nên yêu cầu người học nghe beat nhạc, thổi sáo đúng nhịp. Để diễn tấu chính xác toàn bộ ca khúc *Sơn La tình yêu đôi mình*, người học luyện tập cách nhận biết câu, đoạn nhạc trong beat như: dạo đầu, trình bày, dạo giữa, tái hiện, kết. Cấu trúc beat nhạc được giáo viên hướng dẫn tỉ mỉ, chi tiết, giúp người học tự tin, chủ động. Ví dụ: bài có 2 phần A, B quy định trong bản phổ, phần A dành cho sáo H'Mông nam, phần B là sáo H'Mông nữ, như vậy sử dụng sáo H'Mông kép giúp người học nắm vững cách chuyển nhanh từ sáo nam sang sáo nữ.

Trong tổng số 12 buổi học (3 tháng hè), CLB sáo H'Mông đã triển khai chương trình dạy học sáo H'Mông theo tiến độ, sau 10 buổi, đến buổi 11 người học chuyển sang ôn tập các bài, từ làn điệu dân ca Thái, H'Mông đến ca khúc mang âm hưởng dân ca Tây Bắc, chuẩn bị báo cáo. Khi ôn, căn cứ năng lực cá nhân, giáo viên phân loại thành 3 nhóm: giỏi, khá, trung bình. Nhóm giỏi có yêu cầu cao về xử lý kỹ thuật, thuộc kỹ, nhớ chi tiết bài, diễn tấu thanh thoát, tự nhiên. Nhóm khá: thuộc bài, diễn tấu lưu loát, trôi chảy, không mắc lỗi kỹ thuật đã học. Nhóm trung bình: diễn tấu đúng bài, không vấp, ít mắc lỗi kỹ thuật, thuộc bài.

Phần ôn tập là lúc giáo viên chỉnh sửa kỹ, giúp người dần hoàn thiện diễn tấu, biết cách tập trung thể hiện sắc thái, tình cảm. Phần trọng tâm buổi 11 là diễn tấu sáo H'Mông từng cá nhân. 2 mùa hè 2017, 2018, CLB sáo H'Mông có 16, 18 người tham gia, phân thành 2 lớp (2017: 8 người/1

lớp; 2018: 9 người/1 lớp) do 2 giáo viên Lê Văn Quảng, Thào A Tùng phụ trách. Là buổi ôn tập, duyệt thử diễn tấu sáo nên người học còn mắc nhiều sai sót, lỗi cần chỉnh sửa, đặc biệt nhóm trình độ trung bình được giáo viên quan tâm, hỗ trợ như cùng diễn tấu, chỉ cách sửa lỗi kỹ thuật.

Đến buổi cuối cùng (buổi 12): báo cáo biểu diễn sáo H'Mông, TTVHĐA tổ chức mời gia đình, bạn bè đến xem, cổ vũ, ngoài ra kết hợp với CLB hát dân ca diễn xen kẽ giữa độc tấu sáo H'Mông với tiết mục hát, tạo không khí vui vẻ, phấn khởi. Trong quá trình biểu diễn (hè năm 2017, 2018), CLB sáo H'Mông nhận được sự giúp đỡ, ủng hộ nhiệt tình của học sinh các trường THCS, THPT, PTDTNT, nơi có nhiều em tham gia học sáo H'Mông. Điều này cho thấy, CLB sáo H'Mông là địa chỉ khơi dậy niềm đam mê âm nhạc của giới trẻ Sơn La, thỏa mãn nhu cầu tìm hiểu, yêu thích 1 nhạc cụ giàu bản sắc văn hóa vùng Tây Bắc, tạo niềm tin vào bản thân, chủ động tích cực bảo tồn, phát huy giá trị văn hóa tinh thần, tạo niềm vui trong những tháng hè.

2.2. Chỉ số thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông

Trong mục này, chúng tôi trình bày kết quả học sáo H'Mông theo 3 giai đoạn. Giai đoạn 1 gồm 2 phân kỳ nhỏ, phân kỳ 1 từ năm 2010 đến 2016 mục đích quảng bá, tập hợp, thu hút đối tượng muốn học sáo H'Mông; phân kỳ 2 (từ khi có chương trình dạy học sáo H'Mông) 2017-2018. Giai đoạn 2 từ 2019 đến 2021, là giai đoạn chịu ảnh hưởng đại dịch Covid nên TTVHĐA tỉnh Sơn La tạm dừng hoạt động CLB sáo H'Mông. Giai đoạn 3 từ hè 2022 đến nay, khi CLB tiếp tục mở trở lại.

2.2.1. Kết quả học tập giai đoạn 1 (2010- 2018)

Phân kỳ 1 (2010 đến 2016):

Năm 2010 lần đầu tiên thành lập CLB sáo H'Mông có 11 người học, hết 3 tháng hè, kết quả xếp loại giỏi, khá, trung bình [xem PL4, tr.130] chỉ số thống kê trong bảng dưới đây:

* bảng thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông hè 2010

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Vàng A Sua	H'Mông	Khá
2	Giàng Mí	H'Mông	Giỏi
3	Lý Tu Sùa	H'Mông	Khá
4	Đình Văn Bách	Mường	Trung bình
5	Lò Văn Ty	Thái	Trung bình
6	Sùng A Mẫy	H'Mông	Trung bình
7	Giàng Thị Sa	H'Mông	Khá
8	Nguyễn Đức Tỏ	Kinh	Khá
9	Lùng Sờ U	Khơ Mú	Giỏi
10	Đỗ Văn Mạnh	Kinh	Giỏi
11	Bùi Thị Thu	Mường	Khá

Giỏi: 4/11, tỷ lệ 36,36%

Khá: 5/11, tỷ lệ 45,45%

Trung bình: 3/11, tỷ lệ: 27,27%

Đánh giá: trong năm đầu tiên thành lập CLB sáo H'Mông, sau khi kết thúc 3 tháng hè, giáo viên nêu một số trường hợp chăm chỉ, chịu khó, có tiến bộ, qua đó giáo viên (năm 2010 chưa xếp loại) tạm đánh giá trong buổi tổng kết. Như đã nêu (chương 1) trong bảng số lượng (ví dụ 1- 6) gần 100% đối tượng là con em đồng bào tộc người tại Sơn La yêu thích, say mê sáo H'Mông, muốn học sáo H'Mông để diễn tấu các làn điệu dân ca Tây Bắc. Nổi bật có 3 người: Giàng Mí (H'Mông), Lùng Sờ U (Khơ Mú), Đỗ Văn Mạnh (Kinh) có tiến bộ nhanh, tạo niềm tin thành viên có thể học tốt sáo H'Mông. Tuy vậy, toàn bộ sáo do giáo viên mang đến cho mượn để học, tình trạng này kéo dài mấy năm tiếp theo.

Trong 2 mùa hè 2011, 2012, TTVHĐA tỉnh Sơn La tiếp tục tổ chức mở lớp dạy sáo H'Mông, bằng tinh thần nhiệt tình, tận tâm, giáo viên Trương Minh Thái đã đến kêu gọi, thu hút các em học sinh THCS, PTTH,

PTDTNT. Cụ thể 2011 có 10 người, 2012: 5 người, chủ yếu là người H'Mông, Khơ Mú, Thái quanh thành phố Sơn La tham gia học. Tổng kết hè 2011, 2012, giáo viên đánh giá cao sự cố gắng, tiếp thu học sáo H'Mông của các em theo bảng dưới đây:

* Bảng thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông hè 2011

TT	Họ tên	Dân tộc	Ghi chú
1	Lò Thảo Dững	Thái	Trung bình
2	Vi Thị Lả	Thái	Khá
3	Giàng A Mung	H'Mông	Khá
4	Nguyễn Thị Huyền	Kinh	Khá
5	Lùng My	Khơ Mú	Trung bình
6	Vàng Quây Lu	H'Mông	Khá
7	Sùng Páo	H'Mông	Giỏi
8	Đinh Thị Hân	Kinh	Trung bình
9	Lủ U Tờ	Khơ Mú	Khá
10	Bùi Thu Thủy	Mường	Giỏi

Giỏi: 2/10, tỷ lệ: 20%

Khá: 5/10, tỷ lệ: 50%

Trung bình: 3/10, tỷ lệ: 30%

Đánh giá giỏi được giáo viên dựa theo tiêu chí: có tiến bộ, diễn tấu trọn vẹn 1 làn điệu ca hoặc 1 bài hát. Loại khá, trung bình là phần khuyến khích mọi người tham gia CLB sáo H'Mông, chịu khó nghe chỉ dẫn của giáo viên trong quá trình học. Mặc dù hè 2012, TTVHĐA tỉnh Sơn La nhận nhiều nhiệm vụ lớn của tỉnh, nhưng CLB sáo H'Mông vẫn duy trì hoạt động, có 5 người đăng ký tham gia, cho thấy CLB sáo H'Mông là địa điểm yêu thích của người dân.

* Bảng thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông hè 2012

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Lường Thị Hòa	Thái	Khá
2	Lò Văn Giao	Thái	Giỏi
3	Sùng A Pua	H'Mông	Giỏi
4	Lương Thế Vỹ	Kinh	Trung bình
5	Lù Cửa	Khơ Mú	Trung bình

Giỏi: 2/5, tỷ lệ: 40%

Khá: 1/5, tỷ lệ: 20%

Trung bình: 2/5, tỷ lệ: 40%

Như vậy trong 3 năm đầu tiên, CLB sáo H'Mông thu hút, động viên mọi người đến tham gia, giúp giới trẻ tìm hiểu nhạc cụ người H'Mông được nhiều phương tiện truyền thông đại chúng giới thiệu, đồng thời xác định sáo H'Mông là một phần di sản văn hóa tộc người, nơi cộng đồng H'Mông chiếm số lượng đông (12% toàn tỉnh Sơn La).

Trong 4 mùa hè tiếp theo (2013- 2016), rút kinh nghiệm hè 2012 chỉ 5 người đến CLB, đầu tháng 5/2013, CLB ra thông báo, mời mọi người đến học miễn phí. Đồng thời, giáo viên cùng cán bộ nghiệp phòng văn hóa văn nghệ của TTVHĐA tỉnh đến các trường THCS, PTTH, PTDTNT tuyên truyền, quảng bá, vận động học sinh. Kết quả, số lượng người học hè 2013 đông hơn 2012, tạo không khí, niềm vui thầy trò trong CLB sáo H'Mông. Cụ thể, 2013 có 12 người, chủ yếu học sinh phổ thông, nhiều em bộc lộ năng khiếu âm nhạc, hiểu, chịu khó tập sáo, kết quả học rất tích cực.

* Bảng thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông hè 2013

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Lùng A Pua	H'Mông	Khá
2	Vàng Sùng Ly	H'Mông	Khá
3	Sàng Củng	H'Mông	Giỏi
4	Trần Đình Quang	Kinh	Khá
5	Lùng Tu	Khơ Mú	Trung bình

6	Giàng Quây	H'Mông	Trung bình
7	Sùng A Vả	H'Mông	Giỏi
8	Nguyễn Văn Bê	Kinh	Khá
9	Lủ Thị Inh	Khơ Mú	Trung bình
10	Bùi Thị Nguyệt	Mường	Khá
11	Nguyễn Văn Tơ	Kinh	Giỏi
12	Bàn Thị Lả	Dao	Giỏi

Giỏi: 4/12, tỷ lệ: 30,34%

Khá: 5/12, tỷ lệ: 41,66%

Trung bình: 3/12, tỷ lệ: 25%

Đánh giá chung: tình hình học tập có nhiều em tiến bộ, cuối hè có thể diễn tấu 1 làn điệu dân ca Tây Bắc hoặc 1 ca khúc có mức độ kỹ thuật cơ bản, yêu cầu hơi đều đặn, rõ tiếng sáo. Loại giỏi thổi tiếng sáo nghe tròn, vang, đầy đặn, không có âm rè. Loại khá, trung bình ở mức độ thổi làn điệu dân ca Thái *Inh Lả ơi*.

Đến hè 2014, ngoài giáo viên Lê Văn Quảng, TTVHĐA tỉnh Sơn La mời Thào A Tùng cộng tác làm giáo viên dạy sáo H'Mông. Khi số lượng học viên tham gia lên tới 15 người, TTVHĐA tỉnh Sơn La chia làm 2 nhóm, mỗi nhóm do 1 giáo viên hướng dẫn truyền ngón, truyền khẩu. Như đã trình bày trong chương 1 (xem ví dụ 4), con em người H'Mông, Thái, Mường, Khơ Mú, Dao chiếm chủ yếu, thành phần Kinh chiếm số ít: 2/15, điều này cho thấy sáo H'Mông được cộng đồng tộc người quan tâm, yêu thích, từ nhận thức học để biết thổi sáo đến nhận thức sáo H'Mông là di sản văn hóa được người học hiểu, cùng nhau cố gắng luyện tập thành thạo.

Kết quả cuối hè 2014 được giáo viên đánh giá tích cực, trong đó nhấn mạnh đến tinh thần ham học hỏi, đoàn kết, thân ái của học viên trong quá trình sinh hoạt CLB sáo H'Mông.

* Bảng thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông hè 2014

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Pửa Siu	H'Mông	Giỏi
2	Lý A Sùng	H'Mông	Giỏi
3	Giàng Pú	H'Mông	Khá
4	Vũ Bá Tước	Kinh	Trung bình
5	Lù Ma	Khơ Mú	Trung bình
6	Sùng Tu	H'Mông	Khá
7	Thào A Su	H'Mông	Giỏi
8	Lý Sao	H'Mông	Giỏi
9	Lủ A	Khơ Mú	Trung bình
10	Đình Thị Na	Mường	Khá
11	Nguyễn Văn Bộ	Kinh	Khá
12	Bàn Seo Dinh	Dao	Khá
13	Lý Trường Thụ	Dao	Trung bình
14	Bạc Cẩm Bích	Thái	Giỏi
15	Ngân Thu Thủy	Thái	Khá

Giỏi: 5/15, tỷ lệ: 33,33%

Khá: 6/15, tỷ lệ: 40,00%

Trung bình: 4/15, tỷ lệ: 26,67%

Cách truyền ngón, truyền khẩu kết hợp giảng giải chi tiết được người học tiếp nhận qua thái độ chăm chú, cố gắng thực hiện đúng theo hướng dẫn người dạy, dù sự tiến bộ nhanh, chậm phụ thuộc chủ yếu vào giờ luyện tập, nhưng đại đa số các em chăm chỉ, bày tỏ rõ động cơ muốn thổi sáo H'Mông thành thạo. Kết quả đánh giá đạt loại giỏi qua ghi nhận của người dạy theo quan điểm: biết thổi sáo là tốt, nhưng tốt hơn là thổi sáo bằng cảm nhận cá nhân. Với loại khá, trung bình, kết quả không quan trọng bằng qua khóa học, các em hiểu rõ khó khăn, thuận lợi trong học 1 loại nhạc cụ, từ

đó tự đánh giá năng khiếu âm nhạc, nâng cao tinh thần kiên nhẫn, nỗ lực trong điều kiện, hoàn cảnh khác nhau.

Trong 2 mùa hè 2015, 2016, số lượng tham gia CLB sáo H'Mông duy trì gần 20 người. Hè 2015 có 18, 2016 là 17 với nhiều thành phần tộc người, chủ yếu từ các trường THCS, PTHH, PTDTNT, được thống kê trong chương 1 (ví dụ 4). Kết quả học sáo như sau:

* Bảng thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông hè 2015

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Lý Sua	H'Mông	Giỏi
2	Lồ Vi Tảo	H'Mông	Khá
3	Giàng Sua	H'Mông	Khá
4	Nguyễn Mạnh Tuấn	Kinh	Khá
5	Lùng Sơ Giang	Khơ Mú	Trung bình
6	Sào My	H'Mông	Trung bình
7	Thào Chay	H'Mông	Giỏi
8	Đỗ Nguyên Thanh	Kinh	Khá
9	Lùng May	Khơ Mú	Khá
10	Quách Thị Huyền	Mường	Trung bình
11	Lê Xuân Anh	Kinh	Giỏi
12	Bàn Thị Du	Dao	Khá
13	Lý Văn Cửng	Dao	Giỏi
14	Vì Thị Thu	Thái	Trung bình
15	Hà Văn Dũng	Thái	Khá
16	Seo Chín	H'Mông	Khá
17	Vàng A Ha	H'Mông	Khá
18	Thào A Quây	H'Mông	Giỏi

Giỏi: 5/18, tỷ lệ: 27,78%

Khá: 9/18, tỷ lệ: 50%

Trung bình: 4/18, tỷ lệ: 22,22%

Chỉ số thống kê cho thấy cách đánh giá của giáo viên kết quả học tập khá hơn các năm trước, lý do khuyến khích người chịu khó học tập, tham gia tích cực xây dựng tập thể CLB sáo H'Mông như đi học đúng giờ, chuẩn bị điều kiện dạy học: sáo, bàn học, thông báo kế hoạch, nội dung học cho các bạn. Loại khá, trung bình là sự động viên những cá nhân có hoàn cảnh còn khó khăn nhưng cố gắng hoàn thành học tập.

* Bảng thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông hè 2016

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Bàn Thị Lúa	Dao	Trung bình
2	Triệu Văn Vũ	Dao	Khá
3	Lý Páo	H'Mông	Giỏi
4	Nguyễn Văn Vĩnh	Kinh	Khá
5	Lù Thị Ca	Khơ Mú	Trung bình
6	Mã Chay	H'Mông	Khá
7	Thào Mỹ	H'Mông	Giỏi
8	Lương Bích Thủy	Kinh	Khá
9	Lùng Sua	Khơ Mú	Trung bình
10	Bạch Cẩm Tuyên	Mường	Trung bình
11	Nguyễn Vĩnh An	Kinh	Khá
12	Bàn Thị Dương	Dao	Khá
13	Lý Thị Hoa	Dao	Khá
14	Vi Dung	Thái	Giỏi
15	Hà Văn Trường	Thái	Giỏi
16	Giàng A Tua	H'Mông	Khá
17	Vàng Sến	H'Mông	Khá

Giỏi: 4/17, tỷ lệ: 23,50%

Khá: 9/17, tỷ lệ: 53,00%

Trung bình: 4/17, tỷ lệ: 23,50%

Tương tự như hè 2015, đánh giá phân loại giỏi, khá, trung bình trên cơ sở khuyến khích người học sáo H'Mông. Với chủ trương không thu học phí nên thầy trò gặp nhiều khó khăn, giáo viên phải mang sáo đến làm phương tiện dạy học. Trong suốt 7 năm (2010- 2016), do không có chương trình cố định nên lên lớp tương đối tự do, thoải mái, học theo nhu cầu, không có quy định, trình tự để người dạy bám sát nội dung, người học chuẩn bị sáo cá nhân trong quá trình tham gia học tập. Để giải quyết dứt điểm, hè 2016, TTVHĐA tỉnh Sơn La mời giáo viên Nguyễn Minh Hải (người viết luận văn) công tác, xây dựng chương trình dạy học sáo H'Mông cho CLB, đồng thời yêu cầu từ hè 2017, mỗi cá nhân tham gia phải có sáo để chủ động học, luyện tập. Đây là bước phát triển mới, đáp ứng yêu cầu tổ chức hoạt động CLB sáo H'Mông ổn định, kế hoạch rõ ràng, giúp người học hiểu, nắm vững kỹ thuật cơ bản diễn tấu sáo H'Mông. Những diễn biến thực trạng dạy học sáo H'Mông sẽ trình bày tiếp theo trong phân kỳ II, giai đoạn 1 (2010- 2018).

Phân kỳ II (2017- 2018):

Hè 2017 có một số đổi thay về dạy học tại CLB sáo H'Mông, thứ nhất khuyến khích người học tự trang bị sáo mang đến lớp nhằm chấm dứt tình trạng mượn (tuy vậy chỉ có 3/16 có sáo). Đặc biệt, chương trình dạy học sáo H'Mông được phòng văn hóa văn nghệ, TTVHĐA tỉnh Sơn La cho phép đưa vào dạy đại chúng, phổ cập. Đầu tháng 5 nhiều em đến đăng ký tham gia học sáo H'Mông, nhưng thấy thông báo tự mang sáo, một số đã rút lui, chỉ còn 16 em. Là năm đầu tiên yêu cầu người học có sáo, trước tình hình đó, CLB trao đổi với giáo viên tiếp tục cho mượn, tạo điều kiện hoạt

động dạy học trở lại bình thường. Kết quả học tập hè 2017 được đánh giá có chuyển biến tích cực, cụ thể:

* Bảng thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông hè 2017

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Lồ Lu Đeng	H'Mông	Khá
2	Giàng Pũa	H'Mông	Khá
3	Lý Cung Pao	H'Mông	Trung bình
4	Đỗ Thị Hợp	Kinh	Trung bình
5	Triệu Thị Hanh	Dao	Khá
6	Thào Mẫy	H'Mông	Khá
7	Giàng Sao	H'Mông	Giỏi
8	Nguyễn Thị Trang	Kinh	Trung bình
9	Lù Vi	Kho Mú	Trung bình
10	Đình Thị Hà	Mường	Khá
11	Trần Thế Dũng	Kinh	Khá
12	Bàn Thị Khả	Dao	Giỏi
13	Lý Thị Piu	Dao	Khá
14	Vi Thị Lả	Thái	Giỏi
15	Lò Hà An	Thái	Trung bình
16	Giàng Páo	H'Mông	Giỏi

Giỏi: 4/16, tỷ lệ: 25%

Khá: 7/16, tỷ lệ: 43,75%

Trung bình: 5/16, tỷ lệ: 31,25%

Loại giỏi chủ yếu các em chủ động mang sáo đến CLB, dưới sự hướng dẫn của giáo viên, các em có thể ôn, tự tập luyện. Đây là minh chứng cụ thể

về quá trình tiến bộ khi cá nhân có sáo riêng. Đến 2017, buổi độc tấu sáo H'Mông trở thành nếp sinh hoạt cuối kỳ học, đem lại niềm vui, phấn khởi toàn thể thầy trò CLB sáo H'Mông.

Năm 2018, duy trì hoạt động hợp tác giữa CLB sáo H'Mông với các trường THCS, PTTH, PTDTNT quanh thành phố Sơn La, 18 học sinh lần đầu tiên chủ động mang sáo đến học, chấm dứt hoàn toàn tình trạng mượn sáo, đồng thời chương trình dạy học sáo H'Mông giúp thầy trò CLB sáo H'Mông không còn tình trạng dạy chạy học chạy. Được thiết kế trong 3 tháng hè, tổng số 12 buổi, các giờ dạy luôn tạo nhiều cảm hứng cho người học, còn thầy dạy nắm vững từng nội dung cần truyền đạt. Kết quả học tập hè 2018 được phòng văn hóa văn nghệ TTVHĐA tỉnh Sơn La đánh giá thành công trên nhiều phương diện như:

Người học sáo H'Mông cần chủ động phương tiện học tập.

Quá trình học, có thể sử dụng 2 loại sáo nam, nữ để thể hiện đa dạng làn điệu dân ca tộc người ở Sơn La, nhiều ca khúc mang âm hưởng vùng Tây Bắc.

Cần trang bị cho người học kiến thức âm nhạc cơ bản, qua đó có thể biết nốt nhạc, chủ động luyện tập.

Từ nhận xét, đánh giá trên, phòng văn hóa văn nghệ đề nghị giáo viên Nguyễn Minh Hải (người viết luận văn) tiếp tục xây dựng khóa học ngắn hạn lý thuyết âm nhạc, xướng âm, chuẩn bị hè 2019 đưa vào dạy trong 2 CLB: sáo H'Mông, hát dân ca và nhiều đối tượng quần chúng nhân dân có nhu cầu tham gia.

Dưới đây là kết quả học tập của 18 thành viên CLB sáo H'Mông trong hè 2018.

* Bảng thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông hè 2018

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Seo A Mũa	H'Mông	Khá
2	Lùng Máy	H'Mông	Trung bình
3	Vừ Di	H'Mông	Giỏi
4	Đỗ Hương Giang	Kinh	Khá
5	Lê Thị Hương	Kinh	Trung bình
6	Sùng Táy	H'Mông	Khá
7	Thào Dính	H'Mông	Trung bình
8	Nguyễn Thị Bích Hồng	Kinh	Trung bình
9	Lùng Mây	Khơ Mú	Giỏi
10	Quách Thị Huyền	Mường	Khá
11	Lê Xuân Anh	Kinh	Khá
12	Bàn Thị Du	Dao	Trung bình
13	Lý Văn Củng	Dao	Khá
14	Vì Thị Thu	Thái	Khá
15	Hà Văn Dũng	Thái	Trung bình
16	Seo Chín	H'Mông	Giỏi
17	Vàng A Ha	H'Mông	Khá
18	Thào A Quây	H'Mông	Giỏi

Giỏi: 4/18, tỷ lệ: 24,50%

Khá: 7/18, tỷ lệ: 40,50%

Trung bình: 6/18, tỷ lệ: 35,00%

Tóm lại, giai đoạn 1 (2010- 2018) là giai đoạn hình thành, phát triển của CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La. Những bước đi ban đầu là cơ sở để CLB sáo H'Mông thu hút, tập hợp các tầng lớp nhân dân có chung sở thích tìm hiểu, học sáo H'Mông nhằm thỏa mãn tinh thần, nâng cao ý

thức bảo tồn di sản nghệ thuật dân gian tộc người. Từ quan điểm phổ cập rộng rãi diễn tấu sáo H'Mông, căn cứ đối tượng là người chưa biết nhạc lý, xướng âm, do đó truyền ngón, truyền khẩu là cách dạy chủ yếu, giúp người học tiếp thu trực tiếp, thao tác cụ thể, trực quan. Đến hè 2017, 2018, những chuyển biến rõ rệt khi lần đầu tiên chương trình dạy học sáo H'Mông đại chúng áp dụng, đồng thời ban hành quy định người học chủ động tự mang sáo cá nhân đến CLB đã tạo không khí mới. Người học có trách nhiệm với bản thân, không để tình trạng mượn sáo như các năm trước.

2.2.2. Kết quả học tập giai đoạn 2 (2019- 2021)

Sau khi hoàn thành kế hoạch bồi dưỡng nhạc lý cơ bản, xướng âm dành cho đối tượng chưa biết kiến thức âm nhạc, chuẩn bị cho hè 2019 thì đại dịch Covid- 19 xảy ra. Toàn bộ hoạt động của TTVHĐA tỉnh Sơn La tạm dừng, tập trung phòng chống dịch. Liên tiếp trong 2 năm (2019- 2020), thực hiện yêu cầu của chính phủ, UBND tỉnh Sơn La, CLB sáo H'Mông và các CLB khác không tổ chức. Hè năm 2021, khi dịch Covid lắng xuống, sinh hoạt quần chúng nhân dân dần trở lại bình thường, TTVHĐA tỉnh Sơn La cho phép các CLB hoạt động trở lại, nhưng đưa ra một số hạn chế không tụ tập đông người, khuyến khích hình thức online (trực tuyến). Để duy trì CLB sáo H'Mông, các giáo viên nhiệt tình động viên mọi người tham gia, kết quả hè 2021 có 5 thành viên đăng ký học. Dù số lượng ít, nhưng tất cả bảo ban nhau quyết tâm dạy và học sáo H'Mông tốt, ngoài một số buổi đầu bỏ ngõ cách truyền đạt online, sau đó mọi việc ổn định. Kết thúc hè 2021, phòng văn hóa văn nghệ, TTVHĐA tỉnh Sơn La đánh giá cao tinh thần nỗ lực, vượt khó khăn của thầy trò CLB sáo H'Mông. Kết quả đánh giá chủ yếu khuyến khích, động viên người học, loại bỏ tâm lý căng thẳng, nặng nề, lo âu, thoát khỏi tác động xấu đại dịch Covid- 19.

* Bảng thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông hè 2021

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Lò Văn Tuấn	Thái	Khá
2	Lò Thị Bích	Thái	Khá
3	Thào Mỹ	H'Mông	Giỏi
4	Lê Bích Hồng	Kinh	Giỏi
5	Lùng Tủa	Khơ Mú	Trung bình

Giỏi: 2/5, tỷ lệ: 40%

Khá: 2/5, tỷ lệ: 40%

Trung bình: 1/5, tỷ lệ: 20%

Là giai đoạn ngắn (so với giai đoạn 1) khi đại dịch Covid làm đảo lộn cuộc sống, sinh hoạt người dân, để lại nhiều di hại về tâm lý, nhận thức. Với tinh thần quyết tâm vượt qua đại dịch, CLB sáo H'Mông cố gắng duy trì hoạt động, dù số lượng ít nhưng đảm bảo dạy học, đem lại niềm vui, phấn khởi cho người dạy, người học và toàn thể TTVHĐA tỉnh Sơn La.

2.2.3. Kết quả học tập giai đoạn 3 (từ 2022 đến nay)

Sau đại dịch Covid- 19, từ đầu năm 2022, TTVHĐA tỉnh Sơn La chỉ đạo phòng văn hóa văn nghệ tổ chức các CLB hoạt động bình thường. Từ tháng 3/2022, giáo viên CLB sáo H'Mông thông báo các trường phổ thông, chỉ thời gian ngắn có 9 học sinh PTH, PTDTNT đăng ký tham gia. Như đã nêu, hè 2022 các học viên CLB sáo H'Mông, hát dân ca được bổ sung kiến thức âm nhạc qua 2 học phần: lý thuyết, xướng âm giúp người học có thể nhìn, đọc nốt nhạc, hiểu một số nội dung âm nhạc cơ bản như ví dụ dưới đây.

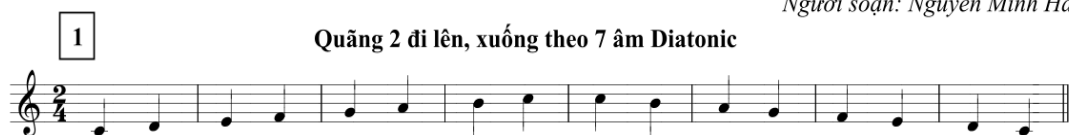
Ví dụ 17: xướng âm các nốt đen trong quãng 8

BÀI XƯỚNG ÂM

Đọc nốt đen, quãng 2, 3 trong 1 quãng 8

Người soạn: Nguyễn Minh Hải

Quãng 2 đi lên, xướng theo 7 âm Diatonic

2 Quãng 3 kết hợp quãng 2 đi lên

3 Quãng 2 đi xuống kết hợp quãng 3

Là kiến thức âm nhạc cơ bản trang bị cho người chưa biết nên mục đích đạt được giới hạn trong phạm vi tối thiểu nhằm phổ thông hóa. Phần xướng âm giải quyết đọc chính xác quãng 2, 3, 4 trong khoảng âm 1- 10. Trong ví dụ 36 gồm 3 bài tập liên kết quãng 2, 3 đi lên, đi xuống giúp người học hiểu, thực hiện nhanh, không gây cảm giác khó tiếp thu.

Được trang bị kiến thức âm nhạc (mức độ cơ bản), người học sáo H'Mông rất phấn khởi, chăm chỉ lắng nghe hướng dẫn kỹ thuật thổi sáo, cố gắng luyện tập. Kết thúc 3 tháng hè 2022, 9 em được giáo viên đánh giá có chuyển biến rõ rệt về diễn tấu, thể hiện trọn vẹn 1 làn điệu dân ca hoặc 1 ca khúc trong chương trình dạy học sáo H'Mông. Kết quả như sau:

Bảng thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông hè 2022

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Lường Thị Bân	Thái	Khá
2	Lò Thị Khang	Thái	Trung bình
3	Giàng A Sính	H'Mông	Giỏi
4	Trần Lê Hoàng	Kinh	Giỏi
5	Lù Minh	Khơ Mú	Khá
6	Bàn Thị Lu	Dao	Khá
7	Đình Thị Phương	Mường	Trung bình
8	Nguyễn Đức Hà	Kinh	Trung bình
9	Nguyễn Thọ Xuân	Kinh	Khá

Giỏi: 2/9, tỷ lệ: 22,23%

Khá: 4/9, tỷ lệ: 44,44%

Trung bình: 3/9, tỷ lệ: 33,33%

Trong bảng chỉ số đánh giá kết quả học tập sáo H'Mông, loại giỏi chỉ có 2 em: Giàng A Sính (người H'Mông), Trần Lê Hoàng (Kinh), nhưng sự thay đổi về chất lượng học tập biểu hiện qua khả năng diễn tấu tốt, tiếng sáo có nhạc cảm, xử lý sắc thái đạt yêu cầu. Đặc biệt 9 em bắt đầu cảm nhận âm nhạc qua tự đọc bản nhạc, tập trung nhiều thời gian luyện tập, đạt tiến bộ nhanh.

Hè 2023 được TTVHĐA tỉnh Sơn La xác định cần phát huy hơn nữa vai trò, vị thế CLB sáo H'Mông trong hoạt động văn hóa văn nghệ đại chúng. Từ tháng 3, 4/2023, phòng văn hóa văn nghệ cùng các giáo viên đã phát thông báo mở CLB sáo H'Mông để mọi người đến đăng ký, trong đó nhấn mạnh vừa học sáo vừa học kiến thức âm nhạc. Đầu tháng 5/2023 có 14 em học sinh các trường THCS, PTH, PTDTNT đến đăng ký, hiện nay TTVHĐA tỉnh Sơn La chuẩn bị cơ sở vật chất để các CLB có địa điểm hoạt động ổn định, dưới đây là kết quả học tập của 14 học viên (tháng 8/2023).

* Danh sách 14 thành viên học sáo H'Mông

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Bàn Thế	Dao	Khá
2	Triệu Vinh	Dao	Giỏi
3	Lý A Ca	H'Mông	Giỏi
4	Dương Văn Trung	Kinh	Khá
5	Lù Sua	Khơ Mú	Khá
6	Mã Quy	H'Mông	Khá
7	Thào Máy	H'Mông	Trung bình
8	Nguyễn Thị Băng	Kinh	Trung bình
9	Lù Sính	Khơ Mú	Khá
10	Bạc Văn Tu	Mường	Giỏi
11	Nguyễn Thọ	Kinh	Giỏi
12	Bàn Thị Hoa	Dao	Khá
13	Lý Bích Diệp	Dao	Trung bình
14	Vi Thị La	Thái	Trung bình

Như vậy, sau giai đoạn 2 bị ảnh hưởng đại dịch Covid-19, CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La đã tích cực duy trì hoạt động, ngoài học sáo, các em còn tham gia lớp bổ sung kiến thức âm nhạc qua 2 học phần lý thuyết, xướng âm. Mục đích giúp người học đọc được bản nhạc, từ đó chủ động tìm hiểu, tự luyện tập nhiều bài khác nhau. Từ hè 2022 đến nay (2023), dù trải qua 1 năm với nhiều thay đổi, nhưng CLB sáo H'Mông đang phát triển đúng hướng, được TTVHĐA tỉnh Sơn La ghi nhận kết quả, thành tích dạy học, khẳng định quan điểm bảo tồn, phát huy giá trị nghệ thuật tộc người. Sáo H'Mông trở thành nhạc cụ phổ biến, nhiều người học tập. Dưới đây là một số nhận xét, đánh giá của phòng văn hóa văn nghệ thuộc TTVHĐA tỉnh Sơn La:

Thứ nhất, sáo H'Mông (nam, nữ) có âm sắc độc đáo, riêng biệt khác sáo trúc Việt. Từ đặc điểm cấu tạo có lam đồng, tiếng sáo gần gũi giọng nói con người, phù hợp diễn tả nhiều cung bậc tình cảm, phản ánh đầy đủ tình yêu quê hương, đất nước, đặc biệt các làn điệu dân ca Tây Bắc Việt Nam.

Thứ hai, sáo H'Mông góp phần bổ sung hệ thống nhạc cụ dân tộc, góp phần đa dạng các loại sáo, khẳng định sức sáng tạo về âm nhạc Việt Nam nói chung, âm nhạc tộc người nói riêng. Đến nay, nhiều nhạc sĩ, nghệ sĩ chuyên nghiệp đã sáng tác, biểu diễn những tác phẩm viết riêng cho sáo H'Mông, đạt thành công rực rỡ, khẳng định vị trí sáo H'Mông trong đời sống âm nhạc hiện nay.

Thứ ba, sáo H'Mông là loại sáo phổ cập, được người dân yêu thích do dễ học, các dạng kỹ thuật không quá khó (so với sáo trúc Việt). Khả năng diễn tấu phong phú khi ghép 2 sáo nam nữ cùng nhau.

Thứ tư, tại Sơn La người H'Mông chiếm 12% tổng dân số, nên TTVHĐA tỉnh Sơn La chủ trương phổ thông hóa sáo H'Mông, cùng với Khèn, Pí (Thái), góp phần giữ gìn bản sắc văn hóa địa phương gắn liền hát triển kinh tế, xã hội, tạo ổn định tinh thần, đời sống nhân dân. Qua đó, vận

động, tuyên truyền nhanh, hiệu quả chủ trương, đường lối của Đảng, nhà nước, xây dựng tỉnh Sơn La giàu đẹp, văn minh.

2.3. Những thuận lợi, khó khăn trong dạy học sáo H'Mông

2.3.1. Thuận lợi

Từ năm 2010, UBND tỉnh Sơn La chủ trương bảo tồn, phát huy bản sắc văn hóa tộc người, đây là tiền đề thúc đẩy phong trào văn hóa văn nghệ địa phương phát triển. Là đơn vị xây dựng nghiệp vụ văn hóa, nghệ thuật quần chúng, TTVHĐA tỉnh Sơn La tiến hành tổ chức, thành lập nhiều CLB đáp ứng nhu cầu, sở thích nhân dân, trong đó CLB sáo H'Mông thu hút các đối tượng tham gia. Sự quan tâm của ban giám đốc TTVHĐA là điều kiện thuận lợi giúp CLB sáo H'Mông duy trì hoạt động hàng năm. Giai đoạn đầu, CLB sáo H'Mông là sân chơi nghệ thuật dân gian, giúp mọi người tìm hiểu, học sáo trên tinh thần tự nguyện, tự giác nên cách dạy học tương đối tự do, ít ràng buộc, quy định như một cơ sở đào tạo. Khi CLB dần ổn định, những yêu cầu mới đặt ra cần xây dựng khóa học ngắn hạn dành cho đối tượng quần chúng, đồng thời duy trì nề nếp học tập. Sau khi chương trình sáo H'Mông ban hành, mọi hoạt động liên quan dạy học đem lại hiệu quả rõ rệt. Người dạy chuẩn bị từng buổi lên lớp với trách nhiệm cao, chuẩn bị bài phù hợp năng lực học viên. Ví dụ, giáo viên yêu cầu cao đối với người biết thổi sáo, có kỹ thuật hơn người bắt đầu học. Người chưa biết được hướng dẫn tỉ mỉ, chi tiết cách cầm sáo đúng tư thế, vị trí ngón tay, đặt môi vào lỗ thổi...qua đó CLB sáo H'Mông trở thành địa điểm yêu thích, quan hệ thầy trò bình đẳng, chan hòa, giúp đỡ nhau tiến bộ.

Cách dạy truyền ngón, truyền khẩu dân gian đòi hỏi thị phạm trực tiếp hình thành thói quen thầy trò cùng nhau diễn tấu trên lớp, phát huy lợi thế trong điều kiện người học chưa trang bị kiến thức âm nhạc, không nhìn được bản phổ. Do đó người học bắt buộc sử dụng trực quan nghe, nhìn, làm theo, đây là cách rèn luyện khả năng nhớ lâu, thuộc bài nhanh. Nói chung,

giáo viên nhiệt tình, cố gắng truyền đạt, tạo điều kiện người học luyện tập, hoàn thiện kỹ năng thổi sáo H'Mông.

Từ quan điểm của TTVHĐA tỉnh Sơn La: động viên mọi người tham gia CLB sáo H'Mông, không phân biệt đối tượng, tầng lớp, trai gái, già trẻ, đặc biệt khuyến khích học sinh THCS, PTTH, PTDTNT quanh thành phố Sơn La đến tìm hiểu diễn tấu sáo. Với đặc thù phổ cập, dễ học, sáo H'Mông nhận sự quan tâm, chú ý của giới trẻ, thế hệ tiếp tục gìn giữ giá trị nghệ thuật dân tộc. Sau những năm đầu tập hợp, thu hút người tham gia, từ năm 2014, CLB sáo H'Mông vận động mời gia đình, bạn bè, người quan tâm đến xem, cổ vũ học viên trong buổi đánh giá, kiểm tra cuối khóa. Trong không khí cởi mở, thân tình, người học trình bày những làn điệu dân ca, bài hát, bản nhạc, qua đó tăng cường rèn luyện bản lĩnh biểu diễn, biết làm chủ tâm lý, khả năng tập trung. Những yếu tố này hình thành trong môi trường độc tấu nhạc cụ, giúp các em ổn định nhận thức, tư duy cuộc sống, chủ động định hướng tương lai, nỗ lực học tập. Đây là đặc điểm thuận lợi lớn nhất với người tham gia CLB học diễn tấu sáo H'Mông.

Những định hướng, bảo tồn giá trị nghệ thuật tộc người được ban giám đốc TTVHĐA tỉnh Sơn La là cơ sở hình thành, phát triển CLB sáo H'Mông, ngoài tổ chức diễn tấu trong CLB còn mở rộng phối hợp CLB hát dân ca cùng nhau tổ chức biểu diễn đan xen tiết mục độc tấu sáo H'Mông với hát, tạo sự phong phú, hấp dẫn. Đồng thời, học viên giỏi được TTVHĐA giới thiệu tham gia diễn tấu sáo H'Mông tại các trường THCS, PTTH, PTDTNT vào dịp khai trường, lễ kỷ niệm, hội diễn. Từ những hoạt động phổ thông, đại chúng, sáo H'Mông trở thành món ăn tinh thần không thể thiếu trong đời sống người dân. Như chương 1 đã nêu (mục 1.2), hiện nay toàn tỉnh Sơn La có trên 2000 đội văn nghệ tại các xã, thôn bản, 570 CLB, 200 Nhà văn hóa xã, 1.200 Nhà văn hóa bản. Mỗi khi tổ chức văn nghệ, sinh hoạt Nhà văn hóa, sáo H'Mông là nhạc cụ quen thuộc, không chỉ

độc tấu, còn đệm cho hát, đặc biệt dân ca Thái, H'Mông. Như vậy, CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La góp phần nâng cao dân trí, đem lại niềm vui, lan tỏa năng lượng tích cực trong lao động, sản xuất, vui chơi.

2.3.2. Khó khăn

Bên cạnh những thuận lợi nêu trên, quá trình dạy và học tại CLB sáo H'Mông còn gặp nhiều khó khăn, cụ thể:

Về cơ sở vật chất: từ khi thành lập đến nay, CLB sáo H'Mông được TTVHĐA bố trí cùng sinh hoạt với các CLB khác (do TTVHĐA chỉ có 3 phòng làm địa điểm tổ chức CLB) vào chiều chủ nhật hàng tuần. Điều này dẫn tới hoạt động không ổn định, nhiều lúc TTVHĐA chuyển địa điểm dạy học sáo H'Mông sang nhà công vụ hoặc nơi làm việc hành chính. Đặc biệt, giai đoạn 2010- 2014, CLB sáo H'Mông thường xuyên dạy học ngoài hành lang, hoặc dưới tán cây phía sau hội trường. Điều này ảnh hưởng đến tâm lý, sự tập trung của người dạy, người học. Từ năm 2015 đến 2018, mặc dù được bố trí cố định 1 phòng, nhưng điều kiện vật chất sơ sài, ngoài 1 bàn, 2 ghế dài, không đủ chỗ ngồi cho lượng học viên trên 10 người. Hai giáo viên đổi nhau. Người dạy trong phòng, người ngoài phòng gây xáo trộn, khó khăn trong tổ chức lớp học, đồng thời tiếng ồn sáo H'Mông vang xa, ảnh hưởng hoạt động nhiều CLB đang sinh hoạt. Từ năm 2022 đến nay, học viên CLB sáo H'Mông được học thêm lý thuyết âm nhạc, xướng âm, nhưng phòng học thiếu bảng kẻ dòng nhạc, bàn ghế chưa đầy đủ.

Tóm lại, dạy học âm nhạc (lý thuyết, xướng âm, nhạc cụ) có tính đặc thù, cần sự quan tâm, chỉ đạo của TTVHĐA tỉnh Sơn La, tạo điều kiện đáp ứng yêu cầu, duy trì ổn định hoạt động CLB sáo H'Mông.

Về phương pháp dạy và học sáo H'Mông: xuất phát từ đối tượng người học chưa biết nhạc lý, xướng âm, giáo viên bắt buộc sử dụng lối truyền ngón, truyền khẩu phổ biến trong dân gian. Những hạn chế, khó khăn luôn xuất hiện trong quá trình dạy và học. Thứ nhất: người dạy dễ

mệt, mất sức khi tần xuất hoạt động căng thẳng: thị phạm, làm mẫu trên sáo cách lấy hơi, các dạng kỹ thuật cơ bản, hướng dẫn, giảng giải người học cách tập đúng cách. Đồng thời đưa ra yêu cầu chỉnh sửa lỗi sai khi người học làm theo. Thứ hai: biện pháp duy nhất của người học là nghe, nhìn, sau đó nhớ, thực hiện lại toàn bộ phần thị phạm của người dạy. Quá trình tự học, luyện tập phụ thuộc hoàn toàn khả năng thẩm thấu trực tiếp thực hành trên lớp, do đó tiến bộ chậm, không chắc chắn. Người học luôn yêu cầu người dạy thực hiện động tác kỹ thuật liên quan đến đúng, sai khi tự tập 1 giai điệu, làn điệu dân ca. Khi số lượng học viên đông, chất lượng dạy và học bằng truyền ngón, truyền khẩu gặp khó khăn, không đảm bảo chất lượng. Đây là nguyên nhân bắt buộc phải bổ sung lý thuyết, xướng âm cho người học sáo H'Mông. Mặc dù cách truyền ngón, truyền khẩu giúp người học ghi nhớ nhanh, nhưng để hoàn thiện kỹ thuật cần nhiều thời gian luyện tập, nếu không có kiến thức âm nhạc (ở mức độ cơ bản) học viên gặp khó khăn tự vỡ bài, phát triển chậm. Đây là điểm hạn chế lớn nhất trong dạy học sáo H'Mông phổ thông, đại chúng, để khắc phục đòi hỏi nhận thức chung không chỉ CLB sáo H'Mông mà liên quan đến ngành giáo dục trả lời câu hỏi: làm thế nào học sinh có thể thoát khỏi tình trạng *mù nhạc* khi ngồi ghế nhà trường từ Tiểu học đến PTTH.

Như vậy, truyền ngón, truyền khẩu trong dạy học sáo H'Mông mặc dù bộc lộ nhiều hạn chế, nhưng là phương cách duy nhất khi đối tượng học là quần chúng nhân dân, góp phần đáp ứng nhu cầu, sở thích cá nhân. Để giải quyết từng bước, TTVHĐA tỉnh Sơn La tìm biện pháp bổ sung kiến thức âm nhạc cho người học sáo, hát dân ca. Từ hè 2022, lớp lý thuyết, xướng âm bắt đầu tổ chức, góp phần nâng cao hiệu quả hiệu, biết âm nhạc cho thành viên 2 CLB sáo và hát, qua đó mọi người trân trọng, yêu quý giá trị nghệ thuật âm nhạc dân tộc.

Bên cạnh khó khăn xuất phát từ truyền ngón, truyền khẩu, điểm hạn chế với người học khi không tự trang bị sáo cá nhân. Tình trạng mượn giáo viên sáo H'Mông để học kéo dài nhiều năm đã hạn chế tiến bộ của học viên. Sau khi TTVHĐA tỉnh Sơn La nhắc nhở, yêu cầu tham gia CLB phải tự mua sáo, từ hè 2017 học viên ý thức mang sáo cá nhân đến học. Tuy vậy, do nhiều nguyên nhân, chất lượng sáo H'Mông chưa đảm bảo, nhanh hỏng, phôi, chệnh, chưa biết bảo quản, giữ gìn. Đây là vấn đề khó khăn với người bắt đầu học sáo H'Mông, không có kinh nghiệm chọn loại sáo tốt, sử dụng lâu dài.

Là CLB tập hợp, thu hút người cùng sở thích sáo H'Mông, tính phổ cập, đại chúng nên TTVHĐA không thu phí, để CLB tự trang trải qua hình thức tự nguyện. Qua nhiều năm cho thấy, ngoài một vài người có ý thức đóng góp kinh phí duy trì CLB sáo H'Mông, đại đa số là học sinh tộc người, không có nguồn chi trả. Do đó, xây dựng, phát triển CLB gặp nhiều trở ngại.

Tóm lại, những thuận lợi, khó khăn nêu trên đòi hỏi TTVHĐA tỉnh Sơn La cần nỗ lực tìm kiếm giải pháp phù hợp, tháo gỡ giúp CLB sáo H'Mông ổn định phát triển. Ngoài sự cố gắng, nỗ lực tập thể giáo viên, học viên CLB, cơ sở vật chất cần bổ sung bàn, ghế, phòng cách âm, tạo điều kiện thầy trò sinh hoạt trong không gian đặc thù. Đồng thời tìm phương án hỗ trợ nguồn kinh phí duy trì hoạt động CLB. Với học sinh THCS, PTTH, PTDTNT là con em đồng bào thiểu số yêu thích sáo H'Mông, TTVHĐA phối hợp các đơn vị doanh nghiệp, cơ sở sản xuất, vận động trích 1 khoản kinh phí đóng góp giúp các em cảm nhận sự chăm sóc, quan tâm từ cộng đồng xã hội. Sau đại dịch, từ năm 2021, dù còn khó khăn, nhưng bằng tinh thần quyết tâm, thầy trò CLB sáo H'Mông đoàn kết, yêu thương cố gắng vượt qua, tạo nhiều kết quả, thành tích được TTVHĐA tỉnh Sơn La ghi nhận, đánh giá là điểm sáng trong hoạt động văn hóa văn nghệ quần chúng.

Tiểu kết

Chương 2 tập trung trình bày thực trạng dạy học sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La: Đặc điểm cấu tạo, kỹ thuật và diễn tấu sáo H'Mông; thực trạng dạy học sáo H'Mông; chỉ số thống kê, đánh giá kết quả học sáo H'Mông. Mỗi mục có nhiều tiểu mục nhằm sáng tỏ các nội dung liên quan, cụ thể tiểu mục cấu tạo sáo H'Mông nêu rõ 2 loại sáo nam và nữ, chất liệu, phương thức chế tác của nghệ nhân làm sáo trên Sơn La, đồng thời chỉ rõ sáo H'Mông có nhiều tone/giọng khác nhau, trong đó giọng Đô phổ biến, sử dụng nhiều nhất. Từ vị trí lỗ thổi, lỗ bấm, sáo H'Mông được mô tả chi tiết, qua đó cho thấy quá trình cải tiến sáo H'Mông tiến hành liên tục nhiều năm qua, góp phần hình thành 1 nhạc cụ tộc người có khả năng biểu cảm phong phú âm nhạc vùng Tây Bắc Việt Nam.

Sau khi trình bày cấu tạo, đặc điểm sáo H'Mông, tiểu mục: những kỹ thuật tiêu biểu của sáo H'Mông nêu tâm quan trọng của kỹ thuật lấy hơi, nén và đẩy hơi. Đây là kỹ thuật cơ bản, bắt buộc khi học sáo, nên được trình bày kỹ, tiếp theo là kỹ thuật đánh lưỡi đơn, một thuật ngữ phổ biến trong diễn tấu sáo. Sự kết hợp giữa đánh lưỡi với vuốt ngón là yêu cầu bắt buộc với người bắt đầu học sáo H'Mông, sau đó là kỹ thuật lấy, vỗ ngón với các ví dụ cụ thể bằng ký hiệu âm nhạc.

Trong nội dung thực trạng dạy học sáo H'Mông gồm 2 tiểu mục lớn: làn điệu dân ca Thái, H'Mông trên Sơn La; một số ca khúc dành cho sáo H'Mông diễn tấu. Trong quá trình dạy học, một số làn điệu như: *Inh Lả ơi, Gửi hàng về bản, Ru con* được dẫn giải tỉ mỉ với yêu cầu vận dụng kỹ thuật vào diễn tấu trọn vẹn 1 bài sáo H'Mông. Khi chuyển sang một số ca khúc như: *Bài ca trên núi, Từ trên đỉnh núi. Sơn La tình yêu đôi mình*, quá trình dạy và học tại CLB sáo H'Mông thực hiện theo tiến trình cụ thể.

Như vậy, toàn bộ thực trạng dạy học trình bày chi tiết qua phương pháp truyền ngón, truyền khẩu của 2 nghệ nhân do TTVHĐA tỉnh Sơn La mời cộng tác. Qua đó nêu kết quả đạt được của học viên từ 2010 đến nay.

Chương 3

BIỆN PHÁP NÂNG CAO CHẤT LƯỢNG DẠY HỌC SÁO H'MÔNG TẠI TRUNG TÂM VĂN HÓA ĐIỆN ẢNH TỈNH SƠN LA

3.1. Một số biện pháp nâng cao chất lượng dạy học sáo H'Mông

Để nâng cao chất lượng dạy học sáo H'Mông dành cho đối tượng đại chúng, phù hợp tình hình thực tế hiện nay. Dưới đây xin trình bày 3 nội dung chủ đạo: lớp bồi dưỡng lý thuyết âm nhạc, xướng âm giúp người học sáo H'Mông hiểu, đọc được bản phở; giáo viên dạy theo bản nhạc ghi làn điệu dân ca, ca khúc, tác phẩm chuyển soạn, biên soạn, sáng tác dành riêng sáo H'Mông diễn tấu; khuyến khích, động viên người học tự học, tự luyện tập sáo H'Mông.

3.1.1. Bổ sung kiến thức lý thuyết âm nhạc, xướng âm

Từ hè 2022, lớp học lý thuyết âm nhạc cơ bản, xướng âm được triển khai. Để đảm bảo học viên 2 CLB sáo H'Mông, hát dân ca biết nốt nhạc trước khi học sáo và hát. TTVHĐA tỉnh Sơn La tổ chức mở lớp kiến thức âm nhạc trước 2 tuần tiếp nhận học viên CLB sáo H'Mông, hát dân ca. Đây là khóa bồi dưỡng ngắn hạn nên trong bài giảng đã rút gọn khối lượng, sát thực tế, yêu cầu sau khi hoàn thành, học viên có thể hiểu, ứng dụng nhìn, biết nốt nhạc, hiểu ký hiệu ghi trong bản nhạc. Giáo viên Nguyễn Minh Hải, (người viết luận văn) được TTVHĐA tỉnh Sơn La mời biên soạn nội dung lý thuyết, xướng âm ở mức độ cơ bản, cụ thể:

Phần lý thuyết gồm 3 chương: chương 1: Nốt nhạc, trường độ, ký hiệu; chương 2: Tiết tấu, tiết nhịp; chương 3: Quãng. Các phần khác như hợp âm, điệu thức và giọng...chưa đưa vào do thời gian ngắn.

Toàn bộ chương 1 gồm 2 bài:

Bài 1: Nốt nhạc và trường độ.

Cung cấp cho học viên vị trí nốt nhạc trên 5 dòng kẻ chính và dòng kẻ phụ (trên, dưới), tên gọi 7 nốt theo điệu thức Diatonic. Phần trường độ từ

nốt tròn đến nốt kép (nốt tam, tứ chưa đưa vào khóa học), nêu rõ giá trị dấu chấm dôi kéo dài trường độ. Đồng thời giải thích rõ các loại dấu lặng từ tròn đến kép.

Bài 2: Những ký hiệu âm nhạc.

Nêu một số ký hiệu thường gặp trong ca khúc, bản nhạc dành cho sáo H'Mông điển tấu như: to dần lên $\leftarrow$, nhỏ dần $\rightarrow$, dấu legato, non legato, staccato, giải thích kỹ ký hiệu lấy hơi (^), lấy nốt/tremolo liên quan, phổ biến trong kỹ thuật thổi sáo H'Mông.

Chương 2: Tiết tấu, tiết nhịp

Trình bày sự khác biệt tên gọi tiết tấu và tiết nhịp, giúp người học hiểu tiết tấu là *mối tương quan trường độ các nốt nhạc nối tiếp nhau* [48, tr.24]. Tiết nhịp gồm loại nhịp: 2/4, 3/4, 4/4... ghi đầu bản nhạc, xác định phách mạnh, nhẹ.

Với đối tượng người chưa biết âm nhạc, lý thuyết đóng vai trò quan trọng, cung cấp kiến thức nền tảng, cơ bản. Toàn bộ chương 2 sử dụng khái niệm, giải thích từ cuốn sách: Lý thuyết âm nhạc cơ bản (tác giả V.A.Vakhrameep, Vũ Tự Lân dịch năm 1993).

Chương 3: Quãng

Tập trung giới thiệu số lượng, chất lượng quãng từ 1 đến 8. Giải thích quãng đơn, ghép, phương pháp tiến hành đảo quãng không quá 1 quãng 8.

Tóm lại, lý thuyết âm nhạc, xướng âm dạy trong 8 buổi (tuần/1 buổi) cung cấp cho người bắt đầu tiếp xúc âm nhạc lượng kiến thức cơ bản, mục đích nêu vấn đề để học viên suy ngẫm, liên hệ thực tế, ứng dụng trực tiếp khi học sáo H'Mông, hát dân ca. Do điều kiện đặc thù của đối tượng học, 1 buổi lên lớp gồm 2 phần: phần 1: lý thuyết, phần 2: xướng âm.

Nội dung xướng âm: có 10 bài, mỗi bài từ 3- 5 câu nhạc (xem ví dụ 36, chương 2). Từ bài 1 đến 10 tăng dần độ khó (dành cho người bắt đầu học nhạc), như ví dụ 36 đã trình bày, trong 1 quãng 8, người học đọc vị trí

cao độ, trường độ nốt đen theo quãng 2, 3 đi lên, đi xuống. Yêu cầu đọc nhiều lần từng câu xướng âm, mục đích giúp người học ghi nhớ tên nốt, trường độ (tròn, trắng, đen...). Đặc biệt giáo viên bắt buộc người học chép bài xướng âm vào vở nhạc, không copy chụp ảnh bài. Việc chép nhạc rất quan trọng, là bước củng cố kỹ năng ghi nhớ tên, vị trí nốt trong khuôn nhạc. Để xướng âm gắn bó với lý thuyết, giáo viên luôn liên hệ giữa 2 nội dung, ví dụ: khi lý thuyết đến bài những ký hiệu âm nhạc, người học đọc xướng âm đúng sắc thái như dưới đây.

Ví dụ 18: Xướng âm đúng ký hiệu âm nhạc

Xướng âm nhịp 2/4

Người soạn: Nguyễn Minh Hải

The image shows three musical staves. The first two staves are in 2/4 time. The first staff, labeled '1', starts with a box containing the number '1'. It contains a sequence of notes with dynamic markings *mf*, *p*, and *mf*. The second staff, labeled '2', starts with a box containing the number '2' and contains a sequence of notes with dynamic markings *mp*, *p*, and *mf*. The third staff is in 4/4 time, labeled 'Xướng âm nhịp 4/4', and contains a sequence of notes with dynamic markings *mf*, *p*, *mf*, *p*, and *mf*. Slurs are used to group notes in all three staves.

Xướng âm nhịp 4/4

Như đã nêu, đối tượng học kiến thức âm nhạc cơ bản là người lần đầu tiếp xúc, do đó cần biên soạn cô đọng, đúng trọng tâm để người học hiểu, thực hiện được ngay. Như đã trình bày, năm 2022 lớp bồi dưỡng lý thuyết âm nhạc, xướng âm tổ chức đã thu hút trên 30 người ở 2 CLB hát dân ca, sáo H'Mông. Giới hạn trong 10 buổi, kết quả cho thấy đại đa số học viên tiếp thu ở mức độ hiểu, đọc được nốt nhạc, còn ứng dụng vào từng bài cụ thể gặp nhiều lúng túng, do ít trải nghiệm, cần thời gian. Tuy vậy, việc tổ chức dạy học kiến thức âm nhạc tạo niềm tin, đáp ứng nhu cầu mọi người. Ngoài ra, xuất phát từ một số nguyên nhân khách quan, chủ quan, học viên học không đều, ảnh hưởng kết quả. Đây là vấn đề cần rút kinh nghiệm để

năm sau tổ chức tốt hơn. Hè 2023 đang thu hút nhiều người đăng ký tham gia, chỉ tính thành viên CLB sáo H'Mông lên tới 14 người [PL3, tr.123], cho thấy đây là nội dung cần thiết trong hoạt động âm nhạc đại chúng.

Để làm rõ yêu cầu nâng cao chất lượng dạy học sáo H'Mông, dưới đây trình bày ngắn gọn trình tự 10 buổi dạy học xướng âm hè 2022 [PL5, tr.137]. Giải thích vì sao trang bị kiến thức âm nhạc đóng vai trò quan trọng, mục đích xóa dần nạn *mù nhạc* cho đối tượng tham gia CLB sáo H'Mông, hát dân ca tại TTVHĐA tỉnh Sơn La. Qua đó, học viên có thể nhìn, đọc giai điệu bài hát, tự vỗ bài nhạc sáo H'Mông.

Buổi 1: Lý thuyết (2 tiết): chương 1, phần mở đầu giới thiệu nốt nhạc, trường độ (chương 1); Bài xướng âm 1 (3 tiết): cao độ nốt tròn, trắng trong 1 quãng 8.

Buổi 2: Lý thuyết (2 tiết): chương 1, phần giới thiệu nốt nhạc, trường độ; Bài xướng âm 2 (3 tiết): nốt đen quãng 2, 3 trong 1 quãng 8.

Buổi 3: Lý thuyết (2 tiết): chương 1, phần nốt nhạc, trường độ; Bài xướng âm 3 (3 tiết): nốt đơn quãng 2, 3 trong 1 quãng 8.

Buổi 4: Lý thuyết (2 tiết): chương 1, phần những ký hiệu âm nhạc; Bài xướng âm 4 (3 tiết): nốt đen, đơn có chấm đôi.

Buổi 5: Lý thuyết (2 tiết): chương 1, phần những ký hiệu âm nhạc; Bài xướng âm 5 (3 tiết): nốt đen, đơn kết hợp ký hiệu âm nhạc.

Buổi 6: Lý thuyết (2 tiết): chương 2, phần tiết tấu; Bài xướng âm 6 (3 tiết): quãng 2, 3, 4 trong 2 nhóm tiết tấu (ví dụ móc đơn và chùm 3).

Buổi 7: Lý thuyết (2 tiết): chương 2: tiết nhịp; Bài xướng âm 7 (3 tiết): nhịp 2/4 (đen, đơn, chấm đôi, đảo phách).

Buổi 8: Lý thuyết (2 tiết): chương 3, phần tên gọi, số lượng, chất lượng quãng; Bài xướng âm 8 (3 tiết): nhịp 3/4 (đen, đơn, chấm đôi, đảo phách).

Buổi 9: Lý thuyết (2 tiết): chương 3, phần quãng đơn, quãng ghép; Bài xướng âm 9 (3 tiết): nhịp 4/4 (đen, đơn, chấm dôi, đảo phách).

Buổi 10: chương 3, phần đảo quãng; Bài xướng âm 10 (3 tiết): kết hợp quãng, tiết tấu, ký hiệu âm nhạc đã học.

Tóm lại, bồi dưỡng kiến thức âm nhạc cho đối tượng phổ thông, đại chúng đòi hỏi người biên soạn rút gọn, cô đọng hệ thống lý thuyết, các bài xướng âm đáp ứng yêu cầu thực tế là nhóm học viên trong 2 CLB: hát dân ca, sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La. Hè 2022 lần đầu tiên triển khai đã để lại một số vấn đề trong công tác chuẩn bị, tổ chức, cụ thể:

Với người học: bắt buộc sử dụng vở chép nhạc, không dùng vở ô ly. Ghi chép cẩn thận tất cả nội dung bài trên lớp. Đặc biệt không bỏ tiết, buổi, vì các bài liên quan chặt chẽ trong 1 hệ thống.

Với người dạy: tăng cường đối thoại trực tiếp (nêu câu hỏi, trả lời, giải đáp thắc mắc) giữa người dạy và người học. Chuẩn bị điều kiện lên lớp: bảng, phấn (chép bài xướng âm), máy chiếu (dạy lý thuyết).

Kết quả thu được từ lớp lý thuyết, xướng âm góp phần khẳng định vai trò bổ sung kiến thức âm nhạc, đáp ứng yêu cầu nâng cao chất lượng dạy học sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La, trang bị cho người học *ngôn ngữ âm nhạc*, qua đó chủ động tiếp cận nhiều bản nhạc khác nhau (ở trình độ phổ thông, đại chúng), nhận biết chính xác cao độ, tiết tấu, loại nhịp, ký hiệu âm nhạc để tự luyện tập, bước đi quan trọng trong dạy học theo bản phổ sẽ trình bày kỹ dưới đây.

3.1.2. Dạy sáo H'Mông theo bản phổ

Suốt thời gian dài (2010- 2021), dạy học sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La theo lối truyền ngón, truyền khẩu. Mặc dù từ 2017, khi chương trình khóa học sáo H'Mông bắt đầu triển khai, nhưng đối tượng học không biết nốt nhạc, sau đó đại dịch Covid- 19 làm gián đoạn hoạt động. Những khó khăn, hạn chế về dạy truyền ngón, truyền khẩu đã đề cập kỹ (tiểu mục

3.1.2). Nhằm đổi mới, nâng cao chất lượng, yêu cầu đặt ra làm thế nào người học sáo H'Mông có thể nhìn bản nhạc, đọc giai điệu, tự vỗ và thuộc bài. Phương pháp duy nhất là bổ sung kiến thức âm nhạc (mức độ cơ bản) cho đối tượng phổ thông, đại chúng, xóa bỏ nạn mù nhạc. Đến hè 2022, lớp bồi dưỡng âm nhạc chính thức mở, trang bị cho học viên một số kỹ năng cơ bản về lý thuyết âm nhạc, xướng âm, qua đó người học luyện nhìn giai điệu trong bản phổ, chủ động tự học.

Những thay đổi từ lối truyền ngón, truyền khẩu sang dạy học theo bản phổ đòi hỏi quá trình nhận thức của 2 chủ thể: người dạy và người học, sự chuẩn bị bắt đầu từ hè 2017, khi chương trình dạy học sáo H'Mông được triển khai, giáo viên Thào A Tùng chủ động dạy thử nhưng chưa đạt kết quả, do hạn chế của người học không quen nhìn nốt nhạc (với một số em đã học qua), không tự vỗ bài nếu không có hướng dẫn của giáo viên, còn lại người không biết kiến thức âm nhạc chiếm đa số. Với tinh thần quyết tâm, giáo viên Nguyễn Minh Hải xây dựng kế hoạch bổ sung kiến thức âm nhạc, tạo sự thay đổi phương pháp dạy học sáo H'Mông theo bản phổ nhạc. Những trao đổi với 2 giáo viên dạy sáo H'Mông nhận được đồng thuận cao, phòng văn hóa văn nghệ của TTVHĐA tỉnh Sơn La đánh giá đây là biện pháp nâng cao chất lượng, góp phần xóa nạn mù nhạc tồn tại hàng chục năm qua. Khi dạy truyền ngón, truyền khẩu, giáo viên thị phạm kết hợp chỉ bảo, yêu cầu học viên làm theo, tuần tự từ đầu đến cuối buổi học. Ở nhà, người học gần như không tập luyện, điều này giải thích lý do vì sao đa số học viên chậm tiến bộ kỹ thuật, diễn tấu chưa biểu đạt rõ sắc thái.

Hè năm 2022 CLB sáo H'Mông triển khai dạy học theo bản phổ, trước đó 2 tuần, lớp bồi dưỡng kiến thức âm nhạc tổ chức dạy, giúp người học hát dân ca, thổi sáo tiếp thu khái niệm lý thuyết, đọc một số bài xướng âm đầu tiên, các giờ học luôn đem lại niềm hứng khởi, thích thú của học viên 2

CLB hát dân ca, sáo H'Mông. Phương pháp dạy học theo bản phổ có quy trình 6 bước như sau:

Bước 1: *giao bài, hướng dẫn cách đọc giai điệu theo tiết, câu nhạc, tiến hành chỉnh sửa trên lớp các lỗi sai của học viên*: trong thực tế, dạy truyền ngón, truyền khẩu có giới thiệu bài học sáo, nhưng chủ yếu giáo viên diễn tấu thị phạm. Còn giao bài, giáo viên là người tổ chức, đánh giá năng lực người học, phát hiện các lỗi, tật như: vị trí môi áp vào lỗ thổi, cách đặt ngón tay trên lỗ bấm, phương pháp lấy hơi...bước 1 giúp người học thu nhận nhiều kiến thức, kỹ thuật thổi sáo, làm nền móng định hình tư duy thể hiện âm nhạc của học viên. Năm 2022, khi áp dụng các bước dạy theo bản phổ, CLB sáo H'Mông có nhiều chuyển biến rõ, cụ thể đại đa số học viên có thể xác định cao độ, tên nốt nhạc, trường độ, còn xướng âm đúng giai điệu vẫn gặp nhiều trở ngại, khó khăn, đòi hỏi nhiều thời gian luyện tập. Nổi bật có 2 em Giàng A Sính (người H'Mông), Trần Lê Hoàng (Kinh) phát triển năng khiếu nhanh hơn số còn lại.

Bước 2: *tổ chức cho học viên nhìn bài tự vỡ trên lớp, giao nội dung tự luyện tập ở nhà*: để nhanh chóng nắm vững kỹ thuật, yêu cầu tự vỡ bài là điều kiện tiên quyết với người học sáo H'Mông. Do số lượng đông, khó bao quát hết nên trên lớp giáo viên khuyến khích học viên nhìn bản nhạc tự vỡ, sai đâu sửa đấy. Điều này khác cách truyền ngón, truyền khẩu khi giáo viên phải thị phạm (thổi mẫu) liên tục, xuống sức nhanh, gây tình trạng mệt mỏi, khó tập trung. Khi học viên nhìn được bản nhạc, quy trình dạy học phát huy hiệu quả qua cảm nhận của người học về giai điệu, thái độ tích cực, cố gắng hoàn thiện kỹ thuật. Trong khoảng thời gian 1 buổi, giáo viên nghe nhiều người, do đó phương pháp nhìn bài tự vỡ đem lại nhiều lợi ích cho người dạy và người học. Như vậy, kiến thức lý thuyết, xướng âm là yếu tố chủ đạo giúp người học chủ động trong quá trình học sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La.

Bước 3: *ghi nhớ, thuộc dần toàn bộ bài nhạc*: để diễn tấu trọn vẹn, lưu loát 1 bản nhạc sáo H'Mông, ngoài vở bài, thực hiện nghiêm túc hướng dẫn của người dạy, yêu cầu ghi nhớ, thuộc lòng bản nhạc là nội dung không thể thiếu với người học. Đây là bước xác định khả năng nhớ lâu, chi tiết, đồng thời là quá trình rèn luyện trí óc hoạt động tập trung. Trong đào tạo biểu diễn âm nhạc chuyên nghiệp, học thuộc tác phẩm rất quan trọng, liên quan đến sự hình thành phẩm chất, tư duy 1 nghệ sĩ. Với người học sáo H'Mông phổ thông, yêu cầu ghi nhớ, thuộc bài là động cơ thúc đẩy sự tự tin, bản lĩnh diễn tấu trước đám đông. Để hướng dẫn học viên cách nhớ lâu, hè 2022 giáo viên khuyến khích học viên sau khi vở bài không nhìn bản nhạc, trên thực tế, hầu hết người học thuộc nhanh, lý do chủ yếu làn điệu dân ca *Inh Lả ỏi* (dân ca Thái), *Ru con* (dân ca H'Mông) và một số ca khúc dạy trong CLB sáo H'Mông thường ngắn gọn, không dài như tác phẩm sáng tác dành cho nhạc cụ biểu diễn. Nhớ, thuộc bản nhạc là yêu cầu bắt buộc, bước chuẩn bị khi làn điệu, ca khúc ghép với nhạc beat có câu mở đầu, dạo giữa, kết, các phần thường quay đi quay lại nhiều lần, do đó nắm vững, sâu, kỹ qua luyện ghi nhớ bài giúp người học vững vàng diễn tấu, biết nghe nhạc, hòa hợp giữa độc tấu sáo trên nền nhạc bản phối.

Bước 4: *luyện tập diễn tấu*: để biểu diễn sáo H'Mông thành thạo, điều luyện trước đám đông, luyện tập diễn tấu đòi hỏi người học kiên trì, tập trung. Trên thực tế, từ khi thành lập (2010), trong giờ lên lớp sáo H'Mông, người học thường xuyên diễn tấu, do đặc điểm cách dạy truyền ngón, truyền khẩu tập trung vào phần thực hành. Đến hè 2020, triển khai dạy theo bản phổ, người học làm quen phương pháp mới: đọc giai điệu- tập từng câu, tiết nhạc- ghi nhớ, thuộc lòng- diễn tấu hoàn chỉnh toàn bộ bài. Những tác động phản tích cực khi hình thành thói quen nhìn bản nhạc (ở mức độ nặng biểu hiện rõ khi không nhìn bản nhạc không tập trung diễn tấu), xuất hiện tình trạng lúng túng, mất tự tin, run, hồi hộp. Như vậy, luyện tập diễn

tấu là phần bắt buộc trong quy trình dạy học theo bản phổ, giúp người học phát triển những khả năng sau:

Tập trung diễn tấu: khả năng tập trung trong quá trình diễn tấu, đảm bảo thể hiện thành công 1 tác phẩm, bài nhạc không xuất hiện tự nhiên, mà phải trải qua nhiều giai đoạn tâm lý lứa tuổi, trong đó rèn luyện đóng vai trò cốt lõi, hình thành phẩm chất biểu diễn. Nhiều trường hợp có năng khiếu âm nhạc tốt, tiếp thu nhanh, hoàn thiện kỹ thuật, nhưng tâm lý yếu, không thể diễn tấu trước đám đông, chỉ phù hợp làm giáo viên dạy nhạc. Những học viên đạt điểm trung bình trong CLB sáo H'Mông (xem PL4, tr...) thuộc trường hợp chưa rèn luyện nhiều diễn tấu, khi trình bày trước lớp thường mất tập trung, thối không có hơi, tâm trạng lúng túng. Do đó, luyện tập tăng khả năng tập trung, ổn định tâm lý là phần bắt buộc trong quá trình dạy học sáo H'Mông theo bản phổ.

Thể hiện tốt bài nhạc, làn điệu dân ca: để sáo H'Mông thể hiện tốt 1 bản nhạc, làn điệu dân ca, ngoài rèn luyện tâm lý trước đám đông, người học cần chuẩn bị thái độ sẵn sàng, hứng khởi trước khi diễn tấu. Chỉ khi tin tưởng năng lực bản thân có thể diễn tấu trọn vẹn, hoàn chỉnh, lúc đó người diễn tấu đạt tới cảm xúc thăng hoa trước mọi người.

Tăng cường bản lĩnh biểu diễn trước đám đông: mục đích luyện tập diễn tấu nhằm phát triển khả năng biểu diễn trước đám đông. Để biểu diễn tốt, người học sáo H'Mông cần tăng cường rèn luyện bản lĩnh cá nhân qua một số yêu cầu: luôn thúc đẩy tư duy sáng tạo trong xử lý bài nhạc, bởi sáng tạo là phẩm chất đặc thù trong học nhạc cụ nói chung, sáo H'Mông nói riêng. Với cách dạy học theo bản phổ, giáo viên thúc đẩy, khuyến khích người học phát triển năng lực sáng tạo, tìm phương án giải quyết làn điệu dân ca, ca khúc đạt hiệu quả cao nhất. Qua đó, bản lĩnh biểu diễn dần hình thành thói quen sáng tạo, đổi mới phương pháp trình bày bài nhạc.

Rèn luyện tâm lý tự chủ, biết giải quyết, sửa chữa lỗi sai trong học sáo H'Mông: một trong nội dung chủ đạo của bước 4 yêu cầu luyện tập diễn tấu hướng đến sự ổn định tâm lý của người học. Qua đó tự đánh giá năng lực bản thân, chủ động chỉnh sửa lỗi, tật trong quá trình học. Đây là nội dung quan trọng trong dạy học theo bản phổ, khác hoàn toàn cách truyền ngón, truyền khẩu dân gian. Được trang bị kiến thức âm nhạc cơ bản (lý thuyết, xướng âm), học viên sáo H'Mông có thể nghe hướng dẫn của giáo viên, về nhà tự học. Quá trình đó lặp đi lặp lại, hình thành thói quen điều chỉnh bản thân, phát triển khả năng diễn tấu sáo với tâm lý vững vàng.

Bước 5: *ghép nhạc beat, chỉnh sửa các lỗi kỹ thuật, sắc thái*: đây là giai đoạn người học sáo H'Mông thu nhận nhiều kiến thức tổng hợp, ngoài thuộc, nhớ bài nhạc, khi ghép beat phối cần biết nghe, hiểu câu, đoạn nhạc trong beat. Hè 2022, khi lên lớp, giáo viên nhắc nhở liên tục, do nhiều học viên chưa quen diễn tấu cùng nhạc beat. Đây là vấn đề cần hoàn chỉnh trong hè 2023, học viên cần nghe beat từ khi giao bài để làm quen.

Bước 6: *biểu diễn báo cáo*: là phần quan trọng, đánh giá toàn bộ kết quả học tập sáo H'Mông, thẩm định chính xác khả năng từng học viên. Chứng minh CLB sáo H'Mông nghiêm túc thực hiện quy trình dạy học sáo H'Mông theo bản phổ. Mặc dù, các năm trước đều tổ chức biểu diễn báo cáo, nhưng không khí tương đối tự do, thoải mái, ví dụ thổi sai nốt, vấp, người biểu diễn được thực hiện lại. Để buổi biểu diễn báo cáo thành công, buổi 10, 11 trong chương trình dạy học sáo H'Mông [PL2, tr.121] nêu rõ yêu cầu ôn tập, diễn thử, bước chuẩn bị quan trọng, tạo tâm lý sẵn sàng, phấn khởi cho học viên, đồng thời chỉnh sửa lỗi sai bất ngờ xảy ra trong quá trình biểu diễn.

Tóm lại 6 bước nêu trên là quy trình dạy sáo H'Mông theo bản phổ được triển khai từ hè 2022. Được học lý thuyết, xướng âm, bước đầu học viên làm quen phương pháp mới, khác lối truyền ngón, truyền khẩu. Dù

còn nhiều khó khăn, bỡ ngỡ cần rút kinh nghiệm, nhưng sự thay đổi nhận thức, nâng cao ý thức của thầy trò CLB sáo H'Mông là yếu tố quyết định, góp phần nâng cao chất lượng dạy học sáo H'Mông trình độ phổ thông, đại chúng. Cần nhấn mạnh khi thống nhất 6 bước trong dạy học sáo H'Mông theo bản phổ, vai trò người dạy đặc biệt quan trọng, biểu hiện ở 4 nội dung: nghe học viên nhìn bản nhạc thổi giai điệu; hướng dẫn chỉnh sửa lỗi sai; diễn tấu thị phạm mẫu câu nhạc trong bài; nêu yêu cầu tự luyện tập. Tất cả tạo đà chuyển biến mới, phát triển nhanh trong những năm tới. Như đã nêu, trong tiểu mục này (3.2.2.) tập trung trình bày giải pháp dạy theo bản phổ của giáo viên trong 6 bước. Với người học, những yêu cầu tự học, luyện tập ngoài buổi lên lớp đóng vai trò quan trọng, điều kiện tiên quyết hoàn thiện dần nhiều dạng kỹ thuật, xử lý tốt bài nhạc, đảm bảo diễn tấu tốt làn điệu dân ca, một số ca khúc mang âm hưởng vùng Tây Bắc. Dưới đây là giải pháp với người học sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La.

3.1.3. Phương pháp tự học, luyện tập sáo H'Mông

Khác cách học truyền ngón, truyền khẩu, người học chỉ tập dưới sự chỉ bảo của giáo viên tại CLB sáo H'Mông, về nhà hầu như không tự học do không biết nhạc lý, xướng âm. Trong giải pháp nâng cao chất lượng, yêu cầu cá nhân tự luyện tập đóng vai trò quan trọng, quyết định đến khả năng làm chủ kỹ thuật, xử lý sắc thái phong phú, có nhạc cảm. Để luyện tập bài bản, có phương pháp, dưới đây là 4 hoạt động dành cho người học sáo, gồm: chủ động xây dựng kế hoạch tự học; rèn luyện phương pháp tập trung trong quá trình tự học; luôn ý thức chỉnh sửa lỗi, tật bản thân; thường xuyên nghe, xem clip biểu diễn sáo H'Mông trên phương tiện truyền thông.

Xây dựng kế hoạch tự học: từ đặc điểm phổ thông, đại chúng của CLB sáo H'Mông, mọi người tham gia xuất phát từ nhu cầu, sở thích, ngoài các buổi học ở CLB, ở nhà thường không tập luyện. Hè 2022, sau khi bổ sung kiến thức âm nhạc, học viên có thể nhìn nốt nhạc, biết ứng dụng lý thuyết

vào bài nhạc. Đây là điều kiện xây dựng kế hoạch tự học, luyện tập sáo ngoài giờ lên lớp, phù hợp điều kiện sống, sinh hoạt cá nhân, người học sáo chủ động sử dụng thời gian rỗi, bố trí giờ tập hàng ngày, không ảnh hưởng lao động, làm việc. Quá trình tự học, luyện tập sáo H'Mông đòi hỏi người học nhẫn nại, chịu khó, qua đó rèn luyện phẩm chất kiên trì, quyết tâm vượt trở ngại khó khăn trong quá trình học sáo H'Mông.

Phương pháp tập trung: ở nhiều cấp độ biểu diễn nghệ thuật nhạc cụ khác nhau (chuyên nghiệp, phổ thông), phương pháp tập trung giữ vai trò quan trọng, giúp người diễn tấu không bị ngoại cảnh ảnh hưởng, tác động, để hoàn thành trọn vẹn 1 bài nhạc. Nhằm tăng khả năng tập trung, có nhiều giải pháp dựa vào trạng thái tâm lý cá nhân (điềm đạm, nóng vội...), với người học tại CLB sáo H'Mông có 2 phương pháp rèn luyện chủ đạo: kỹ thuật hoàn thiện, không bị lỗi; phát triển khả năng sáng tạo trong xử lý sắc thái âm nhạc. Cụ thể:

Hoàn thiện kỹ thuật: là yêu cầu cơ bản với người học biểu diễn nhạc cụ, dù chuyên nghiệp hay phổ thông, đại chúng. Như chương 1, 2 đã nêu, một số kỹ thuật dạy trong CLB sáo H'Mông chỉ ở mức độ cơ bản: lấy hơi, đẩy luồng hơi vào lỗ thổi, đánh lưỡi đơn...nhằm diễn tấu trọn vẹn, lưu loát 1 làn điệu dân ca, ca khúc. Tuy vậy, đảm bảo thành thạo, điều luyện kỹ thuật đòi hỏi luyện tập lâu dài, trong 10 buổi học kéo dài 3 tháng hè cùng thái độ chăm chỉ, học viên có thể đảm bảo nắm vững kỹ thuật cơ bản sáo H'Mông. Khi chuyển sang dạy học theo bản phổ, tự học, tự luyện tập là khoảng thời gian tích lũy kỹ thuật, điều kiện tăng khả năng tập trung diễn tấu hoàn chỉnh 1 bản nhạc từ đầu đến cuối không vấp, mắc lỗi kỹ thuật.

Xử lý sáng tạo sắc thái âm nhạc: về bản chất, âm nhạc luôn yêu cầu người diễn tấu sáng tạo trong xử lý sắc thái, giúp bản nhạc sống động, có *hồn* (cách nói phổ thông, đại chúng). Để phát huy khả năng sáng tạo cá nhân trong CLB sáo H'Mông, giáo viên luôn khuyến khích học viên diễn

tấu làn điệu, ca khúc theo cách hiểu từng người, đặc biệt một vài học viên đạt loại giỏi có yêu cầu cao hơn. Ví dụ khi diễn tấu ca khúc *Chè quê tôi* (sáng tác: Mùi Hái) [PL1, tr.114], giáo viên giới thiệu tính chất giai điệu, chỗ phân hơi, một số vị trí cao độ có thể sử dụng kỹ thuật vượt, lấy ngón (khác bản nhạc gốc), tạo cho sáo H'Mông cách trình bày đa màu sắc, khác giọng hát. Điểm nhấn quan trọng ở chỗ người diễn tấu sáo H'Mông chủ động sáng tạo thể hiện giai điệu *Chè quê tôi* với âm vực thấp nghe âm áp, thủ thi, trên cao sáng sủa, vang xa. Như vậy, xử lý sáng tạo sắc thái là một trong phương pháp tăng khả năng tập trung trình diễn sáo H'Mông.

Luyện tập sửa lỗi sai, tật bẩm sinh: trong học biểu diễn nhạc cụ nói chung, sáo H'Mông nói riêng, những lỗi sai, tật bẩm sinh ngón tay, miệng, răng, lưỡi tương đối phổ biến. Ví dụ, người có lưỡi dài thối sáo thuận lợi hơn lưỡi ngắn, rụt (có thể dẫn đến nói ngọng), răng là 1 điều kiện xác định khả năng phát triển trình độ thổi sáo H'Mông, nếu răng bị phôi, hở... học sáo H'Mông bị hạn chế so với hàm răng đều, khỏe mạnh. Một vài trường hợp môi sứt, hở hàm ếch hoặc miệng méo rất khó theo học sáo H'Mông (và các loại sáo khác). Những khuyết tật nêu trên trong CLB sáo H'Mông thường gặp khi người học là đối tượng phổ thông, đại chúng, do đó cần có phương pháp luyện tập nhằm khắc phục hạn chế tự nhiên. Ngoài ra, quá trình học sáo, người học bộc lộ nhiều lỗi sai vị trí đặt môi, thuận tay trái, không quen đánh lưỡi đơn, chưa biết lấy hơi... diễn ra tương đối phổ biến. Để giải quyết, cách khắc phục được giáo viên áp dụng là yêu cầu tăng cường luyện tập qua một số cách sau:

Sửa lỗi sai: các lỗi sai xuất hiện khi bắt đầu học sáo H'Mông, giáo viên phải điều chỉnh kịp thời, để lâu thành tật khó sửa. Hè 2022, CLB có 9 học viên, từ buổi 1- 3, giáo viên chỉnh sửa liên tục: vị trí đặt môi đúng lỗ thổi để âm thanh thoát ra theo luồng; cách lấy hơi vào ổ bụng, cách nén hơi sâu. Có 2 kiểu lỗi: lần đầu tiên tiếp xúc sáo; chưa hiểu kỹ thuật.

Người lần đầu tiên học sáo H'Mông mắc lỗi sai nhiều, khi tất cả đều mới, là giai đoạn tiếp xúc, làm quen, do đó giáo viên luôn sát sao, chỉ bảo chi tiết, chỉnh sửa liên tục. Năm 2022, theo nhận xét của giáo viên, 100% người học đặt sai môi khi yêu cầu 2 môi mở rộng áp khít lỗ thổi. Sau khi đặt được môi, lúc lấy hơi, đẩy ra, đa số thực hiện không đúng chuẩn, hơi phì 2 bên mép, không thành luồng. Để sửa triệt để, luyện tập theo hướng dẫn của giáo viên là phương pháp duy nhất, giúp người học loại bỏ hết lỗi sai, tạo đà phát triển nhanh.

Trên đây chỉ nêu một số lỗi sai điển hình, thường xuyên xuất hiện trong buổi dạy học sáo tại CLB sáo H'Mông. Do đó, sửa lỗi sai là hoạt động phổ biến của giáo viên khi chuyển đổi phương pháp từ truyền ngón, truyền khẩu sang dạy theo bản phổ giúp học viên luyện tập đúng, chính xác theo yêu cầu của người dạy.

Sửa tật bẩm sinh: ngoài sửa lỗi sai tư thế, kỹ thuật thổi sáo, nội dung chỉnh sửa tật bẩm sinh rất quan trọng. Trong học sáo chuyên nghiệp, tật răng, hàm, miệng của người học sau khi bộ môn kiểm tra sẽ báo cáo khoa những trường hợp bị bẩm sinh, đưa ra khuyến cáo để người học có thể học tiếp hay không (tương tự như học Piano thiếu 1 ngón tay). Với CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La, từ quan điểm phổ cập, đại trà, đối tượng học là quần chúng nhân dân, nếu có tật vẫn được tiếp nhận, nhiệm vụ của giáo viên dạy kết hợp chỉnh sửa tật, giúp người học hoàn thành khóa học. Ví dụ hè 2022, học viên Lò Thị Khang (Thái) [PL4, tr.130] có tật lưỡi hơi ngắn (nói ngọng), ngoài giờ học tại CLB, đã tự tập sáo ở nhà theo hướng dẫn của giáo viên, dù có tiến bộ nhưng chậm.

Như vậy, tự luyện tập chỉnh sửa lỗi sai, tật là yêu cầu bắt buộc trong quá trình học sáo H'Mông, giúp học viên chủ động điều chỉnh, đánh giá bản thân, rút kinh nghiệm, sửa chữa kịp thời, không để tình trạng lỗi sai kéo dài thành tật. Những kiến thức điển tấu sáo H'Mông của người dạy

đóng vai trò quan trọng, làm sáng tỏ những vấn đề cần khắc phục, đặt người học đúng vị trí, tạo đà phát triển lâu dài. Lỗi, sai sót là nội dung phổ biến khi học sáo H'Mông, như đặt môi sai, động tác kỹ thuật không đúng...tất cả cần sửa ngay. Tại CLB sáo H'Mông, giáo viên luôn cố gắng hướng dẫn học viên sửa lỗi trong các giờ lên lớp, tạo điều kiện tốt để người học hình thành tư duy tự học, tự luyện tập, đảm bảo chất lượng học sáo H'Mông.

Nghe, xem clip biểu diễn sáo H'Mông trên phương tiện truyền thông: một trong phương pháp đạt hiệu quả trong học sáo H'Mông tăng cường nghe, xem clip biểu diễn (hoặc hướng dẫn kỹ thuật thổi sáo) trên các phương tiện truyền thông như: Youtube, truyền hình, đài phát thanh, các trang nghe nhạc trực tuyến (zing mp3, nhạc của tui...). Qua hình ảnh, clip, người học tiếp xúc, thu nhận nhiều thông tin bổ ích. Trong thực tế, tại CLB sáo H'Mông những năm trước 2022, giáo viên dạy truyền ngón, truyền khẩu vẫn khuyến khích học viên truy cập Internet tìm hiểu cách thổi sáo của một số nghệ nhân, nghệ sĩ nổi tiếng. Dù lên mạng xem, nhưng hiệu quả đem lại không cao do học viên chưa biết ứng dụng vào học sáo. Năm 2022, giáo viên yêu cầu người học xem kết hợp nhận xét cá nhân với quan điểm học tập, rút kinh nghiệm. Trên thực tế, để vận dụng, tích lũy kiến thức bằng hình ảnh, clip diễn tấu sáo H'Mông trên Internet, đòi hỏi học viên nhớ, hiểu rõ mục đích sản phẩm clip, ghi chép cẩn thận những nội dung chính, sau đó tự nêu ý kiến đánh giá cá nhân. Đây là phương pháp tự học mới, yêu cầu tính chủ động cao, phát huy khả năng sáng tạo.

Dưới đây là quy trình học sáo H'Mông trên phương tiện truyền thông được giáo viên hướng dẫn trong CLB sáo H'Mông hè 2022, đồng thời rút kinh nghiệm để nâng cao chất lượng dạy học những năm tiếp theo.

Truy cập Internet, mở các trang diễn tấu sáo H'Mông, tìm clip, hình ảnh phù hợp năng lực học tập cá nhân. Ví dụ người bắt đầu học sáo

H'Mông vào đường link *hướng dẫn thổi sáo Mèo* (Google thông báo trên 6000 kết quả). Truy cập những clip giới thiệu cách thổi sáo H'Mông cho người bắt đầu học, có nhiều nghệ sĩ xuất bản clip từ giới thiệu sáo H'Mông, cách thổi, lấy hơi đến các dạng kỹ thuật, tất cả trình bày tỉ mỉ, chi tiết.

Xem, nghe nhiều lần, nắm vững nội dung toàn bộ clip, ghi chép đầy đủ các phương pháp trong clip, đặc biệt lấy hơi, áp môi khít, kín lỗ thổi, tạo thành tiếng sáo.

Tự luyện tập theo hướng dẫn trong clip nhiều lần, đạt mức tương đối thành thạo. Sau đó đến lớp trao đổi lại với giáo viên những nội dung đã học trên Internet.

Với bản nhạc sáng tác cho sáo H'Mông, ngoài nghe, xem clip, file âm thanh, người học có thể tìm kiếm bản phổ trên các trang mạng để luyện tập đối chiếu, so sánh sự khác biệt giữa bản nhạc và biểu diễn thực tế. Nghe kỹ nghệ sĩ xử lý giai điệu, cách giải quyết kỹ thuật sáo H'Mông.

Như vậy, nghe, xem clip biểu diễn sáo H'Mông trên phương tiện truyền thông đang trở thành phương pháp tự học mới, được CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La áp dụng từ hè 2022, sau đó có rút kinh nghiệm để chuẩn bị cách học này đạt hiệu quả cao hơn.

3.2. Tăng cường tổ chức biểu diễn sáo H'Mông

Thực hiện mục đích phổ cập, đại chúng các loại hình nghệ thuật của TTVHĐA tỉnh Sơn La, CLB sáo H'Mông duy trì hoạt động nhiều năm qua, trở thành nơi bảo tồn, phát huy di sản nhạc cụ người H'Mông. Như đã trình bày, hiện nay toàn tỉnh Sơn la có trên 2000 đội văn nghệ quần chúng, 570 CLB, 200 Nhà văn hóa xã, 1700 Nhà văn hóa bản, tổ, tiểu khu. Những hoạt động văn hóa văn nghệ dân gian luôn thu hút các tầng lớp nhân dân. Tất cả góp phần tạo diện mạo xã hội mới, người dân tin tưởng sự lãnh đạo của Đảng, nhà nước, quyết tâm xây dựng cuộc sống ấm no, hạnh phúc.

Hiện nay Sơn La đang phát triển hoạt động du lịch, quảng bá văn hóa giàu bản sắc tộc người qua nhiều sự kiện, tổ chức lễ hội, lễ kỷ niệm. Đây là điều kiện thuận lợi để học viên CLB sáo H'Mông tham gia. Đồng thời, nhiều người học sáo H'Mông là các em học sinh THCS, PTTH, PTDTNT sau khi hoàn thành khóa học tại CLB, trở thành hạt nhân phong trào văn nghệ tại các trường, góp phần mang tiếng sáo phục vụ những hoạt động, sinh hoạt học đường. Những nội dung nêu trên cho thấy giải pháp tăng cường tổ chức biểu diễn sáo H'Mông trở nên cần thiết, cấp bách.

3.2.1. Diễn tấu sáo H'Mông trong du lịch, quảng bá văn hóa Sơn La

Sau đại dịch Covid, UBND tỉnh Sơn La chủ trương phát động nhiều hoạt động văn hóa thu hút du khách trong, ngoài nước tham quan, thưởng ngoạn. Điểm nhấn nổi bật nhất là thảo nguyên Mộc Châu, cùng nhiều địa danh độc đáo khác như đỉnh Tà Xùa, bản Hồng Ngài (thị trấn Bắc Yên), nơi được lấy làm bối cảnh chính bộ phim *Vợ chồng A Phủ* nổi tiếng. Về văn hóa phi vật thể, hiện nay UBND tỉnh Sơn La đã kiểm kê, lập hồ sơ khoa học 7 loại hình: chữ viết, tiếng nói, ngữ văn dân gian, nghệ thuật trình diễn dân gian, tập quán xã hội, nghề thủ công truyền thống, lễ hội truyền thống, tri thức dân gian của 9 tộc người: Thái, H'Mông, Dao, Mường, Xinh Mun, Khơ Mú, La Ha, Lào, Kháng, trong đó Xòe Thái (thuộc 3 tỉnh: Sơn La, Điện Biên, Yên Bái) được UNESCO công nhận là di sản văn hóa phi vật thể đại diện của nhân loại.

Để quảng bá, ngoài hình ảnh, clip về đời sống, sinh hoạt, lao động nhiều tộc người ở Sơn La, các chương trình nghệ thuật in đậm màu sắc dân gian Thái, H'Mông, Dao, Mường, Khơ Mú...được tổ chức liên tục, góp phần giới thiệu rộng rãi đến công chúng, bạn bè quốc tế về vùng đất Sơn La phong phú cảnh quan tự nhiên, đa dạng phong tục tập quán cổ truyền. Theo bài viết: *Đặc sắc văn hóa Sơn La* trên báo Sơn La (ngày 2/12/2022), trong năm 2022, tỉnh Sơn La đã đón 3,2 triệu du khách đến tham quan sau khi

huyện Mộc Châu được tổ chức du lịch thế giới World travel Awards vinh danh tại Gala giải thưởng du lịch thế giới là *điểm đến thiên nhiên khu vực hàng đầu thế giới*.

Trong các chương trình biểu diễn nghệ thuật phục vụ du lịch, cùng múa xòe Thái, hát dân ca...tiết mục sáo H'Mông là điểm nhấn đặc sắc. Nhiều học viên sau khi hoàn thành khóa học của CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La đã trở thành người diễn tấu bán chuyên nghiệp trong hoạt động du lịch. Ví dụ, năm 2022, sở VH TT&DL Sơn La phát động cuộc thi: *Ảnh đẹp du lịch Sơn La và Tinh hoa món ngon tỉnh Sơn La*. Để cuộc thi lan tỏa, phổ biến người dân tham gia, nhiều chương trình ca nhạc do các đội văn nghệ quần chúng xã, thôn, bản tổ chức biểu diễn, những tiết mục độc tấu sáo H'Mông do cựu học viên CLB sáo H'Mông thể hiện được đông đảo quần chúng yêu thích, cổ vũ, tạo không khí vui tươi, phấn khởi khi thấy sáo H'Mông diễn tấu nhiều làn điệu dân ca, ca khúc nổi tiếng, quen thuộc. Trong khoảng gần 10 năm trở lại đây, học viên CLB sáo H'Mông làm nhiều ngành nghề khác nhau, nhưng cùng chung sở thích thổi sáo, nhiều người hăng hái, tích cực tham gia văn nghệ địa phương, trở thành hạt nhân phong trào quảng bá văn hóa trong hoạt động du lịch, giúp du khách trải nghiệm, khám phá nghệ thuật dân gian do người dân sáng tạo nên. Mặc dù không biểu diễn chuyên nghiệp sáo H'Mông, tuy vậy các cựu học viên CLB sáo H'Mông đã tích lũy nhiều kinh nghiệm, vốn sống quý khi tham gia nhiều chương trình có du khách trong ngoài nước đến tham quan danh lam, thắng cảnh tại Sơn La.

Ngoài biểu diễn quảng bá văn hóa, nhiều cựu học viên CLB sáo H'Mông thường xuyên xuất hiện trong lễ hội, liên hoan văn nghệ quần chúng do UBND tỉnh, huyện, xã tổ chức. Tiêu biểu như: *Hội diễn nghệ thuật quần chúng tỉnh Sơn La năm 2022 lần thứ XX*, thu hút gần 500 diễn viên, nghệ nhân từ 13 đoàn nghệ thuật cấp huyện, thành phố tại Sơn La.

Trong nhiều đoàn nghệ thuật quần chúng, sáo H'Mông là một trong số tiết mục thể hiện nét văn hóa giàu bản sắc người H'Mông.

Tóm lại, hoạt động CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La là nơi tạo nguồn hạt nhân văn nghệ quần chúng. Nhiều cựu học viên sau khi hoàn thành khóa học đã tích cực tham gia hoạt động quảng bá văn hóa, du lịch đang phát triển nhanh. Tùy tính chất, mức độ, phạm vi chương trình (hội diễn, liên hoan, nhóm văn nghệ nhỏ phục vụ du khách), diễn tấu sáo H'Mông là hình ảnh quen thuộc trong hoạt động nghệ thuật đại chúng.

3.2.2. Khuyến khích biểu diễn sáo H'Mông trong trường phổ thông

Như đã nêu, nhiều học viên CLB sáo H'Mông là học sinh đến từ các trường THCS, PTTH, PTDTNT, do yêu thích, muốn học sáo H'Mông thỏa mãn nhu cầu cá nhân. Đây là thế hệ trẻ trong hệ thống giáo dục quốc dân được các cấp chính quyền từ tỉnh đến thôn bản đặc biệt quan tâm. Là một trong nguyên nhân giải thích vì sao các CLB dưới sự quản lý của TTVHĐA tỉnh Sơn La không thu phí sinh hoạt.

Sau khi hoàn thành khóa học, các em quay trở lại trường tiếp tục học tập, giáo viên luôn khuyến khích các em tham gia tích cực vào hoạt động văn nghệ, lễ kỷ niệm, hội diễn, liên hoan do trường tổ chức. Để biểu diễn 1 tiết mục hoàn chỉnh, đòi hỏi các em diễn tấu sáo H'Mông thuộc, nhớ, khả năng tập trung thể hiện, đồng thời tạo sức thu hút, lắng nghe từ thầy cô, các bạn trong trường. Tại CLB, trong các giờ học, giáo viên luôn giúp học viên (là học sinh phổ thông) chuẩn bị tâm lý, tinh thần, làm quen đứng một mình biểu diễn trên sân khấu. Từ khi có chương trình dạy học sáo H'Mông, trong tiến độ, toàn bộ 3 buổi học cuối [PL2,tr.121] là nội dung luyện tập diễn tấu, đảm bảo người học thể hiện trọn vẹn 1 làn điệu dân ca hoặc 1 ca khúc. Tuy vậy, giữa học và biểu diễn độc tấu sáo H'Mông vẫn còn khoảng cách xa, ngoài tiếp thu kiến thức, luyện tập trên lớp, yếu tố kinh nghiệm biểu diễn đóng vai trò quan trọng. Do đó, những học sinh giỏi được giáo viên trao đổi

với nhà trường, tạo điều kiện tham gia văn nghệ cấp trường, hoạt động ngoại khóa, sinh hoạt, lễ kỷ niệm nhằm rèn luyện bản lĩnh biểu diễn.

Như vậy, một trong giải pháp nâng cao chất lượng dạy học sáo H'Mông dành cho đối tượng là học sinh các trường phổ thông là khuyến khích, mở rộng, tạo điều kiện giúp các em tham gia các chương trình nghệ thuật đại chúng khác nhau. Qua đó, các em nhanh chóng thu nhận nhiều kinh nghiệm biểu diễn, góp phần hình thành phẩm chất diễn tấu sáo H'Mông trong môi trường học đường.

Tóm lại, để xây dựng CLB sáo H'Mông phát triển theo hướng phổ cập, đại trà, thu hút nhiều người yêu thích tham gia học sáo H'Mông, cần chủ động đưa học viên tham gia nhiều chương trình nghệ thuật quần chúng khác nhau. Qua biểu diễn, người học sáo H'Mông được trải nghiệm trong điều kiện thực tế, tự đánh giá bản thân, rút ra những bài học sau:

Hiểu rõ vai trò biểu diễn là phương pháp đánh giá chuẩn xác năng lực người học sáo H'Mông. Những ưu, nhược điểm về trình bày, diễn tả âm nhạc bộc lộ đầy đủ trong tiết mục sáo H'Mông.

Biểu diễn sáo H'Mông trong nhiều chương trình nghệ thuật khác nhau, từ hội diễn, liên hoan, phục vụ văn nghệ cho khách du lịch đến sinh hoạt văn hóa học đường giúp người học sáo H'Mông thu nhận những kinh nghiệm thực tế mà trong CLB sáo H'Mông không thể có được.

3.3. Đề xuất ý kiến

Từ khi thành lập (2010) đến nay, CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La có khoảng 10 năm hoạt động, ngoại trừ 3 năm ảnh hưởng đại dịch Covid- 19, CLB sáo H'Mông trở thành nơi tập trung, thu hút mọi người, không phân biệt giới, tuổi, tầng lớp xã hội...cùng chung sở thích học loại nhạc cụ độc đáo do người H'Mông sáng tạo nên. Mặc dù hoạt động dạy học đạt một số thành công, được TTVHĐA tỉnh Sơn La ghi nhận, nhưng để CLB sáo H'Mông phát triển ổn định, có kế hoạch lâu dài, dưới đây là một

số kiến nghị, đề xuất với TTVHĐA tỉnh Sơn La, đơn vị chủ quản các CLB, trong đó có CLB sáo H'Mông.

Xã hội hóa hoạt động CLB tạo nguồn kinh phí: đến giai đoạn hiện nay, CLB sáo H'Mông (và nhiều CLB khác) dưới sự quản lý của TTVHĐA tỉnh Sơn La. Từ mục đích thu hút, tập hợp người yêu thích học sáo H'Mông, trao truyền cho thế hệ trẻ ý thức bảo tồn, phát huy giá trị di sản nghệ thuật di sản sáo H'Mông độc đáo, đặc sắc của người H'Mông, do đó, chủ trương TTVHĐA tỉnh Sơn La không thu phí của học viên khi tham gia CLB, nội dung này được quán triệt, thực hiện nghiêm hàng chục năm qua. Tuy vậy, các thành viên trong CLB tự nguyện đóng góp, trang trải, duy trì tổ chức, sinh hoạt như nước uống cho giáo viên, học viên, khánh tiết buổi đánh giá, kiểm tra cuối khóa và nhiều khoản chi khác. Tùy theo khả năng tài chính cá nhân (hầu hết học sinh phổ thông không có kinh phí) đóng góp, lập quỹ nội bộ. Sự việc này kéo dài nhiều năm, gây khó khăn khi CLB sáo H'Mông muốn mở rộng hoạt động giao lưu, tổ chức liên kết các CLB khác, tạo sân chơi đa dạng hơn.

Để giải quyết tình trạng thiếu kinh phí, trong nội dung này kiến nghị với BGD.TTVHĐA tỉnh Sơn La:

Vận dụng linh hoạt chính sách, chế độ tự chủ theo tinh thần *chỉ thị số 32/2008/CT-BVHTTDL về đẩy mạnh và nâng cao hiệu quả hoạt động xã hội hóa các lĩnh vực văn hóa, thể thao và du lịch* do bộ trưởng BVHTTDL ban hành ngày 8/4/2008. Mục II: Những nhiệm vụ trọng tâm nêu rõ: ưu tiên đầu tư kinh phí, cơ sở vật chất cho phát triển văn hóa, thể thao và du lịch cho miền núi, vùng sâu, vùng xa, vùng đồng bào dân tộc thiểu số; các loại hình nghệ thuật, thể thao dân tộc tiêu biểu...giữ gìn các giá trị văn hóa dân tộc...có chính sách khuyến khích các thành phần kinh tế, cá nhân, tổ chức xã hội đầu tư phát triển các loại hình và các đối tượng này.

Để triển khai, áp dụng chỉ thị 32/2008/CT-BVHTTDL, cần thu hút các nguồn hỗ trợ, tự nguyện đóng góp kinh phí bảo tồn di sản văn hóa tộc người, trong đó có sáo H'Mông. Trên thực tế, một số cơ sở du lịch, đơn vị sản xuất sẵn sàng hợp tác, đóng góp kinh phí, nhưng TTVHĐA tỉnh Sơn La chưa xây dựng chế tài, văn bản quy định nên hoạt động CLB sáo H'Mông duy trì sinh hoạt ở mức độ tối thiểu, chưa phát triển mạnh, có chiều sâu.

Khi giải quyết thông thoáng xã hội hóa, nguồn kinh phí tài trợ giúp CLB sáo H'Mông phát huy lợi thế, nâng cao chất lượng, thu hút đông đảo mọi tầng lớp nhân dân tham gia, đặc biệt tạo điều kiện cho học sinh THCS, THPT, PTDTNT có sáo H'Mông cá nhân, chủ động học tập, phát triển tài năng từ sớm. Đồng thời, nguồn kinh phí xã hội hóa đầu tư vào trang thiết bị học tập: máy chiếu, máy tính (tăng hiệu quả, chất lượng dạy học), giúp học viên tiếp cận phương pháp học online/trực tuyến. Nguồn kinh phí từ xã hội hóa nâng cấp, hiện đại phòng học: tạo vách cách âm, điều hòa, hạn chế âm thanh, tiếng động lọt ra ngoài, ảnh hưởng hoạt động chung TTVHĐA. Ngoài ra, xã hội hóa là giải pháp thúc đẩy học đi đôi với hành, từ CLB sáo H'Mông, giáo viên, học viên tham gia nhiều hoạt động nghệ thuật phổ thông, đại chúng, tích lũy kiến thức kinh nghiệm từ thực tế.

Kết hợp bồi dưỡng kiến thức âm nhạc với học sáo H'Mông: như đã trình bày, năm 2022 TTVHĐA tỉnh Sơn La tổ chức lớp bồi dưỡng kiến thức âm nhạc (lý thuyết, xướng âm) cho 2 đối tượng ở CLB hát dân, sáo H'Mông đã thu nhận nhiều kết quả tích cực. Qua đó, học viên 2 CLB lần đầu hiểu nốt nhạc, 5 dòng kẻ, khóa, trường độ, tiết nhịp, quãng, xướng âm 1 giai điệu. Những kiến thức âm nhạc cơ bản là điều kiện đầu tiên để học viên có thể tự học, tự luyện tập sáo H'Mông ngoài giờ lên lớp, đồng thời là căn cứ khẳng định để học, tiếp thu nhanh, đạt chất lượng cách hát dân ca, diễn tấu sáo H'Mông. Do đó, kiến thức lý thuyết âm nhạc, xướng âm hỗ trợ

hiệu quả để người học đọc nhạc, chủ động tập bài ở nhà. Tuy vậy, do chưa thông báo, chuẩn bị nên học viên chép nhạc vào vở ô ly, đi học chưa đều.

Hè 2023 đang đến, lớp bồi dưỡng kiến thức âm nhạc đã mở, thu hút trên 20 học viên 2 CLB hát dân ca, sáo H'Mông, mang lại nhiều niềm vui, tin tưởng của người học. Rút kinh nghiệm hè 2022, năm nay TTVHĐA tỉnh Sơn La chuẩn bị đầy đủ vở chép nhạc, phương tiện dạy học: bảng, phấn, đàn Phím điện tử (thay Piano). Đồng thời tiến hành điếm danh theo buổi học. Tất cả đang tạo sự thay đổi nhận thức, không chỉ đến học theo sở thích, mà còn là trách nhiệm bản thân để tích lũy nhiều hơn kiến thức âm nhạc, đạt hiệu quả học hát dân ca, sáo H'Mông.

Tổ chức biểu diễn kết hợp với các CLB khác: sự gắn bó tự nhiên giữa CLB hát dân ca và sáo H'Mông tạo mối quan hệ tương tác gần gũi, hoạt động của CLB này ảnh hưởng, tác động lẫn nhau. Những năm gần đây, 2 CLB thường xuyên hỗ trợ, bổ sung tiết mục vào buổi đánh giá cuối khóa hè. Tuy vậy, chưa hình thành liên kết chặt chẽ, để hoạt động 2 CLB đa dạng, phong phú, trước hè 2023 phòng văn hóa văn nghệ tổ chức cuộc họp, tất cả thống nhất: ghép 2 buổi kiểm tra khóa học diễn tấu sáo H'Mông, hát dân ca thành 1 buổi báo cáo kết quả học tập, tạo điều kiện xây dựng chương trình biểu diễn ca hát, độc tấu nhạc cụ. Đồng thời tuyên truyền rộng rãi, mời bạn bè, gia đình, người quan tâm, yêu thích âm nhạc đến dự, chia vui, tạo hình thức sinh hoạt nghệ thuật dân gian, vừa thực hiện nhiệm vụ bảo tồn, phát huy giá trị di sản văn hóa tộc người, vừa quảng bá, phổ biến vào đời sống xã hội tại tỉnh Sơn La.

Từ cách kết hợp biểu diễn sáo H'Mông, hát dân ca giữa 2 CLB là cơ sở hình thành hướng đi mới, tổng hợp, lồng ghép kết quả hoạt động các CLB vào cuối dịp hè, tổ chức thành buổi liên hoan ca, múa, nhạc dành cho tất cả mọi người cùng tham gia, thưởng thức. Đây là ý tưởng, phương án

chuẩn bị cho hè 2024, để thực hiện còn nhiều việc giải quyết như: nguồn kinh phí, địa điểm, thời gian. Tất cả cần chuẩn bị kỹ, kế hoạch chi tiết, đảm bảo thực hiện thành công.

Tóm lại, CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La đã và đang duy trì hoạt động, mặc dù còn nhiều khó khăn, thách thức, nhưng những thay đổi, chuyển biến tích cực sẽ đem lại sức phát triển mới, thu hút nhiều tầng lớp xã hội tham gia, sinh hoạt, góp phần nâng cao trình độ dân trí, nhận thức về sáo H'Mông, loại nhạc cụ tộc người độc đáo, đặc sắc, nhưng dễ học, phổ cập đại chúng, nhưng đang đạt tới trình độ chuyên nghiệp do nhận được quan tâm, chú ý của nhiều nhạc sĩ, nghệ sĩ Việt Nam.

Tiểu kết

Sau khi trình bày thực trạng dạy học sáo H'Mông (chương 2), toàn bộ nội dung chương 3 nêu một số biện pháp nâng cao chất lượng dạy học. Để biện pháp phù hợp thực tế, phần đầu chương 3 đề cập những thuận lợi, khó khăn trong dạy học sáo H'Mông, loại nhạc cụ tộc người được UBND tỉnh Sơn La đưa vào chủ trương bảo tồn, phát huy bản sắc văn hóa tộc người. Để thực hiện tốt nhiệm vụ, TTVHĐA tỉnh Sơn La khuyến khích, động viên các tầng lớp xã hội tham gia, sinh hoạt CLB sáo H'Mông, đặc biệt đối tượng các em học sinh THCS, PTTH, PTDTNT. Những khó khăn phát sinh khi tổ chức hoạt động CLB như: cơ sở vật chất thiếu, cách dạy truyền ngón, truyền khẩu bộc lộ hạn chế khi người học sáo H'Mông khó khăn tự học, luyện tập. Do đó từ năm 2022, TTVHĐA tỉnh Sơn La quyết định mở lớp bồi dưỡng kiến thức nhạc: lý thuyết, xướng âm nhằm giải quyết dứt điểm tình trạng mù nhạc, không để người dạy lối truyền ngón, truyền khẩu, chuyển sang dạy học theo bản phổ. Những thay đổi đó bắt đầu phát huy tích cực trên nhiều phương diện: người học sáo H'Mông có thể xướng âm các bài sáo, tự luyện tập theo hướng dẫn của giáo viên trên lớp và ở nhà.

Quá trình dạy học theo bản phổ được trình bày chi tiết, đầy đủ các bước: từ giao bài hướng dẫn cách đọc giai điệu đến ghi nhớ, học thuộc lòng, biểu diễn báo cáo. Để thúc đẩy học tập đạt hiệu quả, giải pháp nâng cao chất lượng yêu cầu người học hiểu, nắm vững phương pháp tự học, luyện tập sáo H'Mông qua các nội dung: xây dựng kế hoạch tự học; luyện cách học tập trung; cách chỉnh sửa lỗi, sai trong luyện tập; tích cực xem, nghe clip biểu diễn sáo H'Mông trên các phương tiện truyền thông.

Cuối chương 3 trình bày mục: tăng cường tổ chức biểu diễn sáo H'Mông trong hoạt động du lịch, quảng bá văn hóa Sơn La, tại các trường phổ thông. Mục đích giúp người học, các em học sinh rèn luyện bản lĩnh diễn tấu, chủ động tham gia chương trình nghệ thuật: liên hoan, hội diễn, hình thành phẩm chất, nhân cách con người Việt Nam mới.

Những kiến nghị của người viết luận văn hướng đến tìm kiếm nguồn kinh phí qua hoạt động xã hội hóa, đảm bảo CLB sáo H'Mông phát triển ổn định, bền vững, đồng thời khẳng định biểu diễn kết hợp giữa các CLB: hát dân ca, sáo H'Mông tạo nên sức mạnh tổng hợp, hình thức đa dạng để CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La trở thành nơi thu hút quần chúng nhân dân tham gia học tập, thưởng thức giá trị nghệ thuật tộc người đặc sắc, độc đáo nơi đây.

KẾT LUẬN

CLB sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La là một trong nhiều CLB văn hóa, nghệ thuật, thể thao được thành lập cách đây hơn 10 năm. Theo thời gian, hoạt động của CLB sáo H'Mông duy trì tương đối ổn định, thu hút nhiều người tham gia học. Là mô hình CLB phổ thông, đại chúng, đối tượng của CLB sáo H'Mông thuộc nhiều thành phần xã hội, giới, tuổi có chung sở thích, đam mê diễn tấu sáo H'Mông. Để sáng tỏ quá trình hoạt động, luận văn: *Dạy học sáo H'Mông cho học viên tại Trung tâm văn hóa-điện ảnh tỉnh Sơn La* có kết cấu 3 chương, đảm bảo trình tự nghiên cứu. Chương 1 có tiêu đề: Cơ sở lý luận, giới thiệu dạy học sáo H'Mông tại TTVHĐA tỉnh Sơn La, gồm các mục, tiểu mục theo nội dung trình bày. Đầu tiên nêu một số khái niệm, giải thích từ dạy học, dạy học nhạc cụ vùng Tây Bắc đến dạy học sáo H'Mông. Những khái niệm làm sáng tỏ thực trạng cách dạy học truyền ngón, truyền khẩu diễn ra trước năm 2022 tại CLB sáo H'Mông. Sau khi nêu rõ khái niệm, mục khái quát TTVHĐA tỉnh Sơn La trình bày cơ cấu tổ chức, đội ngũ cán bộ, cơ sở vật chất để nêu rõ mô hình hoạt động CLB sáo H'Mông với những đặc thù riêng. Phần cuối giới thiệu chương trình dạy học sáo H'Mông, qua đó học viên hiểu, nắm vững chương trình, chủ động tham gia học. Chương 2 tập trung vào thực trạng dạy học sáo H'Mông cho đối tượng quần chúng nhân dân. Để diễn tấu sáo H'Mông, đầu tiên học viên được giáo viên giới thiệu cấu tạo qua so sánh khác biệt giữa sáo H'Mông với sáo Trúc Việt từ đặc điểm lỗ thổi có lưỡi gà (bằng đồng) đến vị trí lỗ bấm, giới hạn tầm âm. Qua các buổi dạy, học viên được giáo viên hướng dẫn hoàn thiện dần một số kỹ thuật (cơ bản) để thực hiện được những làn điệu dân ca Thái, H'Mông phổ biến trên Sơn La, đồng thời luyện tập diễn tấu một số ca khúc mang âm hưởng âm nhạc vùng Tây Bắc. Do điều kiện hạn chế của học viên (chưa biết lý thuyết, xướng âm) nên phương pháp truyền ngón, truyền khẩu được áp dụng suốt

quá trình học. Để đánh giá đúng năng lực học viên, CLB dành 1 buổi báo cáo kết quả vào cuối khóa, phân 3 loại: giỏi, khá, trung bình. Mục đích khuyến khích, động viên người học, đồng thời thực hiện nhiệm vụ trao truyền lại cho thế hệ hôm nay những giá trị nghệ thuật tộc người độc đáo tại Sơn La. Chương 3 trình bày một số giải pháp nâng cao chất lượng dạy học sáo H'Mông, để nêu giải pháp, phần đầu chương 3 nêu thuận lợi, khó khăn thách thức biểu hiện trong quá trình hoạt động CLB sáo H'Mông. Giải pháp tập trung vào 3 nội dung chính: mở lớp bồi dưỡng kiến thức lý thuyết âm nhạc, xướng âm giúp người học có thể đọc nhạc, học theo bản phổ, chấm dứt tình trạng truyền ngón, truyền khẩu trước đây. Đưa ra yêu cầu tự học, tự luyện tập với một số phương pháp phát triển khả năng cá nhân, chỉnh sửa lỗi sai, tậ bẩm sinh. Cuối chương 3 là giải pháp tăng cường tổ chức biểu diễn sáo H'Mông trong hoạt động du lịch, quảng bá văn hóa Sơn La, trong các trường phổ thông hiện nay. Qua đó, người viết luận văn đề xuất một số ý kiến nhằm nâng cao chất lượng dạy học sáo H'Mông, phổ biến và lan tỏa hoạt động của CLB sáo H'Mông ra ngoài đời sống, sinh hoạt người dân tại tỉnh Sơn La.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Nguyễn Hoàng Anh (2013), *Âm nhạc truyền thống Huế trong giảng dạy sáo trúc tại Học viện âm nhạc Quốc Gia Việt Nam*, Luận văn Thạc sĩ phương pháp dạy học âm nhạc, Học viện Âm nhạc Quốc gia Việt Nam.
2. Sầm Thị Ngọc Ánh (2014), *Dân ca Tày – Nùng - Mông trong giảng dạy sáo trúc tại Trường Cao đẳng Văn hoá Nghệ thuật Việt Bắc*, Luận văn Thạc sĩ phương pháp dạy học âm nhạc, Học viện Âm nhạc Quốc gia Việt Nam
3. Nguyễn Ngọc Bảo, Hà Thị Đức (1999), *Hoạt động dạy học*, Nxb Giáo dục.
4. Nguyễn Lăng Bình (2010), *Dạy và học tích cực*, Nxb Đại học Sư phạm, Hà Nội.
5. Nguyễn Lăng Bình (chủ biên), Đỗ Hương Trà (2018), *Dạy và học tích cực - một số phương pháp và kỹ thuật dạy học*, in lần thứ ba, Nxb Đại học sư phạm.
6. Nguyễn Văn Cường (2012), *Lý luận dạy học hiện đại*, Nxb Đại học Sư phạm Hà Nội.
7. Phạm Hữu Dực (2018), *Dạy sáo trúc cho sinh viên Trường Đại học Sân khấu Điện ảnh*, Luận văn Thạc sĩ lý luận và phương pháp dạy học âm nhạc, Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung Ương.
8. Vũ Cao Đàm (2007), *Phương pháp luận nghiên cứu khoa học* (xuất bản lần thứ 14), Nxb Khoa học và kỹ thuật.
9. Hà Thị Hoa (2014), *Nhập môn âm nhạc cổ truyền*, Nxb Âm nhạc, Hà Nội
10. Phạm Thị Hòa và Ngô Thị Nam (2004), *Giáo dục âm nhạc, Tập 1*, Nxb Đại học Sư phạm.
11. Trần Mạnh Hùng (2014), *Giảng dạy nhạc tài tử cho sáo trúc bậc Đại học tại Học Viện Âm nhạc Huế*, Luận văn thạc sĩ phương pháp dạy học âm nhạc, Học viện Âm nhạc Quốc gia Việt Nam.
12. Nguyễn Sinh Huy - Nguyễn Văn Lê (1999), *Giáo dục học đại cương*, Nxb Giáo dục

13. Đào Việt Hưng (1999), *Tìm hiểu điệu thức dân ca người Việt Bắc Trung Bộ*, Viện Âm nhạc, Nxb Âm nhạc, Hà Nội.
14. Phạm Tú Hương (2004), *Lý thuyết âm nhạc cơ bản*, Nxb Đại học Sư phạm.
15. Vũ Thị Thanh Hương (2016), *Dạy học làn điệu Chèo cổ trong bộ môn sáo trúc tại Trường Cao đẳng nghệ thuật Hà Nội*, Luận văn Thạc sĩ lý luận và phương pháp dạy học Âm nhạc, Đại học Sư phạm Nghệ thuật Trung Ương.
16. Nguyễn Lan Hương (2020), *Nâng cao chất lượng giảng dạy hát dân ca cho học sinh thanh nhạc trường Trung cấp Văn hoá, Thể thao và Du lịch Bắc Giang*, Luận văn Thạc sĩ phương pháp dạy học Âm nhạc, Học viện Âm nhạc Quốc gia Việt Nam.
17. Xuân Khải (1982), “Nhạc cổ truyền trên con đường dân tộc – hiện đại”, *Tạp chí Âm nhạc số 1*, trang 12.
18. Xuân Khải (2004), *Dân ca Việt Nam*, Nxb Thanh Niên.
19. Mã A Lệnh - Từ Ngọc Vụ (2015), *Tiếp cận Văn hóa H'Mông* - Nxb Văn hóa Dân Tộc.
20. Hoàng Long- Hoàng Lân (2010), *Phương pháp dạy học Âm nhạc*, Nxb Đại học Sư phạm.
21. Phạm Phúc Minh (1991), *Tìm hiểu dân ca Việt Nam*, Nxb Âm nhạc, Hà Nội.
22. Ngô Thị Nam (2001), *Phương pháp dạy học âm nhạc*, Nxb Giáo dục.
23. Ngô Thị Nam, Trần Nguyên Hoàn, Trần Minh Trí (2004), *Âm nhạc và phương pháp giáo dục Âm nhạc tập 1, 2*, Nxb Giáo dục.
24. Bùi Huyền Nga (2008), *Lý luận âm nhạc cổ truyền Việt Nam*, tài liệu lưu hành nội bộ, Học viện Âm nhạc Quốc gia Việt Nam.
25. Tú Ngọc (chủ biên) (2000), *Âm nhạc mới Việt Nam tiến trình và thành tựu*, Viện Âm nhạc xuất bản.
26. Nhiều tác giả (2005), *Sơn La đất nước con người và tiềm năng*, Nxb Thông tấn.

27. Nhiều tác giả (2010), *Dạy và Học tích cực - Một số phương pháp và kỹ thuật dạy học*, Nxb Đại học Sư phạm.
28. Nhiều tác giả (2010), *Văn kiện đại hội Đảng bộ tỉnh Sơn La lần thứ XIII, nhiệm kỳ 2010-2015*.
29. Nhiều tác giả (2010), *Quy hoạch phát triển sự nghiệp Văn hoá tỉnh Sơn La giai đoạn 2010- 2020*, Sở Văn hoá, Thể thao và Du lịch Sơn La
30. Nhiều tác giả (2010), *Tập ca khúc Về với Sơn La*, TT Văn hóa tỉnh Sơn La.
31. Nhiều tác giả (2011), *Đề án đổi mới, nâng cao chất lượng đào tạo các Trường Văn hoá Nghệ thuật giai đoạn 2011- 2020*, Lưu hành nội bộ.
32. Nhiều tác giả (2013), (Ban dân tộc tỉnh Sơn La chủ biên), *Thống kê dân số tỉnh Sơn La năm 2013*, Nxb Thống kê.
33. Nhiều tác giả (2014), *Tập ca khúc Sơn La khúc tình ca mới*, Hội liên hiệp văn học nghệ thuật tỉnh Sơn La.
34. Nông Thị Ninh - Hồng Thao (2011), *Âm nhạc dân gian một số dân tộc thiểu số phía Bắc Việt Nam*, Nxb Văn hóa Dân tộc.
35. Lê Vinh Quốc (2011), *Chuyên đề đổi mới dạy học theo khoa học Giáo dục hiện đại*, Nxb ĐHSP Tp.HCM.
36. Hoàng Sơn (1991), *Âm nhạc dân gian Việt Nam- Khí nhạc (trong sách “Dân ca Châu Á- Thái Bình Dương, Nxb Trung tâm Văn hóa Châu Á Thái Bình Dương Unesco- Nhật Bản (“Folk songs of Asia and Pacific”. Asia/Pacific Cultural Centre fore UNESCO – ACCU), Japan.*
37. Chu Thái Sơn -Trần Thị Thu Thủy, *Văn hóa Tộc người H'Mông*, Nxb Quân Đội nhân dân.
38. Chí Thanh (1998), *Di sản múa dân gian vùng Tây Bắc*, Nxb Văn hóa dân tộc.
39. Nguyễn Đức Thao (2015), *Nghiên cứu một số bài dân ca Jrai – Bahnar phù hợp với tính năng diễn tấu của sáo trúc ở 3 năm đầu bậc Trung cấp 6 năm tại Học viện Âm nhạc Quốc gia Việt Nam*, Luận văn Thạc sĩ

phương pháp giảng dạy âm nhạc (sáo trúc), Học viện Âm nhạc Quốc gia Việt Nam.

40. Nguyễn Mạnh Tiến (2017) *Những đỉnh núi du ca*, Nxb Tri thức.
41. Trần Hoàng Tiến (chủ biên) (2019), *Nhạc khí dân tộc vùng Tây Bắc Việt Nam trong hoạt động giáo dục phổ thông dân tộc nội trú (tại tỉnh Hòa Bình, Sơn La)*, Nxb Hồng Đức.
42. Nguyễn Thị Trang (2018), *Giảng dạy các tác phẩm mới cho sáo trúc hệ Trung cấp tại Trường Cao đẳng Nghệ thuật Hà Nội*, Luận văn Thạc sĩ phương pháp dạy học Âm nhạc (sáo trúc), Học viện Âm nhạc Quốc gia Việt Nam.
43. Nguyễn Văn Tuấn (2009), Tài liệu bài giảng *Lý luận dạy học*, Trường Đại học Sư phạm Kỹ thuật thành phố Hồ Chí Minh.
44. Nguyễn Anh Tuấn (2012), *Biện pháp quản lý hoạt động đào tạo của Hiệu trưởng Trường Trung cấp VHNT&DL tỉnh Sơn La*, Luận văn Thạc sĩ quản lý giáo dục, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội.
45. Nguyễn Quang Uẩn (chủ biên), Nguyễn Văn Lũy, Đinh Văn Vang (2014), *Giáo trình tâm lý học đại cương*, Nxb Đại học Sư phạm.
46. Tô Vũ (2002), *Âm nhạc Việt Nam truyền thống và hiện đại*, Nxb Văn hóa Dân tộc - Viện Âm nhạc.
47. Phạm Viết Vượng (1998), *Giáo dục học*, Nxb Văn hóa Thông tin.
48. V.A.Vakhrameep (Vũ Tự lân dịch),(1993), *Lý thuyết âm nhạc cơ bản*, Nxb Âm nhạc

**BỘ GIÁO DỤC VÀ ĐÀO TẠO
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM NGHỆ THUẬT TRUNG ƯƠNG**

NGUYỄN MINH HẢI

**DẠY HỌC SÁO H'MÔNG CHO HỌC VIÊN
TẠI TRUNG TÂM VĂN HÓA - ĐIỆN ẢNH TỈNH SƠN LA**

PHỤ LỤC LUẬN VĂN

Hà Nội, 2023

MỤC LỤC

Phụ lục 1: MỘT SỐ LÀN ĐIỀU DÂN CA, BÀI HÁT TRONG DẠY HỌC SÁO H'MÔNG	114
Phụ lục 2: CHƯƠNG TRÌNH DẠY HỌC SÁO H'MÔNG	121
Phụ lục 3: DANH SÁCH NGƯỜI HỌC SÁO H'MÔNG	123
Phụ lục 4: THỐNG KÊ KẾT QUẢ HỌC SÁO H'MÔNG.....	130
Phụ lục 5: BÀI GIẢNG LÝ THUYẾT ÂM NHẠC CƠ BẢN, XƯỚNG ÂM.....	137
Phụ lục 6: MỘT SỐ HÌNH ẢNH.....	139

Phụ lục 1
MỘT SỐ LÀN ĐIỀU DÂN CA, BÀI HÁT TRONG DẠY HỌC
SÁO H'MÔNG

INH LÀ ƠI

Dân ca Thái

Inh là ơi. Sao noọng ơi. Khấp núi
 rừng Tây Bắc sáng ngời. Mùa xuân đến ngàn
 hoa hé cười. Inh là ơi. Sao noọng ơi.

RU CON

Dân ca H'Mông

Dịch lời Việt: Lê Cát Trọng Lý

Bé có nghe cây ngô cười, gió lén nhìn vào nhà, em chưa ngủ. Rét tháng
 ba, cây ngô ngủ, bé lén nhìn mẹ buồn không đi ngủ.

TUAJ PEB HMOOB LUB ZOS

(Gùì hàng về bản)

Dân ca H'Mông

Puas thaums i peb moob, muab nqueb lug hloov tse.

Naav tsho yog tawv ntoo. Tsi paub lub teeb ci,

Xyoo tshab lub paaj tawg, moob pluag tsi xyiv faab. Nyob zeb zog tshaib

plaab nis nuas. Moob ncu yawg koob huj, muaj mom

zeej tuaj toj sab. Sawv dlaws xyiv faab. Muaj ntaub naav muaj ntsev

noj. Muaj lub teeb ci me yau kawg. Peb suav dlawv nis nuav tau

zoo. Qheb xyoo tshab paaj tawg. Me hluas nkauj ua zam,

peb ua noj ua haus. Tshuv quej nrov vaaj vog. Moob ncu yawg koob

huj. Moob ncu yawg koob huj. Moob ncu yawg koob huj.

BÀI CA TRÊN NÚI

*Bay bổng- Tha thiết**Nhạc: Nguyễn Văn Thương**Tri.....**Lời: Tô Hoài*

Ó... đầu trời có sao chiều sao sớm.

Đầu núi kia có (ơ) hai người. Dù đi cùng

trời, dù đi khắp núi, trời chi có chi có sao sớm sao chiều.

Núi chi có hai người, hai người yêu nhau.

TỪ TRÊN ĐỈNH NÚI

(1959)

*Vừa phải- Tha thiết**Nhạc và lời: Nguyễn Nhung*

Ư à ư a nịa mây nhùa ơ. Mẹ sinh
 con từ trên đỉnh núi. Gió vờn cánh hoa đào giữa rừng chim
 ca (ia). Lúa bạt ngàn ôm đỉnh núi. Hết cuộc đời
 xưa tấm tối. Ư à ư a nịa mây nhùa ơ.
 Giờ đây con ơi con như cành lá mùa xuân vươn lên cùng đất
 nước đang nảy lộc đâm chồi. Kia trông ánh điện như sao trời bùng
 lên soi bước con trên đường. Đi xây tương lai về trên núi non hùng
 vĩ. Mẹ mừng con lớn. Ư a ư a nịa mây nhùa
 ơ. ...ơ. Nhìn mắt con long lanh ngời sáng. Như vì
 sao thấy hình con giữa tương lai (ia). Đứng vươn mình ôm tổ quốc.
 Gió hòa bình dâng tiếng hát Ư a ư a nịa mây nhùa ơ (hừm).

Sơn La tình yêu đôi mình

Ơ hớ em cô gái vùng cao
Tiếng hát em ngân vang giữa đại ngàn
Ơi chàng trai, Ơi cô gái mùa đã về
Rủ nhau xuống núi... tìm người thương ở hớ

Sáng tác: Phạm Trường

A

Mùa xuân về trên thành phố Sơn La, cánh hoa mang tên người chiến sĩ, xuân về nở

6

rộ khoe sắc thắm công trình thế kỷ điệu múa xòe hoa. cảnh đẹp Sơn

11

La không nơi nào có được, nhành hoa ban như người con gái Thái, sông Đà hùng vĩ non

16

sông nặng tình, men rượu cần ngọt lim bờ môi ai. Về bên em, Sơn
Về bên em, chiều

24

La mùa này đẹp lắm, xuống chợ tình, anh lạc vào hồn em, nụ cười
nay trên đồi Khau cạ, cô gái bản Lầu, dịu dàng như bông mai, nhớ năm

31

duyên e ấp thẹn thùng, khi trở về lòng bao lưu luyến, ôi Sơn
xưa Bác về thăm căn dặn, dân tộc ta phải đoàn kết yêu thương, ôi Sơn

35

La nơi ta hò hẹn, trợn nghĩa trợn tình xây dựng tương lai.
La tình yêu đôi mình, phố núi đậm tình yêu em và anh.

CHÈ QUÊ TÔI

MÙI HÁI

Plông dư chi tâu lo xua tề sơ Tia sù
bạn chứa một lần về thăm quê tôi Tà sù

lênh tư chi tâu tua sù tề Sơ Tia sù Lù xia
Ai chứa một lần lên vung quê chè Tà sù để lòng

chờ giò dông i dáu Trau si nành
nhớ đây với một lần mãi trong đời

Tông Sù Xia Xia blông dua dua Xia
Cây chè cao cao lá xanh xanh thăm

Pa Sù Ka di trở
lương chè đậm dà còn

nhỏ hâu xia
mãi trong ta

chi mua Thâu Tư Gia Ơ..... Ê.....
không bao giờ phai mở Ơ..... Ê...

De pê trông xu dề
kia sườn núi chè xanh

pa dờ pâu No hay Cư Chia no chia ló dề
xanh thăm rừng bghê lời hát "Lù Tra" bao mển yêu

Tia Sù ơi
Tà sù ơi

XUÂN VỀ BẢN MÈO

Sáng tác: Tiến Vượng

The musical score for "Xuân Về Bản Mèo" is presented in a single system with eight staves. The notation is in treble clef with a key signature of two flats. The score includes various rhythmic values and performance markings. The first staff begins with a trill (trm) over a quarter note, followed by a series of eighth and sixteenth notes. The second staff continues with similar rhythmic patterns, including a trill. The third staff features a sequence of eighth notes with accents (v) and trills. The fourth staff shows a mix of eighth and sixteenth notes with trills and accents. The fifth staff continues with eighth notes and trills. The sixth staff features a series of eighth notes with accents. The seventh staff includes eighth notes with accents and trills. The eighth staff concludes the piece with eighth notes, trills, and a final double bar line.

Phụ lục 2

CHƯƠNG TRÌNH DẠY HỌC SÁO H'MÔNG

Buổi	Số tiết	Nội dung	Yêu cầu người học	Ghi chú
1	5	Giới thiệu sáo H'Mông	- Cách đặt môi - Lấy hơi - Vị trí lỗ bấm	
2	5	Cách thổi và bấm từng âm từ thấp lên cao và ngược lại	- Âm thanh nghe đều đặn, rõ - Cách bịt, chặn, mở lỗ bấm để âm phát ra đúng vị trí cao độ	
3	5	Tập làn điệu dân ca H'Mông, Thái: - Inh Lả ơi - Gùi hàng về bản	- Hơi đều đặn. - Phương pháp nén hơi ở bụng, đẩy ra kết hợp với môi, lưỡi áp lỗ thổi	
4	5	Hướng dẫn học bài: <i>Inh Lả ơi</i> (dân ca Thái)	- Cách bịt, mở ngón tạo âm lướt, tô điểm	
5	5	Hướng dẫn học bài: <i>Gùi hàng về bản</i> (dân ca H'Mông)	- Cách nén tạo hơi dài. - Cách đánh lưỡi đơn	
6	5	Ôn, luyện tập thành thạo 2 làn điệu: <i>Inh Lả ơi; Gùi hàng về bản</i>	- Cách vuốt nốt - Cách đánh lưỡi đơn	
7	5	Hướng dẫn học bài: <i>Bài ca trên núi</i> (sáng tác: Nguyễn Văn Thương)	- Cách rung hơi - Vuốt rõ các nốt từ dưới lên trên và ngược lại	
8	5	Hướng dẫn học bài: <i>Từ trên đỉnh núi</i> (sáng tác: Nguyễn Văn Thương)	- Củng cố các nội dung yêu cầu vuốt nốt, rung	

		Nhung)	hơi	
9	5	Hướng dẫn học bài: <i>Từ trên đỉnh núi</i> (sáng tác: Nguyễn Nhung)	- Cách lấy nốt	
10	5	Ôn tập và chọn một trong các ca khúc trong tập <i>Về với Sơn La</i> hoặc bài: <i>Xuân về bản Mèo</i> (sáng tác: Tiến Vượng)	- Thành thạo các bài đã học - Chủ động chọn 1 bài để biểu diễn	
11	5	Ôn tập các bài đã học	Luyện tập biểu diễn sáo H'Mông	
12	5	Biểu diễn báo cáo	- Thuộc bài - Biểu diễn lưu loát	
Tổng cộng	60 t	Đạt mục đích biết diễn tấu sáo H'Mông lưu loát một số ca khúc, làn điệu dân ca H'Mông	Hoàn thành kỹ thuật cơ bản thổi sáo H'Mông	

Phụ lục 3**DANH SÁCH NGƯỜI HỌC SÁO H'MÔNG**

Năm 2010:

TT	Họ tên	Dân tộc	Ghi chú
1	Vàng A Sua	H'Mông	
2	Giàng Mí	H'Mông	
3	Lý Tu Sùa	H'Mông	
4	Đinh Văn Bách	Mường	
5	Lò Văn Ty	Thái	
6	Sùng A Mây	H'Mông	
7	Giàng Thị Sa	H'Mông	
8	Nguyễn Đức Tỏ	Kinh	
9	Lùng Sờ U	Khơ Mú	
10	Đỗ Văn Mạnh	Kinh	
11	Bùi Thị Thu	Mường	

Năm 2011:

TT	Họ tên	Dân tộc	Ghi chú
1	Lò Thảo Dũng	Thái	
2	Vi Thị Lả	Thái	
3	Giàng A Mung	H'Mông	
4	Nguyễn Thị Huyền	Kinh	
5	Lùng My	Khơ Mú	
6	Vàng Quây Lu	H'Mông	
7	Sùng Páo	H'Mông	
8	Đinh Thị Hân	Kinh	
9	Lủ U Tờ	Khơ Mú	
10	Bùi Thu Thủy	Mường	

Năm 2012:

TT	Họ tên	Dân tộc	Ghi chú
1	Lường Thị Hòa	Thái	
2	Lò Văn Giao	Thái	
3	Sùng A Pua	H'Mông	
4	Lương Thế Vỹ	Kinh	
5	Lù Cửa	Khơ Mú	

Năm 2013:

TT	Họ tên	Dân tộc	Ghi chú
1	Lùng A Pủa	H'Mông	
2	Vàng Sùng Ly	H'Mông	
3	Sàng Củng	H'Mông	
4	Trần Đình Quang	Kinh	
5	Lùng Tu	Khơ Mú	
6	Giàng Quây	H'Mông	
7	Sùng A Vả	H'Mông	
8	Nguyễn Văn Bê	Kinh	
9	Lủ Thị Inh	Khơ Mú	
10	Bùi Thị Nguyệt	Mường	
11	Nguyễn Văn Tơ	Kinh	
12	Bàn Thị Lả	Dao	

Năm 2014:

TT	Họ tên	Dân tộc	Ghi chú
1	Pủa Siu	H'Mông	
2	Lý A Sùng	H'Mông	
3	Giàng Pú	H'Mông	

4	Vũ Bá Tước	Kinh	
5	Lù Ma	Khơ Mú	
6	Sùng Tu	H'Mông	
7	Thào A Su	H'Mông	
8	Lý Sao	H'Mông	
9	Lủ Ả	Khơ Mú	
10	Đình Thị Na	Mường	
11	Nguyễn Văn Bộ	Kinh	
12	Bàn Seo Dinh	Dao	
13	Lý Trường Thụ	Dao	
14	Bạc Cầm Bích	Thái	
15	Ngân Thu Thủy	Thái	

Năm 2015:

TT	Họ tên	Dân tộc	Ghi chú
1	Pửa Siu	H'Mông	
2	Lồ Vi Tảo	H'Mông	
3	Giàng Súa	H'Mông	
4	Nguyễn Mạnh Tuấn	Kinh	
5	Lùng Sơ Giang	Khơ Mú	
6	Sào My	H'Mông	
7	Thào Chay	H'Mông	
8	Đỗ Nguyên Thanh	Kinh	
9	Lùng May	Khơ Mú	
10	Quách Thị Huyền	Mường	
11	Lê Xuân Anh	Kinh	
12	Bàn Thị Du	Dao	

13	Lý Văn Cung	Dao	
14	Vì Thị Thu	Thái	
15	Hà Văn Dũng	Thái	
16	Seo Chín	H'Mông	
17	Vàng A Ha	H'Mông	
18	Thào A Quây	H'Mông	

Năm 2016:

TT	Họ tên	Dân tộc	Ghi chú
1	Bàn Thị Lúa	Dao	
2	Triệu Văn Vũ	Dao	
3	Lý Páo	H'Mông	
4	Nguyễn Văn Vĩnh	Kinh	
5	Lù Thị Ca	Khơ Mú	
6	Mã Chay	H'Mông	
7	Thào Mỹ	H'Mông	
8	Lương Bích Thủy	Kinh	
9	Lùng Súa	Khơ Mú	
10	Bạch Cẩm Tuyên	Mường	
11	Nguyễn Vĩnh An	Kinh	
12	Bàn Thị Dương	Dao	
13	Lý Thị Hoa	Dao	
14	Vi Dung	Thái	
15	Hà Văn Trường	Thái	
16	Giàng A Tua	H'Mông	
17	Vàng Sến	H'Mông	

Năm 2017:

TT	Họ tên	Dân tộc	Ghi chú
1	Lồ Lu Đeng	H'Mông	
2	Giàng Pũa	H'Mông	
3	Lý Cung Pao	H'Mông	
4	Đỗ Thị Hợp	Kinh	
5	Triệu Thị Hanh	Dao	
6	Thào Mẩy	H'Mông	
7	Giàng Sao	H'Mông	
8	Nguyễn Thị Trang	Kinh	
9	Lù Vi	Khơ Mú	
10	Đinh Thị Hà	Mường	
11	Trần Thế Dũng	Kinh	
12	Bàn Thị Khả	Dao	
13	Lý Thị Piu	Dao	
14	Vi Thị Lả	Thái	
15	Lò Hà An	Thái	
16	Giàng Páo	H'Mông	

Năm 2018:

TT	Họ tên	Dân tộc	Ghi chú
1	Seo A Mũa	H'Mông	
2	Lùng Máy	H'Mông	
3	Vừ Di	H'Mông	
4	Đỗ Hương Giang	Kinh	
5	Lê Thị Hương	Kinh	
6	Sùng Táy	H'Mông	

7	Thào Dính	H'Mông	
8	Nguyễn Thị Bích Hồng	Kinh	
9	Lùng May	Khơ Mú	
10	Quách Thị Huyền	Mường	
11	Lê Xuân Anh	Kinh	
12	Bàn Thị Du	Dao	
13	Lý Văn Cùng	Dao	
14	Vì Thị Thu	Thái	
15	Hà Văn Dũng	Thái	
16	Seo Chín	H'Mông	
17	Vàng A Ha	H'Mông	
18	Thào A Quây	H'Mông	

Năm 2021:

TT	Họ tên	Dân tộc	Ghi chú
1	Lò Văn Tuấn	Thái	
2	Lò Thị Bích	Thái	
3	Thào Mỹ	H'Mông	
4	Lê Bích Hồng	Kinh	
5	Lùng Tủa	Khơ Mú	

Năm 2022:

TT	Họ tên	Dân tộc	Ghi chú
1	Lường Thị Bân	Thái	
2	Lò Thị Khang	Thái	
3	Giàng A Sính	H'Mông	
4	Trần Lê Hoàng	Kinh	
5	Lù Minh	Khơ Mú	

6	Bàn Thị Lu	Dao	
7	Đinh Thị Phương	Mường	
8	Nguyễn Đức Hà	Kinh	
9	Nguyễn Thọ Xuân	Kinh	

Năm 2023:

TT	Họ tên	Dân tộc	Ghi chú
1	Bàn Thế	Dao	
2	Triệu Vinh	Dao	
3	Lý A Ca	H'Mông	
4	Dương Văn Trung	Kinh	
5	Lù Sua	Khơ Mú	
6	Mã Quy	H'Mông	
7	Thào Mẩy	H'Mông	
8	Nguyễn Thị Băng	Kinh	
9	Lù Sính	Khơ Mú	
10	Bạc Văn Tu	Mường	
11	Nguyễn Thọ	Kinh	
12	Bàn Thị Hoa	Dao	
13	Lý Bích Diệp	Dao	
14	Vi Thị La	Thái	

Phụ lục 4**THỐNG KÊ KẾT QUẢ HỌC SÁO H'MÔNG**

Năm 2010:

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Vàng A Sua	H'Mông	Khá
2	Giàng Mí	H'Mông	Giỏi
3	Lý Tu Sùa	H'Mông	Khá
4	Đình Văn Bách	Mường	Trung bình
5	Lò Văn Ty	Thái	Trung bình
6	Sùng A Mây	H'Mông	Trung bình
7	Giàng Thị Sa	H'Mông	Khá
8	Nguyễn Đức Tỏ	Kinh	Khá
9	Lùng Sờ U	Khơ Mú	Giỏi
10	Đỗ Văn Mạnh	Kinh	Giỏi
11	Bùi Thị Thu	Mường	Khá

Năm 2011:

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Lò Thào Dũng	Thái	Trung bình
2	Vi Thị Lả	Thái	Khá
3	Giàng A Mung	H'Mông	Khá
4	Nguyễn Thị Huyền	Kinh	Khá
5	Lùng My	Khơ Mú	Trung bình
6	Vàng Quây Lu	H'Mông	Khá
7	Sùng Páo	H'Mông	Giỏi
8	Đình Thị Hân	Kinh	Trung bình
9	Lủ U Tờ	Khơ Mú	Khá
10	Bùi Thu Thủy	Mường	Giỏi

Năm 2012:

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Lường Thị Hòa	Thái	Khá
2	Lò Văn Giao	Thái	Giỏi
3	Sùng A Pua	H'Mông	Giỏi
4	Lương Thế Vỹ	Kinh	Trung bình
5	Lù Cửa	Khơ Mú	Trung bình

Năm 2013:

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Lùng A Pủa	H'Mông	Khá
2	Vàng Sùng Ly	H'Mông	Khá
3	Sàng Củng	H'Mông	Giỏi
4	Trần Đình Quang	Kinh	Khá
5	Lùng Tu	Khơ Mú	Trung bình
6	Giàng Quây	H'Mông	Trung bình
7	Sùng A Vả	H'Mông	Giỏi
8	Nguyễn Văn Bê	Kinh	Khá
9	Lủ Thị Inh	Khơ Mú	Trung bình
10	Bùi Thị Nguyệt	Mường	Khá
11	Nguyễn Văn Tơ	Kinh	Giỏi
12	Bàn Thị Lả	Dao	Giỏi

Năm 2014:

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Pủa Siu	H'Mông	Giỏi
2	Lý A Sùng	H'Mông	Giỏi

3	Giàng Pú	H'Mông	Khá
4	Vũ Bá Tước	Kinh	Trung bình
5	Lù Ma	Khơ Mú	Trung bình
6	Sùng Tu	H'Mông	Khá
7	Thào A Su	H'Mông	Giỏi
8	Lý Sao	H'Mông	Giỏi
9	Lủ Ả	Khơ Mú	Trung bình
10	Đinh Thị Na	Mường	Khá
11	Nguyễn Văn Bộ	Kinh	Khá
12	Bàn Seo Dinh	Dao	Khá
13	Lý Trường Thụ	Dao	Trung bình
14	Bạc Cầm Bích	Thái	Giỏi
15	Ngân Thu Thủy	Thái	Khá

Năm 2015:

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Lý Sua	H'Mông	Giỏi
2	Lồ Vi Tảo	H'Mông	Khá
3	Giàng Sua	H'Mông	Khá
4	Nguyễn Mạnh Tuấn	Kinh	Khá
5	Lùng Sơ Giang	Khơ Mú	Trung bình
6	Sào My	H'Mông	Trung bình
7	Thào Chay	H'Mông	Giỏi
8	Đỗ Nguyên Thanh	Kinh	Khá
9	Lùng May	Khơ Mú	Khá
10	Quách Thị Huyền	Mường	Trung bình
11	Lê Xuân Anh	Kinh	Giỏi
12	Bàn Thị Du	Dao	Khá

13	Lý Văn Cung	Dao	Giỏi
14	Vì Thị Thu	Thái	Trung bình
15	Hà Văn Dũng	Thái	Khá
16	Seo Chín	H'Mông	Khá
17	Vàng A Ha	H'Mông	Khá
18	Thào A Quây	H'Mông	Giỏi

Năm 2016:

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Bàn Thị Lúa	Dao	Trung bình
2	Triệu Văn Vũ	Dao	Khá
3	Lý Páo	H'Mông	Giỏi
4	Nguyễn Văn Vĩnh	Kinh	Khá
5	Lù Thị Ca	Khơ Mú	Trung bình
6	Mã Chay	H'Mông	Khá
7	Thào Mỹ	H'Mông	Giỏi
8	Lương Bích Thủy	Kinh	Khá
9	Lùng Sua	Khơ Mú	Trung bình
10	Bạch Cẩm Tuyên	Mường	Trung bình
11	Nguyễn Vĩnh An	Kinh	Khá
12	Bàn Thị Dương	Dao	Khá
13	Lý Thị Hoa	Dao	Khá
14	Vì Dung	Thái	Giỏi
15	Hà Văn Trường	Thái	Giỏi
16	Giàng A Tua	H'Mông	Khá
17	Vàng Sến	H'Mông	Khá

Năm 2017:

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Lồ Lu Đeng	H'Mông	Khá

2	Giàng Pũa	H'Mông	Khá
3	Lý Củng Pao	H'Mông	Trung bình
4	Đỗ Thị Hợp	Kinh	Trung bình
5	Triệu Thị Hanh	Dao	Khá
6	Thào Mảy	H'Mông	Khá
7	Giàng Sao	H'Mông	Giỏi
8	Nguyễn Thị Trang	Kinh	Trung bình
9	Lù Vi	Kho Mú	Trung bình
10	Đinh Thị Hà	Mường	Khá
11	Trần Thế Dũng	Kinh	Khá
12	Bàn Thị Khả	Dao	Giỏi
13	Lý Thị Piu	Dao	Khá
14	Vi Thị Lả	Thái	Giỏi
15	Lò Hà An	Thái	Trung bình
16	Giàng Páo	H'Mông	Giỏi

Năm 2018:

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Seo A Mũa	H'Mông	Khá
2	Lùng Mảy	H'Mông	Trung bình
3	Vừ Di	H'Mông	Giỏi
4	Đỗ Hương Giang	Kinh	Khá
5	Lê Thị Hương	Kinh	Trung bình
6	Sùng Táy	H'Mông	Khá
7	Thào Dính	H'Mông	Trung bình
8	Nguyễn Thị Bích Hồng	Kinh	Trung bình
9	Lùng Mây	Kho Mú	Giỏi
10	Quách Thị Huyền	Mường	Khá

11	Lê Xuân Anh	Kinh	Khá
12	Bàn Thị Du	Dao	Trung bình
13	Lý Văn Cửng	Dao	Khá
14	Vì Thị Thu	Thái	Khá
15	Hà Văn Dũng	Thái	Trung bình
16	Seo Chín	H'Mông	Giỏi
17	Vàng A Ha	H'Mông	Khá
18	Thào A Quây	H'Mông	Giỏi

Năm 2021:

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Lò Văn Tuấn	Thái	Khá
2	Lò Thị Bích	Thái	Khá
3	Thào Mỹ	H'Mông	Giỏi
4	Lê Bích Hồng	Kinh	Giỏi
5	Lùng Tủa	Khơ Mú	Trung bình

Năm 2022:

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Lường Thị Bân	Thái	Khá
2	Lò Thị Khang	Thái	Trung bình
3	Giàng A Sính	H'Mông	Giỏi
4	Trần Lê Hoàng	Kinh	Giỏi
5	Lù Minh	Khơ Mú	Khá
6	Bàn Thị Lu	Dao	Khá
7	Đình Thị Phương	Mường	Trung bình
8	Nguyễn Đức Hà	Kinh	Trung bình
9	Nguyễn Thọ Xuân	Kinh	Khá

Năm 2023:

TT	Họ tên	Dân tộc	Xếp loại
1	Bàn Thế	Dao	Khá
2	Triệu Vinh	Dao	Giỏi
3	Lý A Ca	H'Mông	Giỏi
4	Dương Văn Trung	Kinh	Khá
5	Lù Sua	Khơ Mú	Khá
6	Mã Quy	H'Mông	Khá
7	Thào Mẩy	H'Mông	Trung bình
8	Nguyễn Thị Băng	Kinh	Trung bình
9	Lù Sính	Khơ Mú	Khá
10	Bạc Văn Tu	Mường	Giỏi
11	Nguyễn Thọ	Kinh	Giỏi
12	Bàn Thị Hoa	Dao	Khá
13	Lý Bích Diệp	Dao	Trung bình
14	Vi Thị La	Thái	Trung bình

Phụ lục 5**BÀI GIẢNG LÝ THUYẾT ÂM NHẠC CƠ BẢN, XƯỚNG ÂM**

(dành cho đối tượng quần chúng, phổ thông)

5.1. Lý thuyết âm nhạc cơ bản

Buổi	Số tiết	Tên bài	Ghi chú
1	2	Nốt nhạc và trường độ	Chương 1
2	2	Nốt nhạc và trường độ (tiếp)	Chương 1
3	2	Nốt nhạc và trường độ (tiếp)	Chương 1
4	2	Những ký hiệu âm nhạc	Chương 1
5	2	Những ký hiệu âm nhạc (tiếp)	Chương 1
6	2	Tiết tấu	Chương 2
7	2	Tiết nhịp	Chương 2
8	2	Tên gọi, số lượng, chất lượng quãng	Chương 3
9	2	Quãng đơn, quãng ghép	Chương 3
10	2	Đảo quãng	Chương 3
Tổng	20 t	10 bài	3 chương

5.2. Xướng âm

Buổi	Số tiết	Tên bài	Ghi chú
1	3	Đọc cao độ nốt tròn, trắng trong 1 quãng 8	Bài 1
2	3	Đọc nốt đen quãng 2, 3 trong 1 quãng 8	Bài 2
3	3	Đọc nốt đơn quãng 2, 3 trong 1 quãng 8	Bài 3
4	3	Đọc nốt đen, đơn có chấm đôi	Bài 4
5	3	Đọc nốt đen, đơn kết hợp ký hiệu âm nhạc (legato, non legato, to/f, nhỏ/p...)	Bài 5
6	3	Đọc quãng 2, 3, 4 trong 2 nhóm tiết tấu	Bài 6
7	3	Đọc bài nhịp 2/4 (đen, đơn, chấm đôi, đảo)	Bài 7

		phách)	
8	3	Đọc bài nhịp 3/4 (đen, đơn, chấm dôi, đảo phách)	Bài 8
9	3	Đọc bài nhịp 4/4 (đen, đơn, chấm dôi, đảo phách)	Bài 9
10	3	Đọc bài xướng âm kết hợp quãng, tiết tấu, ký hiệu âm nhạc đã học	Bài 10
Tổng	30t	10 bài	10 bài

Phụ lục 6
MỘT SỐ HÌNH ẢNH
[Nguồn: Tác giả chụp]

H1. Học sinh trường Dân tộc Nội trú tỉnh biểu diễn sau khi tham gia khóa học

H2. Nghệ nhân: Lê Văn Quảng

H3. Nghệ nhân: Lê Văn Quảng trong giờ dạy sáo

H4. Nghệ sĩ - Thầy giáo: Thào A Tùng

H5. Học viên: Lù A Hỏa

**H6. Thầy giáo: Thào A Tùng cùng HV: Lù A Hỏa, Đinh Hoàng Phúc
(Biểu diễn báo cáo sau khóa học)**